

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutoza 16. sz hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereskedése, hová az előfizetési-pénzek legcélszerűbben postautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Béke a földön . (H. I.) — Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárggyal összefüggő kérdések. (Folyt.) — Parádi Kálmán egyházkerületi tanügyi referens évi jelentése. (Folyt.) — A testvér superintendentiák köréből. — — Irodalmi szemle: A Thomé-Paszlavszki állattan. Tanrendszerünk szempontjából ismerteti, illetőleg bírálja Elekes Károly. — Tárca: A legújabb assyr és babyloniai kutatások eredményei. (Folyt.) B. S. — Egyházi és iskolai hírek. — A kiadó hirdetése.

Béke a földön

Kolozsvár, 1878. jul. 31.

(H. I.) „Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek, béke a földön és az emberek közt jóakarát.“ Mintha a karácsony szombatjának áhitatos csöndjében fölhangzó eme zsolozsmahangok csengnének fülünkbe, melyek gyermekkorunk édes emlékeit idézik föl lelkünkben, midőn az egy érzéstől, egy gondolattól, magasztos sejtelmektől és egy vára-
rakozástól áthatott család-kebelben a béke olajága érinté láthatatlanul mindnyájunk szívét: gyűlölet, ellenséges érzelem, önző követelődés, egyéniségünk bálványozásán alapuló önhittség, mint büvszóra, elenyésznek, és a szeretet és béke tölti be lelkünket egészen. A magasb, transcendentalis világ-vá-
rakozás a földi lét torzalkodásain felül emelt pillanatokra: a nagy reménykedésben szerettük elleneinket is, a nagy szeretetben megbocsátottunk elleneinknek is.

Hasonló érzelem árasztja el a keresztyén érzelmű emberek szívét azon megnyugtató hírek hallatára, hogy béke van: béke, nemcsak a győzelmében ittas és erőszakosan követelő hódító által a hősiessen küzdött, dicsően bukott nemzetre ráparancsolt béke: de a lethargiából föleszmélő Európa, a meghaltak hitt polgárosodás szent hivatásától áthatott népek nemzetközi arbitriuma által megszabott és solidaris erővel föntartott béke. Ezzel a kormányok tartoztak a népeknek, tartoztak a keresztyén elveknek, tartoztak Istennek.

Nem e lap hatáskörébe tartozik a berlini congressus eredménye felől véleményt nyilvánítani. A politikai és diplomatiái, a nemzetgazdasági és nemzeti aspiratio száz meg száz érdekszálaiból alakult csomónak megoldása türelmet, beható tanulmányt, lelkiismeretes, tapintatos eljárást igényelt: mennyiben felelt meg a congressus e nemes feladatnak: ez a politikai pártok és irányok szerint megosztott politikai sajtó feladata. De valamint az elnyomott keresztyének védelme czimén megindított és folytatott háboru pusztításai borzalommal töltének be, a népjog bántalmazását az erkölcsi világrend osztatlan egységének részben való megbántása miatt fájlaltuk, a „keresztyénség“ jelszavával véghez vitt visszaéléseket méltó megbotránkozással szemléltük: úgy a békét, mely a nemtelen szenvedélyeknek medrökbe térését teszi lehetővé: lapunk humanus és keresztyén elvénél fogva örömmel üdvözljük. Üdvözljük annál szivesebben, mert hazánkban már-már a háboru dúl fergetege vala lezugóban és a kétség és aggodalom nyomasztó szorongatásaitól alig könnyebbedünk meg. Nemzeti existenciánk folytonos föltése sötét órákat szerze nekünk; de ez idő szerint e béke biztosítva van. Azonban hogy állandó legyen, a szívek és lelkekből, az előítélet, ravaszon föntartott elfogultság és vakság, szüntelen szított gyűlölködés ellen a valódi keresztyén egyháznak küzdenie kell. Hogy ne lehessen állami nagyravágás és hatalmi terjeszkedés szempontjából az elnyomott keresztyénség védelmezésének szent elvét felhasználni vajha komolyan vennék, nemcsak czélzatos czégéről használnák föl a congressus azon határozatait, melyek a keleten eddig jogegyenlőséget nem élvezett keresztyén felekezeteknek is megszerzik a szabad vallásgyakorlat jogát. E határozat, mert Európa szentesíti és Európa szerez annak érvényt, haladás egy boldogabb korszak felé, mely után buzgó imádság epedez száz-

ezereknek ajkán. Egy jobb kor, melyben csak a megtámadott népjog, kockáztatott polgárosodás, elnyomott lelkiismeret, az Isten képeinek nemtelen megcsufolása érdekében folyamodunk — ha lehetetlen kikerülni — a sebeket osztogató fegyverhez.

Protestans lap létünkre hódolattal emlékezünk meg a francia köztársaság kitűnő külügyére Waddingtonról, ki nem hiában angol földről beszámazott család tagja, mert a vallásos türelem megosztása elvéért emelte föl hatalmas szózatát a népek areopagjában. Az ő indítványára lön elfogadva a congressusi jegyzőkönyv 62-dik cikkének következő passusa „a törökbirodalom egy részében sem lehet a valláskülönbségek arra, hogy valaki polgári és politikai jogainak hivatalokra, kitüntetésekre, bármely hivatal gyakorlására való eljuttatása tekintetében kizárassék. Bármely vallásfelekezet szabadon, a maga módja szerint, tisztelheti az Istent és semmi gát nem vettetik a vallási felekezetek szabad belszervezkedése és szellemi fejekkel való viszonyuk elé.”

Ismerjük a veszélyeket, melyeket magában rejtethet az államegyházi alapon szerzett s orosz egyházhoz szított felekezeteknek adott e nagy szabad-

ság; de a szabadsággal való visszaélés nem jogczim, kivált protestans elveket hirdető lap előtt arra, hogy a congressus e határozatát, mely a lelkiismeret szabadságának megadása által az utat megnyitotta e népek kölcsönös kiengesztelődésére, melegen ne üdvözöljük és fel ne fohászkodjunk az egek urához, hogy a béke áldásait áraszsza népünkre és a népekre, hogy legyen „békesség a földön és az emberek közt jóakarát.”

Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárgygyal összefüggő kérdések.

(Folytatás.)

Igaz az is, a mit Vinet mond, hogy a mi az egyházi beszédet keresztyénivé teszi, az nem a szöveg alkalmazása egyedül; hanem sokkal inkább az igehirdető szelleme, egész vallásbölcselemi iránya és képzettsége; csak hogy jegyezzük meg, hogy itt nem általában vallásos, talán keresztyén tartalmu beszéd szerkesztéséről, hanem annak egyik külön neméről, úgy szólván válfajáról, az egyházi beszédről van szó; melynek egyik megkülönböztető jellege, mint ezt már fentebb mi is kiemeltük s később maga Vinet is elismeri, éppen az, hogy alapjául bizonyos szentírási hely, tehát textus szolgál. Valamely beszéd — mondja Schweizer — szöveg nélkül is lehet keresztyéni és bibliaias; de nem leendő egyházi beszéd*). Az, hogy a

*) I. Homiletik. Von Alex. Schweizer. 320. lap.

TÁRCZA.

A legújabb assyr és babilonai kutatások eredményei.

(Folytatás.)

1842-ben Botta kezdte meg az ásátásokat. Ő Mosulban volt francia consul, mely város a Tigris nyugati partján fekszik, Niniveh romjaival átellenben. Ezek a régi város két főrészt engedik megkülönböztetni, melyek közül az egyik Kouyunjik, a másik Nebbi-Younas nevet visel. Amaz „kis hajót“ jelent, ez pedig nevével Jónás próféta sirjára látszik czélozni. E két romkerület háromnegyed mértföldet foglal el külön-külön, s egy keskeny malomgát által választatnak el. Nebbi-Younas e mellett 100 láb magas, s mindkettő egy mértföldnyire fekszik a Tigris jelenlegi ágyától.

Nem lévén szerencsés Kouyunjik körüli ásatásaiban, Botta a Khorsabadi töltésnél fogott munkához, kilencz mértföldnyire északra, honnan kecségtető értesítések nyomán sikert remélt. Föl is fedé a Sargon palotát, kinyitá csarnokait és termeit, melyekben nagy mennyiségű gypsz-lapot talált, bemetszve mythologiai ábrákkal, csataképekkel s hosszú cuneiform jellegű feliratokkal. Kapcsolatban ezzel a templom romjait is megnyitotta, hol azt hat szárnyas bi-

ka által őrizve találta, s e leleteket Párizsba küldve, azok a Louvre-ba lőnek elhelyezve. Botta 1846-ban tért vissza Franciaországba; munkái eredményét öt kötetbe foglalva 1849—50-ben „Monument de Ninive“ czim alatt adta ki.

Layard 1840-ben látogató meg a vidéket; de ásnia csak 1845-ben kezdett Nimroudnál, a régi Calat-nál (Gen. X. 11) s csakhamar két palota, s több más építmény maradványait fedezé fel. Kouyunjikkal fölnyitá Sennacherib nagy palotáját, s fölfedé a város roppant kapuinak egyikét. Volt bátorsága a Nebbi-Younas töltését is megtámadni, bárha az a muzulmanoktól szentnek tartatott. Merészségét bőségesen megjutalmazta Esarhaddon, Sennacherib fia palotájának föllelése. Később pedig Layard Esarhaddon nagy, 220 láb hosszú s száz láb széles palotáját is megnyitotta Nimroudnál. A táblák annyira megrongálva voltak a tüztől, hogy lehetetlen volt hozzájuk nyulni. Hengerek, táblák, királyok képei, a rejtélyes cuneiform betűkkel, mindenütt találtattak. A téglák is így voltak megjelölve, s a mint később kifejtették, azon uralkodók neveit tartalmazák, kik az épületet emelték.

A Kouyunjikkal ásátások alkalmával, Assurbanipal, Esarhaddon fiának (650 körül Kr. e.), kit II. Sardanapallal ugyanazonosnak lőnni gondoltak, fölfedezett palotájában, Layard egy pár szűk szobácskát vett észre, melyekbe a bemenetet hal-istenek őrizték, s melyek a királyi könyvtár

szöveget sok egyházi szónok pusztán ógú használja fel, szintén tagadhatlan visszaélés; de az „abusus non tollit usum“ elvének jogosultságát, talán itt sem szabad kétségbe hoznunk. Sőt azt sem állítja senki sem, hogy a biblia minden egyes helye alkalmas arra, hogy szövegül választassék; hogy az mind tartalmas; de hát ki kényszerít minket, éppen református hitszónokokat, arra, hogy ily tartalmatlan és feldolgozásra nem alkalmas helyekről beszéljünk s avagy ki vallja és sürgeti ma, a holt betűértelmezés, a *sensus literalis* áldástalan tanát?! Azon szorult helyzet pedig, melyet Viner itt nyomatékival kíván kiemelni, hogy t. i. előre megállapított tárgyunkhoz, éppen a biblia korlátolt tartalma miatt, nem mindenkor találhatunk szerencsésen hasontartalmu helyet, midőn, szerintünk, alapos bibliai jártasság mellett alig felvehető, egyszersmind ellenmondásban van azzal, mit ugyancsak ő. közölt ellenvetésében, alig pár sorral alább, a szentírás tartalmáról, annak eszmegazdagságáról, oly találóan és szépen mond.

És valóban, midőn mi az egyházi beszédnek egyik elengedhetetlen kellékeül tartjuk azt, hogy az egy, tárgyának megfelelő szentírás helyre támaszkodjék s az legyen rá nézve a gondolkozási alap, a melytől eltérni, a melytől elcsapongani, egy percig sem szabad, — nem csupán az egyház régi jó szokásainak hódolunk (Niemeyerrel*); nem is az egyház bevett liturgiai rendje iránt tanusítunk csupán tiszteletet, mint amennyit tud csak Zsarnay***) felhozni a

*) L. D. Aug. Herm. Niemeyers Homiletik, Pastoralwissenschaft und Liturgik. IV-ik javított kiadás. Halle. 1800. 37. lap.

**) L. Zsarnay „Paptan.“ 165. lap.

megbecsülhetlen kincseit tartalmazták. Történelmi emlékek, mindennemű okmányok, mythologiai legendák, szerződések, aláírva és megpecsételve, természetrajz, állat-, növény- és ásványtan, számtan, nyelvtan, voltak itt följegyezve, s száraz agyagtáblákba, hengerekbe foglalva. E táblák s hengerek egynémelyikén az írás oly apró, s a betűk oly szorosan fekszenek egymással, hogy a megkülönböztetés igen nehéz, s néha csak nagyítóüveg alatt válnak láthatókká. A hengerek 1—3 láb hosszúságúak, a száraz agyag-táblák pedig, melyek a könyvtár legfontosabb részét képezik, különböző terjedelműek, s mindkét felükön egy, a romok közt föltalált stylussal irattak be, még lágy állapotukban, s azután megszárittattak vagy megégettettek, s sorban lőnek elhelyerve a szobák állványain. A táblák némelykor agyag-tokkal is ellátattak, az írás megőrzése végett.

E szobák padlatai egy lábnyi mélyen valának telve a táblák különböző nagyságu, szabálytalan idomu töredékeivel, melyek közül sok volt körömnymi nagyságu is. Mindezeket egybegyűjtve, s más ereklyékkel együtt ládába csomagolva, hajón Angliába szállították, s a British Museumban helyezték el. E közben Groteland fölfedezte a nyelvöket illető kulcsot, s Rawlinson lefordítá a Bohustan feliratokat, s az azokat kísérő assyr-babyloni szövegeket. A tudósok egyszerre lelkes buzgalommal fogtak a különös jelek tanulmányozásához, s azok közt, kik legsikeresebben hatoltak be e

a szöveg indokolása mellett; mert hiszen ez kis ok és gyöngye védelem, nagy dologgal és tekintélyes ellenséggel szemközt: hanem a textus szükségképpen voltát, oly érvekkel indokolhatjuk, melyeket megczáfolni, bizonyára senki sem fog, ki az egyházi beszéd czéljával tisztában van s általában a vallás-erkölcsi tanítás nehézségeit tapasztalatból ismeri.

Nevezetesen, ha a biblia, a mint ezt kétségbe hozni még eddig senkinek sem jutott eszébe, a benne foglalt tartalomnál, az egészet átható szellemi irányzatnál fogva, elsőrangú forrása a vallás erkölcsi-életnek, kétségen kívül, megérdemli azt, hogy ismertetésére, értelmezésére, minden kínálkozó alkalmat felhasználjunk; annyival is inkább, mert tapasztalatból tudjuk, hogy azt, hűveink közül sokan vagy éppen nem, vagy igen gyakran csak felületesen ismerik; sőt nem ritkán félreértik. Nem nagyban elősegíti-e a biblia alapos közismertetését, már magában azon körülmény, hogy minden előkerülő alkalommal egy-egy általa felállított vallás-erkölcsi igazságot ismertethetünk meg, vagy hozhatunk emlékeztetbe, éppen azon eljárásból kifolyólag, mert egyházi beszédünknek mindenkor textus szolgál alapjául; tehát, mert egyházi szónoklásunk, végeredményében, tulajdonképpen szentírás magyarázat, a szó legmagasabb értelmében?!

Aztán azt csak megint senki sem fogja tagadni, hogy ha már egyszer tanítunk s e végből nagy fáradsággal mondjuk el s talán még nagyobb lelki erőfeszítéssel és gondnal készítjük el egyházi beszédeinket, mindezt azon alapos reményben tesszük, hogy munkánk nem leend sikertelen; hogy hallgatóink nemcsak befogadják, hanem, mint

táblák titkaiba, volt Smith is, kinek kutatásait fogjuk ezen részletesebben tárgyalni.

Smithet e tőrre 1851-ben Rawlinsonnak egy közleménye ösztönözte, melyben Samariának Sargon általi elfoglalásáról, a Sennacherib által Hezekiah ellen viselt háborúról, s más, az ó-testamentumban előforduló személyek neveiről s helyekről értekezik. Különösen kihívák érdekeltsgét bizonyos okmányok, melyek a hivatalos assyr chronologiának, a keleti történelem e desideratumának körvonalozására szolgálnak vala. A bibliai hagyományoknak ez okmányok általi megerősítése megszilárdította Smithet is ama véleményében, hogy még fontos világ fog vetődni a szent történetekre eme, a British Museumban csaknem észrevétlenül, s hátrátéve heverő tábla-cserepek halmazának pontos átvizsgálásából. Így hát 1866-ban szabadalmat kért és nyert Rawlinson gyűjteményének használatára, British Museumi dolgozó szobájában. Tapasztalatlan lévén a dologban, s a talált tárgyak rendtelensége által is zavarba hozatván, munkája eredménytelen s bártortalanító lőn egész addig, míg egy különös feliratra nem bukkant, II Shalmaneser idejéből (860 Kr. e.) egy fekete kövü obeliskén, melyet Layard a Nimroudi halom közepe táján talált s öt sorban az assyr király különböző tartományokból beszédett adóinak jegyzékét tartalmazta, a második sorban e fölirattal: „Jehunak, Omri fiának adója.“ „Kaptam.“ E szöveget az Athe-

kell, meg is tartják beszédünket. Igen; de az egyházi beszédet, épen tanítói céljában, senkisé megítheti elő jobban, mint maga a szöveg, mely, ha jól választottuk azt, nemcsak az érteleme és felfogásra hat könnyítőleg; hanem nagyban segíti az emlékezőtehetséget is, akkor, mikor egy kiemelkedő, szépségben bővölködő textus megtartása által a róla elmondott egész egyházi beszéd maradhat meg hallgatónknál, és pedig, a mi fődolog: épen főbb vonásaiban, lényegét tevő pontjaiban; más fontosabb érveink mellett nem is említve azt, hogy egy ügyesen választott és épen e miatt a hallgatók által kedvesen fogadott alapige, mily nagy mértékben mozdítja elő a bibliának annyira kívánatos házi olvasását, önkénytelenül is arra sarkalván hűveinket, hogy a megízeltt édesség után, most már maguk is mélyezzék evangéliumi egyházunk alapigazságainak okmányát s a házi élet csöndesebb óráiban is tanulmányozzák annak sok pontban meglepő helyeit.

Egy Geleji Katona Istvánról, Medgyesi Pálról, Szoboszlai Pap Istvánról, Hunyady Ferenczről, Kis Ádámról, a feltalálási erő emez óriásairól, nem is szólok. Épen nagyságuk kényszeríthet minket, kisebbeket, ama vallomás tételre, hogy az egyházi beszéd műalkotásánál a feltalálás, a tárgyválasztás az, a mibe sok ember belefárad; a mely munkában sok egyházi szónok lelki rugékonysága megtörik, sőt a mire való tehetséghiány miatt, sok ember örökös utánzó marad. Ha már valami, úgy bizonyára a textus az, mely növeli, segíti a szerencsés feltalálási erőt; egy bizonyos, meghatározott eszmekört nyit meg; megment a bőbeszédűség s tárgyalási szétszórtságtól, a mire pedig oly sokan és oly sokszor

naeumban közzétéve, s bátorítva nemcsak Rawlinson, de a tudós Birch, a British Museum keleti osztályának főnökétől is, egészen a hengerek fölirata kibetűzésének adta magát, melyek Assurbanipalnak, a görögök Sardanapaljának (675 Kr. e.) történetét foglalták magokban. Megjegyzendő, hogy e táblák csaknem mind összetördelt állapotban voltak, némelyik több darabban is, s roppant zavarral elegyedve össze, épen mintha egy ujság egész évfolyamát darabokra szelné valaki, különböző alakban s terjedelemben, 1—6 hüvelyknyi átméretben, s azokat egy halomra gyűjtve összekeverné. Ily chaosát az agyagdaraboknak találta Smith maga előtt. Először is egy napfogyatkozásról szóló töredéket fedezett föl, s szerencsére Rawlinson is emlékezett egy töredékre, melyet véletlenül talált, s mely Smith táblája elveszett darabjának bizonyult be, s a napfogyatkozást 763-ra tevő Kr. e. A „l'art de verifier les dates“ e napfogyatkozást jun. 15-dikére teszi. Sikere lángra gyújtá buzgalmát és megerősíté hitében. Nemsokára egy különös assyr naptárra bukkant, melyben minden hó négy hétre van osztva, s a hetednapok (sabbath) oly napokúl jeleltetnek, melyeken nem szabad dolgozni.

Smith már most figyelmét ama gyűjtemény-csoportra irányozta, melyek a babyloni vagy chald historiára vonatkoznak, s 1871-ben töredékeket talált, melyekben egyes szavak czéloztak bizonyos hegyen maradt hajóra, továbbá egy kiküldött, de megállapodást nem találó galambra; s lel-

tévedünk. Nem azt mondom, hogy az üres, a gondolkodásra végképpen alkalmatlan föbe is teremt valamit; hanem, igenis, azt, hogy az irással való gyakori foglalkozás által, mindig mélyebben merülhetünk annak tartalmába, miúgy más oldalról előtűnő szépségeibe; s hogy oly eszmeélre képesít, oly vallás-erkölcsi gondolatokra vezet, a melyek sohasem jutottak volna, különben, eszünkbe s hogy épen ily módon, megment azon kellemetlen helyzettől, melybe megint oly sokan jutunk; nevezetesen vagy időelött, nagyon korán, a végleges ürességig kibeszéljük magunkat; vagy pedig, hogy ez ne történjék, tolyvást egy körben mozgó „kedvencz eszméinkkel“ foglalkozunk, a változatoság, a szónoki bőség és újság rovására, hallgatónk unalmára, nemcsak, hanem azok vallás-erkölcsi épülésének kiszámíthatatlan kárára. Ha valami, úgy a textus választási szabadság képesíti az egyházi szónokot arra, hogy ő, hivatásához képest, a jó gazdához hasonlólag, jót és újat hozzon elő az ő lelkének tárházából, a gyülekezet építésére s hűveinek lelki táplálására. Máté XIII: 52. Ezért mondhatta méltán Harless: „Isten igéjével valóban úgy vagyunk, mint a legnemesebb drágakövel, mely sokszor szintelenül, jegesztisztán, a változatosabb színek pompáját rejt magában; de a mely aztán véletlenül érinti meg, mint villámfény, szemünket. Gyakran hosszas ideig elmélkedjünk bár az irás egyes helyei felett, mégis úgy tetszik nekünk, mintha semmi olyat sem foglalnának magukban, mely épen azon időbeli hangulatunkhoz illenék. De mentül tovább pihen szemünk azokon s minél több oldalról vizsgáljuk azokat, annál gyakrabban megtörténik az, hogy mint

kesedéssel telve, csakhamar másokra is talált, melyek az özőnveznek chald hagyományát tartalmazzák vala, s melyeket Layard ásott ki az „okmánytárból“, Assurbanipal királyi könyvtárából. Smith szerint, ezek nemcsak különböző terjedelműek, de sárréteggel vannak vastagon bevonva, úgy hogy előbb meg kelle tisztíttatniok, mielőtt a felületen valami látható lett volna.

Oly nagy vala Smith sikere a feliratok előtűntetésében, a hasonló és egymáshoz tartozó töredékek összeillesztésében, kitisztítása és osztályozásában, hogy egyetlen tábláról három hiányos másolatot nyert és tizenegy másról egyes tökéletlen részleteket, melyek közül a legtökéletesebbik a tizenegyedik sorszámu volt. E tizenkét táblából álló sor egy ismeretlen hősnek történetét adja elő legendaszertüleg, kinek neve valószínűleg Izdubar volt; valószínűleg, mert Smith nem biztos a nevét képező jelek phoneticai értékében.

Izdubar legendája e hiányos töredékeinek közzététele nagy figyelmet keltett maga iránt és Smith, egy meghívásra, felolvasást tartott a fölfedezéséről a „Biblical Archaeological Society“ előtt 1872. decz. 3-dikán, a legnevesebb orientalisták s más tudósok jelenlétében, köztök a homerista Gladstone-val, ki egy igen dicsérő beszédet tartott a felolvasás végeztével.

Mielőtt azonban e legenda tartalmának ismertetésébe kezdenénk, folytassuk előbb Smith fölfedezéseinek történe-

fénysugarak járnak át lelkünket s kénytelenek vagyunk így felkiáltani: igen, ezt kell isten igéjéből predikálnom!*)“

Tény ezek mellett az is, hogy az egyházi beszéd, csak mint szónoki műegész, tehát csak mint bizonyos megállapított terv és rendszer alapján keresztül vitt egységes mű érheti el a legbiztosabban azt, a mi tulajdonképpen főcélja, t. i. a tanítást. Ma már miveltek és kevésbbé miveltek előtt, egyaránt nem lehet csak úgy akárhogy beszélnünk; gondolatot gondolatra halmozunk, minden összefüggés, benső egymásután, talán logika nélkül. Az egyszerű hallgatókkal szemközt, szükségünk van reá; mert őt az igazság, csak mint egységes, ugyancsak érzékelhető, kézzelfogható szerves valami képes meghódítani; a mivelteknél pedig nem nélkülözhetjük azt, mert náluk csak szintén rendszeres gondolkozási móddal boldogulhatunk, s az csak a könnyebb munkaválasztás eredménye, ha például Stier „pogány elemnek“ tartja az egyházi beszédben a rendszert s gúnyos szavakkal beszél, ez alapon, az ugynevezett szintetika prédikációk ellen, mint a melyekben épen a szigorú egység és szoros egymásután a jellemző **) Igen, de hát ki ne ismerné, az egyházi beszéd írásnál, a rendszeres kidolgozás tehetségeit, s ki ne fogadna itt szívesen könnyítőkészítőket? Erről lévén szó, részéről, nem ismerék más, hatásabb eszközt, mint épen a *textust*, mely, ha jól és szerencsével választottuk azt, határozottan befoly a beszéd egész rendszerére; épen azon körülménynél fogva, mert úgy az egész szentírásban általában, mint különösen, annak egyes, tartalmasabb helyeiben, határozott gondolko-

*) L. Zwölf Predigten. Von H arless. Erlangen. 1838. 104. 1.

**) L. Stier idézett művét. 240. lap.

tét. A fölkeltett érdekltség oly fokot ért, hogy a „Daily Telegraph“ hirlap tulajdonosai ezer guineát ajánlottak fel Ninivében teendő újabb kutatások czéljából, azon föltétel alatt, hogy Smith vezesse az expedíciót s időről-időre tudósításokat küldjön a munka folyamáról és fölfedezésekről a Telegraphnak. A Muzéum igazgatóságától nyert hat havi szabadságidő folytán Smith el is hagyta Londont, társával Edwin Arnolddal, egy öreg keleti utazóval 1873 jan. 20-án. Párizsban áttanulmányozván futólag a Botta gyűjteményeit utjára indult, s márcz. 1-én érkezett Mosulba a nyomorult török katonákkal való számos kalandja után. Öröm tölté be szívé, a mint másnap reggel a Tigrisen áthatott, s a romhalmokra, jövendő fáradozásai színhelyére lovagolt.

Mivel felhatalmaztatása, a munka megkezdésére, még nem érkezett meg, egy kirándulásra szánta el magát, a folyón le, törékeny fatutajon, egy tekintetet vetendő partja csodáira. Nem kevés veszély közt tett látogatást a rombadólt városok között egész Babylonig és Birs-i-Nimroudig. Az ókor történelmének, irodalmának és művészetének mekkora tárháza volt eltemetve a városok e csaknem szakadatlan sirjában! Visszatérve ápr. 2-dikán ért újra Mosulba, s a meghatalmazást készen találva, nem vesztegeté tovább az időt, de ásni kezdett ápr. 3-án Nimroudnál, a régi Calahnál (Gen. X. 11), melyről állítják, hogy Nimród alapította. I. Shalmaneser építé e helyre várost 1300-ban Kr. e; Assur-

zási rend, nem ritkán meglepő eszmecsoportosítás tűnik elénk, s sokszor csak érezni kell tudnuok választott szövegünkkel szemben s előttünk áll benne a szép berendezés, melyre biztosan támaszkodhatunk, mely után egységes művet adhatunk. Szabad legyen az írás meglepő logikájának igazolására, a sok közül, csak Titus. II: 14. vagy I. Korint. XIV: 50—57. emlékezetbe hoznom; a hol is, az első szövegben, minden változás nélkül, egy egész egyházi beszéd vázlat áll előttem, ilyen témával és felosztással: „Jézus világgra való jövetelének czélja: I. Hogy megváltaná az emberi nemzetet minden hamisságtól; II. Hogy tisztítta a magának egyebektől megkülönböztetett, jó cselekedetre igyekező népet;“ a minthogy ezt, igenhelyesen, még oly gyors és változatos feltaláló erővel rendelkező szövek is, mint a minő Lácza y Sz. József volt, a maga idejében tényleg is ilyen alakjában dolgozta fel*); vagy a mely, idézett második helyben, azt adja elő az apostol: hogyan gondolkozik ő a feltámadásról s e kérdésre egészen a Kant féle minőségi kategória rendszerében felel; először az 50. versben negative, aztán az 51-ben limitative és végre, az 54—57-ben affirmative.

Én a valódi igazság iránt oly erős bizalommal viseltetem, hogy azt tartom róla, hogy ez magában, tekintélyekre való hivatkozás nélkül is, hat és hódít a lelkekben... de ha egyszer úgy vagyunk vele, hogy épen a vallás-erkölcsi igazságokkal szemközt tudakozódik népünk leggyakrabban „Jelek“ után; hogy éppen az egyházi szónoknak kell leginkább őrizkednie azon gyanúsítástól, mintha

*) L. Lácza y Sz. József. Egyházi beszédei. Sárospatak.

nazipal javította ki azt 885-ben Kr. e. és Tiglath Pileser 745-ben Kr. e. építette újra a halom által takart nagy épület középső palotáját. Sargon 722-ben Kr. e. helyreállítá az északnyugati palotát, unokája Esarhaddon építé 681-ben Kr. e. a délnyugati palotát s végre Esarhaddon unokája Assuribilili, az utolsó assyr király, alapítá Nebo templomát. Sok romot fedett föl, de semmi táblát, s csak kevés föliratot talált. Így hát a Nimroudi halmoknál tett kevés sikerű egy hónapi ásás után, Smith visszatért Mosulba, s május 7-dikén Ninivénél kezdett ásni egy csoport renyhe arab munkás, s még renyhébb felügyelő segítségével. Alapul a könyvtárt vette föl, melyet Layard fedezett volt föl. Egy, a munkások által fölhozott táblatöredékről eltávolítván a bevonó réteget, nagy meglepetésére úgy találta, hogy az egy, az öznvizre vonatkozó chald mythus első oszlopa tizenhét sorának nagyobb részét tartalmazza.

Leletéről Smith rögtön táviratozott a „Daily Telegraph“-nak, s az május 21-dikén tétetett közzé. Pár csekély fölfedezés után még, jun. 8-án kincseivel hazafelé indult. Török katonáktól kifárasztatva, ládái a vámosok által lefoglaltatván, érkezett meg jun. 19-én Angliába. Nemsokára a lefoglalt ládák is követték, melyeknek tartalma iránt assyr és orientalista tudósok egyaránt érdeklődtek. A Museumi igazgatóság pedig 5000 fontot szavazott meg az ásások folytatására.

B. S.

(Folytatása következik.)

ő önmagát, saját egyéni gondolatait predikálná; miért vetné el azért azon eszközt, a melynek alkalmazása által épen eféle vádakát háríthat el magától, miért adnók fel a textus használatát; mikor a mellett, a fennebbiek után, az is szól, hogy az adjameg igehirdetésünknek a közhitellesség et??

(Folyt következik.)

Parádi Kálmán egyházker. tanügyi referens évi jelentése.

(Folytatás.)

5) A mult évi egyházkerületi közgyűlés 72 j. sz. 6-ik pontja alatt foglalt határozata értelmében kedvezményezett egyházkerületi központi tankönyvtár állapotáról és a vele kapcsolatos tankönyvbírálás eredményeiről a következő adatokkal szolgálhatok.

A központi tankönyvtár a kolozsvári főtanoda gyűléstermében lesz állandólag elhelyezve, miután az illető főtanodai előjáróság állandó igazgató tanácsunk 1374 — 877 számú felszólítása következtében a nevezett helyiséget e célra felajánlotta. Jelenleg az összes könyvtárállomány a kolozsvári főtanoda természetrajzi muzeumában őriztetik, mert saját szekrénye még nincsen. Áll összesen 65 munkából, melyek együtt 87 frt 91 krt képviselnek. A 75 munka közt van 64 középtanodai, 7 népiskolai tankönyv és 4 vegyes tartalmu paedagogiai mű. A szerzés módját illetőleg: vásároltatott állandó igazgató tanácsunk mult évi (1877) 1374 számú határozata által megállapított 100 frtnyi átalányból 52 munka 66 frt 68 kron: ajándékozás által gyarapították Tettei Nándor és társa 20 művel (20 frt 11 kron) és Lampel Róbert budapesti könyvkereskedő 4 népiskolai tankönyvvel. Fogadják szives küldeményeikért méltányló köszönetünket.

Bírálatra kiadatott 3 nyelvészeti és 6 természettudományi tankönyv, összesen 9 munka. Ezek közül 3 munka fordult már meg, a tanügyi utasítás értelmében, 3 bíráló kezén, u. m. 1) a Perthes-Kosztka féle latin alaktan, olvasókönyv és nyelvtani szókönyv (Kassa, 1877), bírálták Székely Ferencz, Geréb Márton és Keresztes József tanárok. 2) Torkos László: „Költészetten“ Budapest, 1877, III-ik kiadás és Névy László: Az írásművek elmélete, vagyis az irány-, költészet- és szónoklattan kézikönyve, V-ik átnézett kiadás. Budapest, 1876. Mind a kettőt bírálták Szabó Sámuel, Makkai Domokos és Hegedüs István tanárok. Elágazó levén a bírálók nézete a nevezett tankönyvek használhatóságát illetőleg, írásos bírálatok rövid uton áttették a közös tanári értekezlethez, mely azoknak előterjesztése folytán megindult eszmecsere után mind a 3 munkát a használható tankönyvek lajstromába felveendőnek ajánlotta, minek alapján állandó igazg. tanácsunk használatukat f. é. 926 sz. a. megengedte, miről a m. és tt. tanodai előjáróságok hivatalosan értesítettek.

És ezzel befejezem, mltgs. állandó igazgatótanács, tanügyi jelentésemet ref. fő- és középtanodáink és a velők kapcsolatban levő elemi iskolák állapotairól. Érzem és látom jelentésem hiányait, de talán kiment a helyzet ujdön-

sága, az ezen ügyre szánt idő rövidege és a felfejtendők sokoldalúsága. Egyszerre mindent nem tehetünk. Ha a tanügyi előadói intézmény fenntartása mellett évről-évre tanodai intézményeinknek csak egyik vagy másik ágára fordítjuk is bíráló figyelmünket és azokról behatóan gondolkodunk: kétségtelenül gyorsabb és következetesebb fejlődését eszközöljük tanintézeteinknek, mint ha jóhiszemű feltevéseknél fogva tanodáink ügyeit mindenkorra jól eligazítottak tekintjük.

II.

Népiskoláinkról teendő jelentésem anyagát részint a rendelkezésemre adott népoktatási táblás kimutatásokból, részint az egyházkerületi tanügyi bizottság működéséből és a méltóságos igazgató-tanácsához beadott és tárgyalt iratokból merítettem. Mindenekelőtt sajnálattal kell ki nyilatkoztatnom, hogy három egyházmegyétől a megsürgetés daczára sem érkeztek be annak idején a népoktatási tabellák, azért nemcsak hogy az illető megyéket nem foglalhattam be jelentésembbe, hanem általában összes népiskoláink általános képét sem adhattam.

A mult évi egyházkerületi közgyűlés 69 j. sz. a. hozott határozata, illetőleg utasítása tárgyában, mely szerint állandó igazgató-tanácsunk állapítsa meg beszerzendő adatok alapján minden egyes egyházközség felekezeti népiskolájáról, hogy mennyit tesz az illető népiskola iskolai alapja, vagy mennyi fordítható az egyházközség alapjaiból és jövedelmeiből a népiskolára? az A) alatt tisztelettel mellékelt munkálatot nyújtom be.

Hogy a tanügyi előadó kötelességének pontosan megfelelhessen, hogy állandó igazgató-tanácsunk felekezeti népiskoláink fejlődését és minden rendű állapotait nyilván tarthassa és kellőleg ellenőrizhesse és a külső állami felügyelettel szemben következetességét biztosíthassa: okvetlenül szükséges egy olyan tartalmu és berendezésű munka összes népiskoláinkról, a melyet az imént bemutatni szerencsém vala. E munka, a melynek „fel. népiskoláink törzskönyve“ czimet lehetne adni, tartalmazná egyelőre mindazt, a minek tudomására jutott állandó igazgató-tanácsunk a népoktatási táblák jelenlegi betöltése által; innen túl a tanügyi előadó, kinek kezelése alatt ama törzskönyv állana, vezetne be abba az egyes népiskolák fejlődésével együtt járó mozzanatokot (rövideden a hiv. számot idézve), melyek igazgató-tanácsi határozatok tárgyát képezték. Csak ez úton tartom lehetségesnek a központi eligazodást számos népiskoláink ügyeiben, melyek a sokféle átalakítás és külső befolyás következtében mind jobban bonyolódnak. Azért tisztelettel kérem a mlt. állandó igazgató-tanácsot, méltóztassék megengedni és elrendelni, hogy a központi ügykezelés könnyebbítése céljából egy népiskolai törzskönyvet szerkesztet és vezetett a tanügyi előadó által a fentebb vázolt alakban és módon.

Ugyancsak a mult évi egyházkerületi közgyűlés 69 jk. sz. a. hozott határozatával kimondotta, hogy állapíttassék meg tervszerűen, hogy egész egyházkerületünk népiskolái közül, melyek a törvény követelményei szerint fenntartandók, melyekből remélhető, hogy a nyújtandó segé-

lyezés alapján idővel a törvényes kellékeknek megfelelőkké tehetőek és melyek végül azok, melyek anyagi erőnk hiányában községivé vagy államivá alakíttatás végett az államkormányának felajánlandók.

E valóban fontos, de szerfelett kényes természetű követelmény tárgyában megejtett becslés a következő eredményekre vezetett. A bírálathoz vett 399 felekezeti népiskola közül:

1) Fenntartható a törvény követelményei szerint: 105, u. m. az abrudbányai, kis-albisi, közép-ajtai (2), száraz-ajtai (2), bikkfalvi (2), szilágy-csehi (2), alsó-csernátóni, felső-csernátóni (2), disznajói, kisdobai, nagy-dobai al-dobolyi, égei, egerbegyi (2), egerpataki, n.-enyedi (2), nagyercsei, nagyernyei, éttalvi, etédi, farczádi, gyulafehérvári (2), felfalui, kiskalambfalvi, vámosgátfalvi, gernyeszegi, gidófalvi, hadadi, harasztkeréki, harói, héderfái, magyar-igeni, jásfalvakányádi, székelykereszturi, szilágyfőkereszturi, pókakereszturi, kobori (2), mezőkölpényi, kutyfalvi, luka-ilenczfalvi, baczkómadarasi, mezőmadarasi, magyarói, makfalvi (2), krasznamihályfalvi, ozdi, inezőpaniti, parajdi, peteki, m.-péterlakai, radnothi, alsó-rákosi, magyar-régeni, szász-régeni, mezősámsondi, sárdi, sárpataki, sáromberki, alsósófalvi (2), felsősófalvi (2), somosdi, sóvárdi, szászvárosi, szederjesi, szemerkai, nyárad-szent-benedeki, szent-erzsébeti, erdő-szent-györgyi, toroczko szt.-györgyi, csik-szentiványi, érszentkirályi, székesi, szővérdi, tamásfalvi, tancsi, ó-tordai (3), új-tordai (2), tordosi, székelyudvarhelyi (2), mező-újlaki, uzoni (2), marosvásárhelyi (2), vécsi, vérvölgyi, nagyalmási, agyagfalvi.

2) Felekezeti és nemzetiségi szempontból minden áron fenntartandó 52, u. m. az abafáji, sz.-almási, marosbogáti, bogdándi, boldogfalvi, csapói, ó-déllői, dészfalvi, egerháti, székelyföldvári, gogányi, érkörözszi, kendilőnai, lózsádi, szászludvégi, menyői, nagypaczali, pééri (2), pelokeszi, perecseni, radnóthfájai, nagyrapolti, récsei, sarmasági, sz.-sámsóni, sárpataki, sófalvi, sóvényfalvi, pókai, száldobosi, vajdaszentiváni, n.-szentkirályi, korod-szentmártoni, káposztás-szent-miklósi, uzdi-szentpéteri, dedrádszéplaki, szilágy-szegi, tasnádi (2), tekei, n. teremi, zsibói, vajai, vajasdi, választói, ó-fenesi, körözsőfi, középlaki, szászlónai, zsboki, győrővásárhelyi.

3.) segélyezendő, hogy idővel a törvényes kellékeknek megfelelőkké váljanak. Ezen rovat alá legtöbbszörre a legszegényesebb községek iskolái esnek, melyek a tankötelesek csekély száma miatt sem községiékké, sem államiakká át nem alakíthatók. Ilyen van összesen: 121, u. m. az abódi, ádámosi, nagyadorjáni, ny.-andrásfalvi, bágyi, bedei, beresztelki, bitai, alsó-boldogfalvi, borzási, bőősházi, brádi, bükkösi, m.-n.-csáni, csekefalvi, csekelaki, cserefalvi, csejdi, erdőcsinádi, csókai, csombordi, kr. czégényi, szászcsegői, ezikói, dályai, dányáni, fintaházai, gombási, gücsi, hadrévi, magyarherepei, holtmarosi, kisilyei, istvánházi, ny. karácsonfalvi, nagykendii, komlódi, kökösi, körözsámbányai, kris-csori, hagymáslápósi, lörinczrévei, magyarósi, mátfisfalvi, medgyesi, mikfalvi, miklósfalvi, nagymoni, szilágynagyfalvi, marosnémeti, óczfalvi, olasztelki, paniti, rigmányi, sándor-

falvi, seprődi, kis solymosi, sülelmedi, sükői, erdőszengyeli, maros-szentannai, nyárad-szentannai, szentbenedeki, szentgerliczei, szentháromsági, kebeleszentiváni, szentistváni, görgényszentimrei, szentlászlói, dicsőszentmártoni, szent-simoni, érszodorói, szolokmai, szotyori, sződemeteri, szőkefalvi, tacsai, telekfalvi, toldalagi, tompai, torposzlói, alsó-tőöki, tövisi, tusoni, udvarfalvi, szamosudvarhelyi, unokai, újfalvi, teremi-újfalvi, somlyó-újlaki, m. járai, jeddi, zalathnai, vadasdí, m. valkói, várhegyi, vingárdi, voldorfi, völcsöki, bábonyi, bogártelki, damosi, daróczi, egeresi, farnasi, kiskapusi, nagy kapusi, nagy petri, kispetri, kajántói, ketesdi, magyarókerékei, magyargyőr-monostori, patai, sárvasári, sztánai, szúcsáki, túrei, jákótelki, berei, ménesi.

(Folytatása következik.)

A testvér superintendenciák köréből.

A királyhágóntuli superintendenciák közgyűlései nagyobbára lefolytak már részint a múlt hónapban még, részint pedig a jelen kanikulai hőségű napokban sietnek befejezésük felé. Egy pár kerület nagyobb fontosságú ügyeiről már volt alkalmunk röviden megemlékezni hírvivatunkban, most a tiszáninneni és túli kerületek közgyűlésének lefolytatásáért akarjuk vázolatva előadni, bár általánosabb érdekű, nagyobb fontosságú mozzanatot ezekből is alig emelhetünk ki.

Jun. hó 24 és 25-dik napjain a tiszáninneni egyházkerület tartotta közgyűlését Sárospatakon, főt. Kun Bertalan superintendens egyházi- és id. báró Vay Miklós, majd Ragályi György fő- és segédgondnokok világi elnökei alatt. Első tárgy egy a sárospataki főiskolai számvevőszék működése felülvizsgálatára még a múlt évben kiküldött bizottság jelentése volt.

A közgyűlés feszült figyelemmel hallgatta végig a terjedelmes munkálatot, annak az egyes adatokra tett alapos észrevételeit s megnyugvással vette tudomásul azt, hogy általában az iskola anyagi és jogi ügyei, a jelenben, a legnagyobb pontossággal vezetettek, s ha egy pár jelentéktelen összeg veszendőbe ment is, ez egészen a multnak s az akkor alkalmazásban volt hibás kezelési módnak és elkövetett mulasztásoknak róható fel egyenesen büneül.

Majd a sárospataki tanári karnak a főiskolai könyvtár rendezésére vonatkozó javaslata olvastatott és fogadtatott el, melynek költségei fedezésére egyszersmind az egyházkerület 2000 frtot irányozott elő. A zsinati előkészületek megtételére kinevezett bizottság munkálata az egyes egyházmegyéknek adatott ki tanulmányozás és véleménynyilvánítás végett. Továbbá

Indítványba tétetett, miszerint kívánatos és szükséges volna az, ha a népiskolai tanítók is, hivataluk elfoglalása alkalmával, esküvel köteleznék le magukat köteleességeik pontos és lelkiismeretes teljesítésére. Ez indítvány egyhangulag elfogadtatott.

Végre néhány keblü ügy elintézésére után a gyűlés véget ért, miután a legközelebbi őszi közgyűlés helye közmegegyezés szerint kitűzetett.

A tiszántuli egyházkerület közgyűlése Debreczenben már élénkebb jelenetet tárt föl Révész Bálint és gr. Degenfeld Imre elnökök alatt. A jelenlevők száma meghaladta az 50-et. Révész Bálint megnyitójában esetelte a kettős elnökség üdvös elnökeit, fájdalommal emlékezett meg Szőnyi Pál érdemesült nevelő haláláról, ki a főtanodának mintegy 18 ezer frt érőt hagyományozott. Majd a konventről szóló jelentésében felhívást intézett az egyházmegyékhez megjegyzéseiknek novemberig leendő megtétele végett.

Érdekes volt a német Gusztáv-Adolf egylettel való egyesülésről benyújtott javaslat, czélja volt, hogy a kerület alakítson magyar Gusztáv-Adolf főegyletet egybekötetésben a lipcsei központi hatósággal, az egyházmegyék, megyei fők egyletek a jelölt szabályok szerint. Tartatnék évi közgyűlés változó helyeken, s adatnék ki évi jelentés, s egy küldött által képviseltetnék a főegylet a némethoni nagy gyűlésen. Püspök jelenti, hogy 163 frtot be is küldött Lipcsébe s a meleg óhajokkal telt válasz-nyugta fel is olvastott. Két egyház, a kunágotai és pancsovai, be is nyújták már segítettésükért kérvényöket. A tervezetet beadó bizottság sejteté, hogy a felállítandó magyar G. A. egylet s a már fennálló ref. segély-egylet együttes virágzásnak indulása alig várható. Czelder az ajánlt tervezetet sok águ bonnyolult szabályaival kivihetetlennek tartja, már is sok teher nyomja az egyes egyházakat, jónak látná, ha a tervezet kinyomatnék, hogy aztán érdemlegesebben szólhassanak hozzá.

Révész Imre szükségesnek tartja a testvér egyházkerületek e tárgyban hozott végzéseit is előbb megtekinteni, kívánatra, szóval előadja, hogy a Dunamelléki e. kerület csak országos csatlakozást ohajt, s mint ilyen tárgy a konvent által vétessék fel, addig is egyes gyülekezetek tetszésök szerint adakozzanak a célra. Az erdélyi ref. egyházkerület csak annyit mondott ki: egyesek adakozhatnak, egyuttal megbizta az igazgató-tanácsot, hogy ismertető iratot dolgozzon ki. Nekünk is kellene a tervezet mellett népszerű indokolást tenni közzé ismertetőül, s csak azután szólni döntőleg a kérdéshez. Kis Áron a tervezettel megbizott küldöttség részéről mondja, ha a kiinduló pont más lett volna, mint a mi nekik adatott, máskép hangzott volna a jelentés. Lehetetlennek tartja a két egyletet együtt életbeléptetni, rokon levén a czél és az eszközök is csaknem azonosok. Ne hirtelenkedjünk, a segély-egylet előbb való. Balogh Ferencz sajnálja, hogy jelen nem lehetett, midőn első ízben hozatott szőnyegre a G. A. egylethez csatlakozás eszméje. Gusztáv Adolf világtörténelmi alak ugyan, de egyszersmind nómeterszági hős s nálunk e hős neve még sem oly gyújtó, kivált a néprétegben, sikerre jobban vezetne, ha saját multunkból — hol van is — vétetnék történelmi név; de meg, egy 2000 gyülekezetet haladó nagy egyház test, minő a magyar reformatus, ne jöjjön függőségbe a német egylettől, megilleti, méltó, hogy önálló ilynemű egyletet alkosson, mely németesedéstől is távol tartatnék, önálló egyletet ohajt, s ezért a konventen, országosan vitassék meg e fontos kérdés, a már létező segély-egylet pedig előbb és hatályosan karoltassék fel.

Hajnal Ábel sem idegen új és önálló egylet alkotástól, de míg ez létre jönne, gyűjtsünk a Gusztáv-Adolfnak. Békésen a perselyekbe 80 — 90 frt bejő évenként. Püspök: már küldtünk is adakozást, gyűjtsünk tovább is. Igaz, a csatlakozás fontos kérdés, itt el nem dönthető; de a terv kinyomatható, népszerű tájékozás készíthető s az egyházmegyékhez beküldendő, szóljanak hozzá. Osváth és Hajnal esperesek példákat hoznak fel pro et contra, hogy a Gusztáv Adolf egylet inkább német ajkuakat segít. Révész Imre figyelembe veendőnek tartja a G. A. E. szabályzatának főleg azon két pontját, hogy csak oly gyülekezet segítendő, melyet idegen vallásfelekezet fog körül; és azt, hogy az önkénytelen adakozást beküldöket segitni nem érzi magát amaz egylet hivatva s kötelezve. Degenfeld gróf: óhajandó, hogy egyetemesen tétessék lépés s a konventen tárgyalassék; ha a magunk egyletét mellőzzük s idegent karolunk fel, elforgácsoljuk erőnket, ő a keblünkben levő magyar segély-egyletet kíváná minden módon erősíteni (helyeslő nyilatkozatok), nem bánja, ha a G. A. egylethez is fordulnak, adnak is annak, de nem mi magunk, hanem közösen a többi kerületekkel együtt fogjunk. (Helyeslés.) Ugy látszik tehát, hogy közös tárgyalás fogadtott el.

A máramarosi esperesség az államsegély eddigi kulcs szerinti kiosztása folytán ráeső osztalék (586 frt) megkésztetését kérelmezte, mit György Endre ez esperesség kivételes helyzetére hivatkozva, pártolt s terjesztett elő. Miután azonban a püspök fölmutatá, hogy a kulcs megváltoztatása nem áll hatalmában, az esperesi kar véleménye folytán rendkívüli segély szavaztatott meg.

Megemlítettük még, hogy az újított énekes könyv előírásítása tárgyában kibocsátott felhívást Debreczen nemes városi tanácsa dijtalanul kinyomatván, az szétküldetett, egyuttal jelentetett, hogy a mult aug. hó óta, mikor került ki sajtó alól az énekes könyv, a 8-ad rétiából elvitetett 8000, a zsebkiadásból 3200 példány.

IRODALMI SZEMLE.

A Thomé-Paszlavszki-féle állattan.

Tanrendszerünk szempontjából ismerteti, illetőleg bírálja
Elekes Károly.

A méltóságos állandó igazgató-tanácsnak folyó évi január 13-áról 75 sz. a. kelt azon fölhívása folytán, hogy egyházkerületi fő- és középtanodáink tankönyvjegyzékének összeállítása végett „az állattan kézikönyvét, Thomé-Paszlavszkytól“ tüzetes vizsgálatom és bírálatom tárgyává tegyem: bátor vagyok a nevezett tankönyvre nézve megjegyzéseimet, a méltóságos állandó igazgató tanács föltett kérdő pontjai lehető szem előtt tartásával, az alábbiakban teljes tisztelettel fölterjeszteni.

Erdélyrészi ev. ref. egyházkerületünk fő- és középtanodái tanszervezetére nézve ez ideig még egyedüli zsinormentékül szolgál a mlts egyházi tanácsnak 1860-ban 603 számú határozata folytán ezen tanodák rendezésére ki-

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 31-ik számához.

küldött bizottság által 1861-ben készített „szervezeti javaslat“, melyhez később a mlts egyházi főtanács 1864. jun. 6 és 19-én tartott üléseiből „toldalékul“ hozzáadattak az azt alapelveiben ugyan meghagyó, de ezek kivételében már némileg módosítást tevő „rendszerabályok, törvények és utasítások.“ Főnn jelzett állattani kézikönyvre nézve a „szervezeti javaslat“ alapelvei értelmében kívánván megtenni ismertető megjegyzéseimet: mindenekelőtt szükségesnek tartom idézni abból az állattannak a „bölcselemi tanfolyam“-ban tanítása iránt megállított határozatot, mely szerint kiszabva van „hetenként 3 órán — egész éven át — rendszeres állattan, súlyt fektetve az állati boncz- és életmútanra, ide értve az embert is; kizárólag az állatok földrajzi elterjedésének főbb vonalait“ (szervez. jav. 90 és 92 ll.)

„Az állattan kézikönyve“, Thomé után Paszylavszkytól, e szempontokat mind főosztásában, mind kivételében nagyon megközelíti és már csak ennyiből is: e tan-könyv, mint az állati boncz- és állattannak az emberi test-szervezetre főtekintettel írott kézikönyve, a „szervezeti javaslat“ által kitűzött feladat megoldására **általános** véve célravezetőnek volna mondható, ha ugyancsak a „szervezeti javaslat“ főnn már idézett (90) lapjának ezen figyelmeztető szavai nélkül is, hogy t. i. „természetrajzi tanításunkban a középtanodában nyert alaptól indulunk ki“, már föl nem kelne azon aggodalom az előadó tanár lelkében, midőn év elején tanítványainak e munkát ajánlja kézikönyvül, ha vajjon birnak-e a használatához kellő ismeretallappal?

A középtanoda a „szerv. jav.“ szerint az alsó három osztályban nagyobb csoport terményeken a faj és nem helyes fogalmával ismertet meg, majd a családok vagy csoportok képviselőit mutatja föl, s bevégzi a rendszer elemeivel s determinálással, alkal-milag az egyszerű életmútanra is kiterjedvén.“ (Szerv. jav. 66 l.)

Bizonyára alpnak ennyi bőven elég; és ennyit azon osztályokban, főleg ha tanításunkkal lehetőleg a szemléltetés terén mozgunk, mi által a tanulók tisztább és maradandóbb képzeteket nyernek, és ha az egyes osztályok népessége nem szerfölött nagy, el is lehet érni.

De mi történik tovább, ha ez alapot megvetettük? megmondja maga a „szerv. javaslat“: „ezen túl a tanulók magánszorgalmára marad(*) állat- és növénytan, még pedig a „szerv. jav.“ toldalékául 1864-ben kiadott „Rendszabályok, törvények és utasítások“ (lásd ennek 2-dik lapját), vagy más szóval a bölcselemi tanfolyam jelenleg főnnállós a „szerv. javaslat“-ot módosított tanterve szerint: négy egész évig, azaz: a II-dik bölcselemi osztályig, a gymnasialis tanfolyam legutolsó óvíg. És ha négy osztályon át elő se vétetjük többet, a tanulók-

nak, csak igen kevés „magánszorgalmas“ kivételével, legnagyobb része azt, mit a későbbi tanításra előkészítő anyag gyanánt tanult, négy év alatt ismét elfelejti. Miként indulhasson már ki a tanár a II-ik bölc. osztályban a közép-tanodai alsó osztályokban nyert alaptól, midőn négy éves szünet után ily alap a legjobb esetben is bizony kevéssel több annyinál, mint ha nem is léteznék?! A II-dik bölc. osztályban már főleg boncz- és élettant kellene növendékeinknek tanulniok, a midőn erre legegyszerűbb ismereteik alig vannak meg, úgy hogy ismét a legegyszerűbb szemléltetésen kellene voltaképen a tanítást velük kezdeni. Midőn a tanulók a II-dik bölc. osztályba jutottak, majd minden gondjuk az érettségi vizsgára, illetőleg érettségi tantárgyakra készülés, valóban ha a gymnasialis tanfolyam végén a természetrajzból bármi keveset is fölmutathatni, ez a tanuló ifjuság e tárgy iránti természetes előszeretete mellett, melynek pedig tanulásától legfogékonyabb éveikben voltak elzárva, nagy részben az illető szaktanár érdeme. Az ily beosztás eredménye nem lehet egyéb, mint felületes, terméketlen tudás, mely soha se vezethet általános átnézetre, pedig ezzel kellene a tanulónak az állat- és növénytanból is birnia a gymnasialis kurzus végén.

Ámde e bajon ott főnn a felsőbb osztályokban — mint mondani szoktuk — még segíteni lehetne. Segíteni lehetne, ha úgy a rendszeres állattan, mint az ezzel analog rendszeres növénytan is, megmaradhattak volna, a „szerv. jav.“ létrejöttékor megállított tanterve szerint (92 l.) a bölcselemi tanfolyamban heti 3 órával egész éves tantárgyaknak; azonban a III-dik bölc. osztály beszüntetésével a mlts egyházi főtanács 1864. jun. 6-án tartott népes ülésében úgy ezek, mint a vegy- és ásványtan, fél éves tárgyká szállítás alá. N.-enyedi tanodánkban ugyan azután is még egész éves tárgyaknak maradtak ezek az 1876—77 tanévig, a mikor a III-dik bölc. osztály itt is, mi okból, s miért? a többek után csak 12 évvel később, most nem helyén való kutatni, beszüntettetett, úgy hogy én az 1874—75 tanévben a rendszeres növénytant, az 1875—76 tanévben a rendszeres állattant, épen a Thomé-féle tankönyvek vezérfonalán, még mint egész éves tárgyakat, a „szerv. jav.“ szerint kiszabott, kellő terjedelemmel taníthattam el. Egyébiránt félre nem akarok értetni, a III-dik bölc. osztály tanügyünknek már 1864-ben leszakítani kellett gyümölcse volt. Csak annyit ohajtanék itt jelezni, hogy beszüntetése miatt a megmaradt két bölcselemi 7-ik és 8-dik gymn. osztályban az u. n. „felsőbb tudományok“-nak igen egybe kellett szorítottaniok, a tanulónak igen tulterhelhetniök, hogy pedig másfelől valamelyik tárgyat legalább egy osztálylyal alább helyezzünk, ennek aztán már utjában állott a régi szellemben meghagyott „supscriptionis rigorosum.“

Látszik ebből, s még igen sok fölhozhatókól látszanék, hogy tanodánk a „szervezeti javaslat“-ot már régóta nem tekintik szorosán követendő zsinormértéknek, s míg némely szabványaiban károsan, tulságig ragaszkodtak hozzá,

*) Lásd „szerv. jav.“ 69 lapját.

másokban elhanyagolták. Alapelvei megállhatnának még jó sokáig tartó időfolyamon, de kivitelük, a „korszellemparancsolta“ hozzájuk való alkalmazkodás, s ebben tanodáink összhangzása, nem messze a parttól már hajótörésen vala kezdve.

Tudva van ez egyházkerületünk minden tanfériá előtt, s különösen kimutatta ezt az ideiglenes tanügyi referens, Szász Béla, a mult 1877 évi egyházkerületi közgyűlésen tett előterjesztésében. Belátta ezt az előterjesztésből a mult évi közgyűlés, midőn a tanodáink széthangzásából származott hátrányok orvoslására intézkedni kívánt azon meghagyó határozata által, melyet a még azon közgyűlésen megválasztott rendes tanügyi előadó, illetőleg a tanári értekezlet elébe szabott, hogy: mind a tantárgyak beosztásának, mind a tananyag terjedelmének, mind pedig a használandó kézikönyvek jegyzékének oly tervét állapítsa meg, melynél fogva már a jövő, illetőleg most már ez idei közgyűlésen, a „szervezeti javaslat“ alapelveinek határain belül, tanodáinkban összhangzatoság legyen életbe léptethető. (1877 évi egyhker. közgy. jegyzőkönyv 71 72 szsz.)

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1878 aug. 2.

— Érdekes munkát képez azon tanügyi jelentés, melyet kitűnő szakértelemmel és lelkiismeretes gondal szerkesztett egybe Parádi Kálmán kolozsvári reformatus tanár, mint egyházkerületünk tanügyi előadója. E művet lapunk olvasói e lapok hasábjain is feltalálhatják, de a mű terjedelme miatt nem minden részlettel együtt. Épen azért a tanfériák figyelmét e 4 nyomtatott ivre terjedő opusculumra külön is felhívjuk. Megjelent Stein János nyomdájában. Hogy lehet-e és minő árban szerezni példányokat e műből, nem tudjuk. Mindenesetre nem lenne fölösleges dolog nagyobb körben is terjeszteni az ily természetű műveket, mert kimorító képet nyerhetnénk tanodáink állapotáról. Parádinak e műve kiterjeszti figyelmét egyházkerületünk összes fő-, közép- és elemi iskoláira.

— Szeberényi Gusztáv bányakerületi ev. superintendens a kir. tanácsosi címet megnyerte.

— A vasárnap megszentelésének kérdése kezd újra napirendre vétetni több helyen. Így a német protestans gyűlésnek, mely az idén Hildesheimban fog megtartatni, egyik tárgyát épen e kérdés fogja képezni. A kérdés fölötti fejtegetés előadói tisztét dr. Manchoz Bremából vállalta magára. Közlebből a „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ is felszólal e tárgyban egy incidens ötletéből. Ugyanis Budapesten a Nemzeti muzeum országos költségen fentartott épületén vasárnap dolgoztak. Mily pikans ellentétet képez ez esettel szemben azon tény, hogy az angol trónörökös Párisban tartózkodása alatt a longchamps-i lófuttatáson, mely vasárnap tartatott, csakis azután vett részt, miután anyjának külön beleegyezését távirati úton kinyerte. A mily

igazságos e felszólalás, oly tulzott követelésnek tartjuk a „Religio“ részéről emelt azon kívánságot, hogy a rendőri javaslat azon pontja, mely szerint a vallás szabad gyakorlata elleni kihágás 100 frtig terjedő bírsággal büntetetik, ily kihágás sorába tartozván bármely zajos munka folytatása az ünnepi körmenetek közelében, vagy ha ezt kocsirobogással háborgatná bárki, oda módosíttassék, hogy szabadság vesztés és pénzbírság egybekötve sujtolja az ily kihágót, ki többnyire e katolikus egyház ünnepeit sértené meg. A kölcsönös méltány-szempontjából a Religio kívánsága mégis igen sok. E kérdésre annak idejében visszatérünk. A Szoboszlón tartott lelkesz-értekezlet is foglalkozott e kérdéssel és egy központi lelkesz-értekezlet eszméjét pendíté meg, az ilynemű kérdést ehhez utalva.

— Felhívás a hazai helv. hitv. ev. néptanító urakhoz. Kedves Pályatársak! Tetszik tudni, hogy mi alulírottak, a b.-somogyi VI-ik népisk. kör megbízásából, ez év tavaszán, a tanítók jogi s anyagi helyzetének javítása érdekében egy, a nagyméltóságú és főtiszt. zsinatra terjesztendő „Emlékirat“-ot készítettünk. Ez emlékiratot azóta a somogy-megyei hitrokon tanítótársakon kívül már több kartárs és tanító-egylet is magáévé tette. Hogy pedig a zsinatra fölterjesztendő ezen emlékiratban annál inkább a hazai összes helv. hitv. ev. tanítók közóhajtása legyen kifejezve s annál jobban reménylhessük a kellő figyelembevételt: megvitátás s hozzájárulás végett a budapesti közelebbi országos tanítógyűlés alkalmával kedves hitrokon pályatársaink elé fogjuk azt terjeszteni. A kívánatos előleges tanulmányozás és megvitathatás véget megemlítjük, miszerint nevezett „Emlékirat“ a „Prot. egyh. és isk. Lap“ f. évi 10. dik számában egész terjedelmében közé van téve, — továbbá ugyanezen lap 12., 14., 15., 17., 23., 24., 25., 26. stb. számaiban és a debreczeni „Ev. Prot. Lap“ ez évi 11. 12. dik számaiban is pro et contra meg van vitatva. Az értekezlet helyéről és idejéről majd az orsz. tanítói gyűlés tartama alatt Budapesten fogjuk kedves pályatársainkat értesíteni. Addig is ajánljuk beható tanulmányozásra mind emlékiratunkat, mind az orre vonatkozólag a nevezett lapokban közölt s netalán még ezután közzéteendő felszólalásokat. Az emlékirat aláírói: Héjjas Dániel. r. ujlaki tanító. Molnár István ringa-szentkirályi protestáns tanító. Szabóky D. csokonai tanító. Velte Sándor, visontai tanító.

— Az eperjesi ev kollogiumban jun. 29-én ment végbe az ifjuság ünnepélyes elbocsáttatása. A jeles előmenetelűek (mintegy $21\frac{1}{2}\%$) a javító vizsgálatra utaltak ($9\frac{1}{2}\%$) és az egész évre visszavetettek (körülbelül $2\frac{1}{2}\%$) névsorának közlése, jutalmak, ösztöndíjak, elengedések s egyéb kitüntetések s jótétemények kiosztása s illetve kihirdetése tették az ünnepély programjának, úgy a tanulásra, mint a jelenvolt közönségre nézve, legérdekesebb részét. Ösztöndíjakban 1482 frt. 71 kr. tandijelengedés czimen 131 frt 25 kr. s így összesen, a testgyakorlati vizsgálat alkalmával kiosztott jutalmakon kívül 1964 frt 6 krnyi tekintélyes összeg fordított kitüntetésekre s jótéteményekre. Az ifjuság elbocsáttatása után megtartott évbezáró pártfo-

gósági közgyűlés számos, a főiskola kormányzati s egyéb ügyeire vonatkozó végzései közül, a nagy közönségre nézve is kiváló érdekű az 5-ik végzés, melylyel a pártfogóság, az államiakhoz hasonlóul, négy évfolyammal szervezett jogakadémiajának 1872. szeptember havában történendő újra megnyitását kimondotta. Az e végzés végrehajtásával megbízott állandó választmány a közelebbiekről annak idején lapok útján is értesíteni fogja az érdeklődőket.

— **Beküldetett szerkesztőségünkhöz: Népiskolai olvasókönyv** a leányiskolák II. osztálya számára. Irta és szerkesztette Vas Tamás szegedi tanító a „csongrádmezei egyesület” határozatából és a „nyelvészeti szakosztály” megbízásából. E mű 9 ivre terjed, 141 olvasmányt és 9 fametszvényt foglal magában. E könyv felőleli mindazon realismereteket, melyeket a gyermekeknek a II. osztályban ryujtanunk kell. Az olvasmányok száma mintegy 70-re rug, melyeknek tárgyai: a természetrajz, földrajz, természettan és időtan, háztartás, házi munka és embertan köréből vannak merítve. E módszeresen szerkesztett olvasókönyvet ajánljuk a tanügy barátai figyelmébe. Bolti ára kötve 30 kr.

— **A „Magyar Lexicon”** folytatólagos 6-ik és 7-ik füzetei megjelentek és beküldettek szerkesztőségünkhöz. A 6-ik füzet mellékletül a nevezetesebb államok királyi és császári koronáit hozza, igen szép színnyomatban. A 7-ik füzet melléklete (szintén színnyomatban) Európa térképe, melyen az országok népességi viszonyaik szerint vannak osztályozva és feltüntetve. A két füzet Antanin-Argensola cikkeig terjed. Dús tartalmából fölemlítendők a következő nagy gonddal kidolgozott szakaszok: arab irodalom; Arany János; apostolok történelme; arany bulla; Apponyi gr. család története stb. A füzetek boríték lapján tér van nyitva a közönség felszólalásainak. A buzgó szerkesztő (Somogyi Ede) mindent elkövet, hogy e hasznos vállalatot a legdúsabb tartalmúvá tegye, úgyszintén a kiadó (Rautmann Frigyes) sem kimél áldozatot, hogy a mű diszesen legyen kiállítva, s a mint eddig behizonyult, fáradságukat siker koronázta. Egy füzet ára 30 kr. Megrendelhető bármely könyvkereskedésben. Megjegyzendő, hogy az egész mű megvételére senki sincs kötelezve.

— **Pályázat.** A varsolczi államilag segélyezett községi, magyar tannyelvű, osztatlan népiskolánál ujonnan rendszeresített tanítói állomás betöltése végett ezennel pályázat nyitattik. Ezen állomással egybekötött fizetés 300 frt ó. é. mely évnegyedenként, egyenlő részletben az iskola pénztárából utólagosan szolgáltatik ki; a mennyiben pedig ezen állomással az ev. ref. egyházi énekvezérséggel való szokott teendőik is egybekötve, az illető egyházi hatóság engedélye folytán fizetésül még a következő járandóságok vannak: 13 kérés 10—12 kereszt s:almás- és 20 kupás 90—95 véka szemes gabonaképe; 8 kupás 80—85 veder must és pénz 3 frt — 3 frt 50 kr; közönséges fa 25—30 szekér és pénz 8 frt — 8 frt 50 kr; énekes temetésért 20 kr és bucsuztatóval 60 kr; 2 szoba, konyha és kamarából álló eserepes, kényelmes szállás, istálló, sertésöl és kert haszon-

élvezete. Ezenkívül canonica portio 5½ köblös szántó és 1½ vékás kaszáló. Felkötetnek az okvetlen ev. ref. felekezetű pályázni szándékozók, hogy tanképosság, erkölcsi magaviselet és eddigi szolgálat, valamint ének és orgonálásukat igazoló okmányukat alólirtohoz f. é. aug. 28-ig küldjék be és személyesen jelenjenek meg a sept. 1-én tartandó választáson. Megjegyezvén, hogy azon tanító, ki egyéb törvényszabta kelleken kívül, a háziipar tanításában is jártassággal bír, a választásnál előnyre számíthat. Kelt Varsolczon, (postaállomás Szilágy megye) a t. megyei közig. bizottság felhívása folytán, 1878 jul. 28-án Kemény István m. k. mint az iskolák elnöke.

— **Értesítés.** 99—1878. A nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-főtanodánál folyó évben megtartandó papi szigorlat idejét a mlts és főtiszt. püspök úr, 855—1878 sz. a. leiratában, september hó 4—8-dika közé eső napokra méltóztatott kitűzni, miről az előállani szándékozók tudomásvéte és ahoz tartás végett értesítetnek. Nagy-Enyed jul. 25. 1868. A n.-enyedi ev. ref. Bethlen-főtanoda igazgatósága.

— **Hogy állunk?** Egy francia lelkész Fich ur egybeállítá a protestansok és katolikusok népességi viszonyát. Szerinte e század elején volt 130,000,000 katolikus és 55,000,000 protestans az egész világon. Most felhagott a katolikusok népessége 160 millióra, a protestansoké 117 millióra. Ez azt jelenti, hogy a protestansok hetvenöt év alatt szaporodtak 50 perczenttel, a katolikusok csak 20 perczenttel. A számokat nem ellenőrizhetjük ugyan, nem lévén kezeink között a szükséges statistikai adatok, de e viszonyt fölőtte kedvezőnek tartjuk és ez összeállítás benyomása protestans emberre csak örvendetes lehet.

— **Hát mink?** Egy francia egyházi lap felkiált, még pedig keserűen, a miatt, hogy a francia vallási budget tételei közt a papok fizetése javítására czélzó indítvány olvettetett. E szerint a harmadik osztályu lelkészek ezen-
tul is csak 1600 francot kapnak! E felkiáltó jel nálunk az örvendetes esemény jezésére szolgálna.

— **Jezsuita csillagászat.** Hogy a jezsuiták csillagászati kutatásai milyen mélységes kérdések körül forogtak, ez a mese megtanítja. Ők voltak Bajorországban az ingolstadtii csillag-vizsgáló-torony igazgatói, s a 19-ik század közepe táján hetven évi tapasztalataik eredményeként constatalták a következő érdekes fölfedezést: Isten az istenanya tiszteletére és az ájtatosság fölőtti tetszése jelöl, minden szombaton, tehát a szűz anya tiszteletére szentelt időben, Bajorországra tiszta fénylő napot hozott. Bizony a nem rég elhalt Secchi bibornoknak rendje sok bűnét kellett volna lerónia a napról irt művével.

— **Hitfeleink üldöztetése** Spanyolországban ismét megkezdődött, ámbar Canova miniszterelnök kijelenté, hogy erőiesen ügyel a felekezetek közti jó egyetértésre. Ugy lát-szik azonban, hogy nem áll hatalmában szavát beváltani. Alcoyban egy haldokló prot. nőre erővel adták fel az utolsó kenetet, s midőn a prot. lelkész ez ellen tiltakozott, bujtotgatással vádolták, s az államügyész 3500 frank birságot s 4 évi fegyházat kért reá kimondatni - ügye azonban még függőben van. Iznatorafon berontottak egy prot. család házába s egy két éves gyermeket megragadva, a templomba hurcolták a keresztelésre. A kis gyerek sérüléseibe behalt, s a hatóság beérte azzal, hogy rosszaló iratot küldött az alkádnak. Comunasban a processio megröhantha a prot. pap házát, s annak minden ablakát, ajtaját beverte. Ez eset alkalmából egy senator interpellálta a kormányt, hogy „hajlandó-e megbüntetni a prot. lelkészt, ki gúnyt űzött a kath. körmenetből?” Az inquisitió szülőhona eszerint nem tudja megtagadni magát; most is elől jár egész Európában ott, ahol — vallási türelmetlenségről és őrzöngő fanatismusról van szó. (Prot. egyh. és isk. lap)

A PROTESTÁNS-EGYHAZI-IRODALOM KIVÁLÓBB TERMEKEINEK JEGYZÉKE.

Kaphatók: **STEIN JÁNOS** könyvkereskedésében Kolozsvárt.

Agendák és egyházi imakönyvek.		Nikházy L. Huszonkét egyházi beszéd	
Albert János. Imakönyv templomi használatra. Kötve	2.10	Pazar, Jézus péld. homiliákban 2 köt. 1 20 II.	1.50
Borsody. Vasárnapi imák. Kötve	2.—	Papi dolgozatok gyászesetekre. Halotti prédikációk, gyászbeszédek és imák, egyházban, gyászuudvaron és sirnál. 14 füzet. Az 1. 2. 4. 7. 8. 10. 12. 14. füzetek egyenként	1.20
Czelder. Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imák. Kötve	2.50	A 3. füzet	1.—
Fábián D. Ünnepi, közönséges vasárnapi és alkalmi imák. Kötve	2.30	Az 5. 6. 9. 11. 13. füzetek egyenként	1.40
Filep M. Köznapi imák. Kötve	2.—	Papi dolgozatok különféle esetekre.	
Fördös L. Agenda 2 frt. Kötve	2.80	1. füzet Szilády László egyh. beszédei	1.20
Koronka A. Imádságos könyv, templomi szükségre	1.—	2 „ Fördös Lajos egyh. beszédei I. füzet	1.—
Medgyes L. Egyházi imakönyv. Kötve	2.—	3. és 4. füzet. Vegyes egyházi beszédek	2.60
— Eredeti halotti imák	1.—	5. 6. Kulifay Zs. egyh. beszédei 2 füzet	2.40
Szilády L. Köznapi imák	1.—	7. „ 8. „ Vegyes beszédek és imák	2.80
Szoboszlay P. J. Egyh. szertartási beszédek Kötve	2.—	9. füzet. Fördös Laj. egyh. beszédei 3 füzet	1.40
Könyves Tóth K. Halotti imák. Kötve	2.40	10. 11. és 12 füzet. Vegyes beszédek és imák	4.20
Vadas és Nagy P. Agenda (erdélyi.) Kötve	2.50	13. füzet. Fördös Laj. egyh. beszédei. 3 füzet	1.40
Zagyva G. Köznapi és bűnbánatheti imák. Kötve	2.—	14. Vegyes beszédek és imák	1.20
		15. „ Kulifay Zs. beszédei 3 kötet	1.—
Egyházi beszédek.		Papp Károly. Halotti beszédek	1.20
Apostol P. Egyházi beszédek 2 kötet	2.60	Péterffi S. Egyházi szent beszédek új folyam 7 füzet	
Bartók F. Népszerű egyházi beszédek I. füzet	1.40	Egy-egy	1.—
	II.	— Köznép előtt tartott egyh. szent beszédek 3 füzet. Egy-egy	1.20
Beke Sámuel. Vasárnapi beszédek	1.—	— Temetési szent beszédek	1.—
Édes A. Egyházi beszédei leszállított ár	—80	Predikatori tár. erdélyi; Prot. egyh. beszédek. Szerk. Szász G. és Domokos 3 füzet. Egy-egy	1.20
Fábián D. Egyházi beszédek egy egész évre	3.—	Revész G. Temetési beszédek 1.	1.20
— Népszerű halotti beszédek I.	1.40	— Ünnepi és közöns. egyh. beszédek	1.20
Fejes I. Egyházi beszédek 2 kötet. Egy-egy	2.—	Révész—Robertson. Egyházi beszédek	1.—
— Temetési beszédek 1.	1.—	Sombori József Egyházi beszédek 2 kötet	2.—
Filó L. Ünnepi és alkalmi egyh. beszédek	1.50	Szabó János. Egyházi beszédek	1.80
Fördös L. Kecskeméti lelkészitár (Egyházi beszédek) 3 kötet. Egy-egy	1.—	Székács G. Összegyűjtött egyházi beszédei	2.—
Gergely, Gönczy, és Rácz. Egyházi beszédek ünnepi követek részére	—60	Szoboszlay T. G. közönséges egy. besz.	1.20
Gerok. Egyházi beszédek	1.20	— Ünnepi egyh. besz.	1.80
Gyöngyösy. Egyházi szónoklatok, ünnepi, közönséges, alkalmi és gyász esetekre 2 kötet. Egy-egy	1.80	Tompa M. Egyházi beszédek 2 kötet. Egy-egy	1.64
Herepei. Isten ígéje a szószékről	1.40	— Halotti beszédek	1.60
Heiszler. Egyházi beszédek 3.	1.20	Könyves Tóth K. Egyházi beszédek	1.40
— Halotti egyházi beszédek	1.60	Vitéz M. Egyházi beszédek	—80
Ilyés B. Temetési és emlékbeszédek	1.40	Vadas József. Egyházi beszédei	1.20
Kiss Bálint. Népszerű közönséges egyházi beszédek	1.25	Zombory G. Korszerű egyh. besz. 2 füzet. Egy-egy	1.20
Körösi F. Szabadelvé egyh. beszédek	1.30		
Kovács G. Egyházi beszédek	1.—	Vegyesek.	
Kovács Samu. Egyházi beszédek	—88	Bakóczy J. Bibliai szövegtár	2.—
Kozma M. Temetési alap ígék	1.—	Barakonyi. Bibliai magyarázatok a szószéken	1.60
Lang H. Válogatott vallásos egyh. beszédei	1.20	Beóthy Zs. Prot. egyházi törvények	1.50
Lakatos I. Vasárnapi és alkalmi egyh. beszédek	—90	Dobos J. Homiliák régiebb és újabb modorban	2.40
— Halotti beszédek	—90	Fábó. Rajzok a magyar protestantizmus történetéből	1.60
Lukács Ö. Egyházi beszédek templomi és temetési használatra	1.80	Fördös L. Szentirás szókönyv (Concordantia) 2 kötet	4.60
— Közönséges egyházi beszédek	1.20	Hase K. A prot. polemika kézi könyve 2. I. 2.40 II.	3.60
Maklár Papp. Temetési beszédvázlatok	1.20	Kámory J. Ó test. apokrifus könyvek	1.—
Margócsy. Prot. egyh. beszédvár 5 füzet 1—4-ig füzet 5-ik füzet	1.40	Kiss A. Szattmáron tartott 4 első prot. zsinat végzései	—50
— Alkalmi beszédvár 3 füzet 1—2-ig füzete	1.50	Kovács Ö. A vallásbölcsezet kézikönyve 2 kötet	4.80
3-ik füzet	1.50	Lang H. Keresztyén dogmatika	2.—
— Hazafias elmélkedések	2.—	Maklár Papp. Bibliai egyezményes szótár. Kötve	4.30
Mitrovics Gy. Egyh. szert. beszédek	1.20	Nagy papok életrajza	2.40
Nagy László, Kis Albert és Viski Pál. Közönséges egyházi beszédek	1.40	Révész J. Dévai Biró Mátyás életrajza	2.—
Nemes B. Népszerű egyházi beszédek I.	1.20	Schwarz. Adalékok a legújabb theologia történetéhez	3.50
		Simén D. Az evangéliumi csudák	1.—
		Wolfahrt A. Szentírásnak magyarázata. Németből Incze és Herepey 2 kötet	8.—

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI FETICAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legczélsezerűbben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A protestantismus újabb hódítása. (H. I.) — Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárgygyal összefüggő kérdések. (Folyt.) — Parádi Kálmán egyházkerületi tanügyi referens évi jelentése. (Vége). — Segédlelkészek a következő esetekben és módozatok mellett alkalmazhatók. — Az áll. ig. tanács r. gyűléséből. r. t. — Irodalmi szemle: A Thomé-Paszlavszki állattan. Tanrendszerünk szempontjából ismerteti, illetőleg bírálja Elekes Károly. (Folyt.) — Tárca: A legújabb assyr és babyloniai kutatások eredményei. (Folyt.) B. S. — Egyházi és iskolai hírek. — Szerkesztő postája. — A kiadó hirdetése.

A protestantismus újabb hódítása.

Kolozsvár 1878. aug. 7.

(H. I.) Ha keserű érzelmekkel tölti el lelkünket azon megdöbbentő jelenség szemlélete, hogy körünkben tagadhatatlanul az anyagelviség tért foglal, sőt még az erkölcsi világrendnek is nem egy oszlopa ingattatik meg a politikai fanatizmus és hypocrisis jelen korszakában; annál jobban esik, ha a vallás történelmi fejlődése legtermészetesebb alakjában, a protestans hitvallás alakjában hódít. Örvendünk e jelenségnek főképen akkor, midőn épen azon nép között történik ez, melynél a katolikus egyháznak az állammal kötött szoros frigye századokon át a nép közgondolkozása előtt is általán szentnek, bonthatatlanak tekintetett. Épen ez okból fejlett ki a keresztyénség, mint világnézet ellen annál nagyobb elkeseredés, mondhatni, gyűlölet, mihelyt az újabb kor szabad gondolkodása útát tört és a régi világnézet oszlopaait ledöntötte.

Nem is kell mondanunk, hogy a francia nemzetre vonatkozik e megjegyzésünk, melynek 1789 óta lezajlott forradalmi rendre mind ellenségesebb álláspontot foglaltak el az egyházzal, sőt magával a keresztyénséggel szemben is. Mig 1794-ben még a világ szellemet, mint legfőbb értelmességet emelték Isteni rangra, ennek emeltek oltárokat, 1871 communeja minden vallást gyűlölete tárgyává tön. La-

vollée a communeről irt tanulmányában kimutatja azon fokokat, melyeken lefelé jutott a materialistikus bölcsészet karjai közé a francia társadalom. Mert nem megvetendő mozzanat a forradalmak lélektanában az a tünemény, hogy lehetően a vágyok és aspiratioknak legteljesebb alakot kíván adni. Hiszen az eszmék forrongása a szivek és kedélyekben teszi épen a forradalmat olyannyira szenvedélyes áradattá. E készlődő zajló korszak eszméi, ötletei, a népkedélynek gyakran meglepően őszinte nyilvánulásai. Nem azt kell tekintetbe venni, hogy tudtak-e az illető vezetők tisztult alakot adni gondolataiknak: bir-e nézetük, moralis elveik összesége észszerű alappal; de azt, hogy hajlamaik bü tükrei-e a közhangulatnak. És ez oldalról vizsgálódva, bizony nem sok vigasztalót nyújtott Franciaország.

Megkísérték egyesek, köztük Hyacinth atya is, hogy a catholicismus történelmi traditioját, egységesítő romanismusát, mely hizeleg a francia nemzet szellemi irányának is, megőrizve, a hit eleven, szabadelvű felfogásával új életre keltsék. De az ilyenü kísérletek meghiusulnak. Azon merev dogmarendszer és azzal szorososan egybefüggő hierarchikus szerkezet, melyet a történelmi fejlődés alapján magára öltött és mondhatnám, lényegévé tett a catholicismus a szabad vizsgálódással őszintén testvéries jobbot szorító hitet még mindez ideig oly forradalmi lépésnek tekinti, mely a vallást világ-hatalmi jelentőségétől fosztja meg.

Lehet-e csodálkozni, ha ily felfogás mellett a legbensőbb vallásosság, legőszintébb buzgalom kifáradva, a roppant hatalommá emelkedett historiai fejleménynyel, a tények logikájával szemben erőtlen, megbénított küzdelemmé silányul? Mit tegyen mást, minthogy utoljára hitébe olvasztja az idegen elemet és „megtér.” Megtér az igazi hitből azért, hogy hitét elfogadhatóvá tegye. De az érzelmi melegség nagyon

kevés szívből olvasztja föl a közönyt. Ily erkölcsi hangulat természetes magyarázatát adja a társadalom ellenséges álláspontjának az egyházzal szemben, melyet pedig a keresztyénség egyetlen megérthető és történelmileg létező alakjának tekint.

Ily körülmények közt lép föl a folyton több intelligens elemet maga részére hódító protestantizmus. Küzdelme, kitartása bámulatra ragad, tiszteletünket teljes mértékben megérdemli.

Közelebbről Renouvier, a *Critique philosophique* nagynevű szerzője, ki már több év óta e folyóiratában is nagy rokonszenvet tanusított, a protestans egyház iránt, és igyekezett oda hatni, hogy polgártársait a katolikus egyháztól elvonja, de csak 1875-ben tette meg a fontos lépést, hogy protestans hitre tért és az avignoni egyház kebelébe lépett s egyszersmind kijelenté, hogy az ultramontan igától való menekvésre ez az egyetlen út — most a bölcselemi kritikáról szóló művét kiegészíté a vallásos eszmék bírálatának megírása által. Ha Renouvier nem volna a mai kor legnagyobb bölcseisének egyike, nem volna a szabad gondolkodók egyik legkiválóbb és legrokonszenvesebb alakja: e műve jelentőségéből sokat vesztené, de Franciaországban Renouvier föllépése a gondolkodók közül sokat vonz a protestans egyházhoz, vagy legalább — mi magá-

ban is nagy nyereség — a protestantizmus jogosultságát sok előtt bebizonyítja. A protestansok számára hirlapot is adnak ki, melynek célja a protestantizmus elveit a nép közt is terjeszteni.

A *Critique religieuse*-nek azonban épen a művelt, tudományosan képzett emberek közt van olvasó közönsége. Ime egy pár hely a folyóiratból, mi eléggé világosan kitünteti azon rokonszenves álláspontot, melyre Renouvier és társai helyezkedtek a protestans vallás iránt.

„Néhány év óta a valláskérdés egész Európában, de kivált Franciaországban oly mérvet öltött, hogy még oly gondolkozók is, kik szokva voltak a dogmákat és istentiszteleti formákat a polgárosodás fejlődésében értéktelen dolgoknak tekinteni, kénytelenek tüzetesen úgy foglalkozni a vallás kérdésével, mint fontos és igen pressant kérdéssel, és vizsgálni azon befolyást, melyet a néphit gyakorol a népek és emberiség sorsára.“

Ezután kifejti e folyóirat, hogy tért foglal azon nézet, hogy legalkalmasabb eszköz, megküzdeni egy fenálló erős egyházzal, előítéletekkel jól támogatott vallásos nézettel, nem a vallás szükségtelen voltának kimondása, de épen annak történelmi és lélektani tényező gyanánti elismerése és a hivatalos hittel szemben más őszinte hit megalapítása vagy előkészítése.

TÁRCZA.

A legújabb assyr és babilonai kutatások eredményei.

(Folytatás)

Négy havi tartózkodása alatt Angliában, Smith sok érdekes fölfedezést tett, úgy az új, mint a régi gyűjteményben. Nov. 25-dikén hagyá el Londont, második expedíciójára indulva, s decz. 31-én érkezett Mosulba. Rögtön a könyvtár szobában kezdett ásatásokat, s csakhamar több mint háromezer táblatöredéket talált. Kristály és alabástrom vázákra is talált, továbbá egy bronz villára, csont kanálra, s szárnyas bikákra, melyek egy ideig hatszáz embert foglalkodtattak. Ápril elseje körül mindent elintézvén kincsei átszállítását illetőleg a hajósokkal, újra visszatérni készült Angliába. Személyes veszélyek után végre elérte Londont 1874 jun. 9-dikén. Kincses ládáí sem sokáig késtek, s azoknak rendezéséhez, átvizsgálásához most teljes komolysággal és alaposzággal fogott. A föliratok, kincsek és táblák halmaza akkorára nőtt már, hogy azoknak osztályozása, kiderítése, az assyr tudósok legalább egy egész nemzedékének minden idejét igénybe fogja venni. Pedig még ki sincsenek

mind ásva. Smith a még föl nem fedett táblatöredékek számát huszezerre becsüli. De ez csak gyanítás.

Azonban a még ki nem ásott kincsek e megközelítő becslésétől indittatva, még egy utazást tett Smith a keletre, hanem betegségbe esve meghalt, Skene, aleppói consul lakásán 1877 augusztusában. Skene Londonba vivé kéziratban maradt dolgozatait a Bagdád közelében található cunei-form táblákról, meg a Carchemishuél fölfedezett romokról, s ezeket később Snyce adta ki. A legjobb assyr tudós épen akkor halt el, mikor legjobban lett volna előkészítve a hatóságos munkálkodásra.

Körvonalozván a föliratok emlékek és táblák fölfedezésének és kiásásának történetét, ideje most már egy tekintetet vetni azoknak beltartalmára is.

1. Kilencz vagy tiz táblatöredék, mindkét oldalán három oszlopnyi felirattal, a világ eredetéről, az ember és állatok teremteséről, annak bünbeeséséről, s az Istenek közt harczról szól, két-három kiadásban vagy formában, több más táblatöredékeken létező legendával kapcsolatban; mindannyia igen tökéletlen állapotban.

2. A bábeli torony legendája.

3. Izdubar legendái, melyek az özönviz legendáit tartalmazták.

4. Óshagyományok Babylon történetéről.

5. Óshagyományok az assyr történelemről és törvényes formákról II. Tiglath Pileser alatt Kr. e. 740-ben.

„Egy vallásnak, mely ostora és a latin népek há-
lála is lehet, a szolgaság vallásának ellenében,
mely a paganismus egy neme, szembe kell tenni a
szabadság vallását.

Ezután kifejti, hogy a katolikus egyház ujja-
teremtését remélni nem lehetvén, a protestantizmus-
hoz kell fordulni, hogy a vallásos hit újabb eleven
fölbuzdulása beállhasson és a népekre jótékony ha-
tása háromolhasson.

Reményét fejezi ki Renouvier, hogy a protes-
tantizmus kész talajra talál a francia nép szívében,
mely már kihült és közönséges vagy ellenséges han-
gulattól van áthatva a Syllabus egyháza iránt. Fő-
képen óvja a francziákat, hogy az individualizmus
veszélyétől óvakodjanak. Az elszigeteltség a vallásos
szükségletet nem elégíti ki. A vallásos buzgalom főn-
tartója, éltetője, traditioszerű valósítója a hitközö-
ség, mely a protestans szabadság mellett soha sem
fajulhat zsarnoki egységgé, hierarchikus batalommá,
mely ellen a szabad gondolkodó föllázad.

A protestantizmusnak ily oldalról, mint szük-
séges vallásnak hirdetését, terjesztését tüzték ki ma-
goknak Renouvier és társai.

„Syllabussal szemben a protestansok, bármilye-
nek is legyenek theologiai irányai, egyhanguan kép-
viselik az emberi lelkiismeret fölszabeditását a külső

6. Teljes adatok Sargon uralmát illetőleg (722—705
Kr. e.), továbbá Semnacherib uralkodásáról (705—681 Kr.
e.), ki alatt a királyi könyvtár Nimroud, a régi Kalahból
Ninivébe hozatott. Szintugy Esarhaddonról (681—668 Kr.
e.) és Assurbanipalról (668—626 Kr. e.), ki a könyvtárt
többel gyarapította, mint bármelyik előtte való király. Nagy
mértékben gazdagította azt alsó Mesopotamia legrégebb vá-
rosaiból, Erech, Calneh és Accadból (Gen X. 10), továbbá
Chaldea régi nevesebb helyeiről kapott iratok lemásoltatása
által. Uralkodása története a legterjedelmesebb minden má-
soké közt, s egyedül több, mint 60 oldalt foglal el Smith
„Assyrian Discoveries“ czimű művében. Azután következik
a vegyes föliratok értelmezése, különböző királyok korából,
le egész 100-ig Kr. e. Nagyonbbrészt ezek ugyan csak apró-
ságok, s nem nyújtanak összefüggő képet a tárgyról, de
gyakran más nemzetek történetére is erős világot vetnek.

Lehetetlen volna e cikk keretében azon methodusról-
szólani, a melynél fogva a föliratok és táblák némelyiké-
nek kora megállapított. Elég azt megjegyeznünk, hogy
vannak közöttük, melyek még régiebbek másolatainak lát-
szanak, az eredeti föliratok közül pedig több, nem kevesebb
mint 1600, sőt 2000-re tehető vissza Kr. e. Ebben min-
den assyr tudós egyetért. Mughiernél, a régi Urnál kiásott
hengereken és prismákon királyok táblái találtattak, melyek
Nabonidustól 540 Kr. e. Urukig, 2230 évnnyi messzeségbe

csalhatatlanság ellenében, a kényszerre ala-
pított tekintély ellenében képviselik a vallási szabad-
ságot. Az új szemle távol attól, hogy egy párt köz-
lönye legyen, czélul tűzte ki, hogy a protestans erő-
ket összpontosítsa a közös ellenség ellen.“

Ily szabadelvű és mégis szilárd, biztos törté-
nelmi alapon megindított küzdelem csak legszebb
reményekre jogosít. A „Szemle“ írói közt egy Doll-
fus, Menard, Milsand vannak, kik a francia irodalom
megannyi büszkeségei. Isten segítse diadalra nemes
törekvéseiket.

Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárggyal összefüggő kérdések.

(Folytatás.)

A szöveg lényegéről, annak céljáról eddig mondot-
tából, önként s természetesen következnek azon szabá-
lyok, melyeket a választásnál szemünk elől téveszteniünk
nem szabad, ha azt akarjuk, hogy a szöveg, egyházi be-
szédünkre nézve, valóban az legyen, a mit mi részünkről
benne keresünk s a mi miatt szükséges voltát is indo-
kolni igyekeztünk.

Eme szabályok közt pedig első helyen áll, hogy
nekünk, református hitszónokoknak, szöveget csak a szent-
írás kanonikus hitelességű iratdarabjaiból
szabad választanunk. Sőt, minthogy az egészben
véve hitelesekül elismert egyes iratdarabokban is vannak

nyulnak fel, a keresztyén időszámítás előtt, s igen biztos
kalauzul szolgálnak a történeti vagy legendai táblák és föl-
iratok korának meghatározására.

Különben magok a legendák és történetek sokkal na-
gyobb érdekűek, mint szerzőik kora. Lássuk hát mik a tar-
talmok és becsők. A teremtés legendájának egy táblája
sem állítható teljesen össze, legnagyobb részök igen hiányos
s csak kevés összefüggő szó találtattott. De a mese főbb
vonásaiban megegyezik a Genesisbelivel, csak hogy még ter-
jedelmesebb és képzelgésekkel van vegyítve. A colophon kö-
vetkezőleg jelöli a táblák lemásoltatásának idejét: „Assur-
banipalnak, a nemzetek királyának, Assyria királyának pa-
lotája, kire Nebo és Tasmit figyelmes fülekkel hallgatnak:
ő fürkésző szemmel keresi vala a beirt táblák bölcsességét,
melyet az előttem való királyok egyike sem keresett. Nebo
bölcsességét táblákra íram; átvizsgálám és tanulmá-
nyozám, s népemnek megtekintésül palotámba helyezém el.“
Az első tábla töredékei a chaosról és az Istenek származá-
sáról értesítenek. „Mikor még az ég nem kelt vala föl, s
alant a földön sem termett növény, s határait nem fogta
be az ür; a chaos (vagy víz) Tiamat (tenger) volt, szü-
lőanyja mindeneknek. Kezdetben a vizek teremtettek; de
még egy fa sem nőtt, egy virág sem nyílt, midőn a nagy
Istenek létrejöttek, Lahmer és Lahamer Isten hívta őket.
s ők nőttek Sar és Kisar Istenek teremtettek

oly részletek, melyekről az újabb szövegízeszeti kutatások, kétségbe vonhatlanul kimutatták azt, hogy azok csak későbbi toldományok és közbeszurások s így nem a valódi szerzőtől származnak: azért az ugynevezett deütero-kanonikus helyek, a minők például, a többek között, Máté, XXVIII: 19; János. VII 53; VIII: 11. vagy I. János. V: 7, nem alkalmasok szövegül, már csak azért sem, mert könnyen száraz exegetikai vitákra szolgáltathatnak alkalmat; melyek pedig a hallgatóságot egyáltalában nem érdekelhetik. Az ó- és újszövetségi iratgyűjteménynek egymáshoz való viszonya, egyiknek a másik felett való előnye, megkülönböztető iránya, természetessé teszik azt, hogy választásunk gyakrabban eshetik az újszövetségi helyekre; a nélkül azonban, hogy ez által az ószövetséget teljesen mellőznők, vagy mint sokan teszik, annak a vallás-erkölsi tanításra való hasznavehetőségét, csak távolról is, kétségbevonók. Jelenleg használatban levő templomi énekes-könyvünk tartalmatlansága, lehet mondani: eszmeszegénysége, sokszor igen alant járó, vagy éppen hiányzó költészeti izlése mellett, még csak kérdésbe sem jöhet az, a mit Niemeyer*) az e tekintetben való változatosság céljából ajánlott, hogy t. i. néha textusul valamely énekverset is válasszunk. Az pedig, hogy bevett szokás szerint mi magyarok a heidelbergi káté felett tartunk egyházi beszédet, az ugynevezett templomi katekhizáció alakjában, nyomorúságos utánpótlása ugyanazon mulasztásnak, melyet népiszkolai vallás-erkölsi oktatásunkban és nevelésünkben ta-

*) L. Niemeyer idézett művét. 47. lap.

napók mulva, hosszú idők után Arne Isten“
Ekkor jön a legcsontabb darab: „Midőn a sziklák teremtése, (melyet te okoztál) a földnek teremtése, melyet te hívtál elő kidiszítottad az eget az ég arcának te adtál“ A következő hosszabb, de hiányos és homályos töredék egy részében így hangzik: „A tenger fölé helyeztetett az égbolt (?) homlokzatán, melyet én alkoték legyen tehát föld (?) is, lakóhelyül az“ (embernek?)

Most következik az égi testek teremtésének leírása. „Gyönyörű volt mindaz, mit a nagy Istenek létrehoztak. A csillagok ragyogását állatformákban rendezte el. S hogy meghatározza az esztendő, állásaik szerint tizenkét csillag-hónapot (vagy jelet) három sorban helyezett el, attól fogva, hogy az év kezdődik, egész a végéig. Uru Istent (a holdat) kikeltette (a chaosból) az éjből, melyet beárnyékol, hogy azt az új világává tegye, egész addig, míg a nap felstűt, hogy a hónap ne legyen megszakítva, s tartamában szabályos legyen. Hónap kezdetén, az új fölkeltevel, szarvait kiütve ragyog az égen. Hetednap körré kezd dagadni, s mind tovább terjed szürkületig. Midőn Shamas Isten (a nap) az ég láthatárán keleten szép formájú Shamas utjára ért Shamas hajnala megváltozzék“ Csak egy-két szónyi töredék.

A hetediknek gondolt tábla töredékei igen hiányosak,

pasztalunk; de protestánsellenes mellőzése magának a szentírásnak is egy oly gyarló emberi mű megdicsőítésének céljából, melynek szerzői sohasem számítottak arra, hogy iratuk valaha a bibliát fogja leszoritani a keresztyén templomi szószékről. Azért ha ama rossz vélemény, a melylyel találkoznak hallgatónk előtt az így tartott katekhizációk, nem indít talán arra, hogy föl hagyjunk s a népiszkolába, mint igazi helyére utasítsunk e kicsiny szabásu, guynevén: „szükségből elővet“ prédikálási móddal; ejtsük el hát azon az alapon, hogy a heidelbergi káté tartalma vagy benne van a bibliában, a mikor aztán térjünk vissza az eredeti forráshoz és vallásos okmányhoz; vagy pedig tartalma ellenkezik a szentírással; a midőn aztán semmi szin alatt sem szabad azt használnunk; mert hiszen különben is meg van írva: „Textus ex solis libris canonicis populo explicandus et applicandus proponatur; quia illud solum regula et amussis est fidei ac vitae“.

Ezen általános elv megtartása mellett, legyen a szöveg, melyet egyházi beszédünk alapjául kívánunk választani, világos, tehát tisztán felfogható; még pedig tartalmaz világos és alakilag. Néhol az evangéliumi írók csak mintegy könnyedén vetik oda gondolataikat; más helyen általunk könnyen meg nem járható természetfeletti légkörbe emelkednek fel; ismét máskor, éppen gondolatbőségük miatt, csak próbálják mintegy kifejezni magukat s tova sietvén, homályosak maradnak előttünk, arra nézve: mit akartak tulajdonképpen mondani? Mind oly körülmények, melyeket nem lehet figyelmen kívül hagynunk; ha csak homályos alapra lépni s ennek folytán, sötétben tapoga-

s arról szólnak, mint teremtének az Istenek „erős szörnyeket, élő lényeket, mezei barmokat, vadakat és csuszó-mászókat; továbbá városi barmokat és csuszó-mászókat.“ A következő tábla töredékei oly tökéletlenek, hogy lehetetlen belőlök kielégítő, összefüggő fordítást adni. Férfi és asszony lón teremtve. Nehány elvetett szó utasítást sejtet a táplálék, áldozat, imádság, hangszerre vonatkozólag“ Isten tisztelete körül. „Leborulnod és könyörölnöd kell képe (a tűz?) előtt és áldozatot hozz neki és Isten félelmében megszentelődjél.“ Valamint ama „szép helyek“ hol az emberek lakni fognak, nem fődözhetők fel a különböző töredékek szétszórt szavain, úgy azon veszély sem, melybe az ember jutott a „Karkastiamat, vagy tengeri sárkány“ — tán kigyó (?) — által.

Egy körülbelül felényi tábla, de sok helyt kiolvashatlan, a bünbeesésről tartalmaz felvilágosításokat. Smith általi fordítása az érthető szavaknak és kifejezéseknek több, mint három oldalra terjed. „Thea Isten hallá és haragra gerjedt, hogy az ember megrontá tisztaságát Thea is büntesse meg tehát mindnyájokat pusztítsa el és ölje meg Bölcsesség és tudomány ellenségek legyenek előttök. Atyát és fiut ellenségeskedésbe hozzanak egymással és kiraboljanak. Királyra, törvényhozóra és kormányzóra hallgassanak. Földje üzze el, de ő ne érintse azt, vágyai ki ne elégíttessenek, akarata ne kapjon feleletet, szája kinyitásáraól egy Is-

tözni nem akarunk. Avagy ki érti még erős gondolkozás mellett is, pl. Galaták. III. 20; I. Timotheus. V: 24 különösen I. Péter. III: 18—20? A kifejezési, az alaki világosságot és tisztaságot, különösen közhasználatban levő magyar biblia fordításunk gyöngyaságai mellett, azt hiszem: nem szükséges hosszasan ajánlanom. II. Korint. VI: 14, s ehez hasonló helyeket minek választanánk, akkor, mikor ugyanazon gondolat másutt világosabban, nagyobb nyelvtani pontossággal és így nagyobb alaki tökélyvel és szépséggel van kifejezve; a mi már magában is mindenkor előnyére válik a textusnak?!

Ügyeljünk a választásnál arra is, hogy szövegünk legyen tartalmas; azaz elegendő, alkalmas anyagot szolgáltatasson a feldolgozásra. Egyrészt a tartalmi túlbőség s rendezetlen anyaghalmozás; másrészt a tartalmi szegénység és laposság, azon ellentétes hibák, melyektől e tekintetben, annyi is inkább őrizkednünk kell, mert az első a későbbi tárgyalás teljességét és kimerítő voltát teszi lehetetlenné; az utóbbi pedig okvetlenül, szövegerős szakolásra vezet. Példabeszédek. VI. 16—19; Lukács. VII: 36—68; Róma. XII: 7—13 és 17—21; II. Korinth. VI. 3—10; Galaták. V. 16—22., mint szöveg, kimeríthetlen, épen a sokféleség miatt, egy egyházi beszédben; ellenben II. Timoth. IV. 14; vagy János. XIX. 30. verséből csak ennyi: „elvégeztetett minden,” nagyon természetesen, szövegerős szakolásra kényszerítették még K. Tóth Kálmánt és oly hírneves szónokot is a minő Tompa Mihály vala; akkor, mikor az előbbi eme szavak felett: „Az én felső ruhámat, melyet hagytam Tróászbán Kárpusnál, hozd el, mikor ide jöven-

ten se vegyen tudomást, háta törjön el és soha se gyógyuljon meg, sürgős baját egy Isten se fogadja be, szíve ömöljön ki, s lelke zavarodjék meg, arca a bűnre és rosszra forduljon“ Sajátságos, hogy azon emberek, kikről itt szó van „sötét faj“-nak neveztetnek, s más legendákban „Adnu“ vagy „Adami“ — Adamitáknak. A „tengeri sárkány“ vagy a „pikkelyes“ megfelel a Genesis kigyójának; s egy régi babyloni hengeren egy fa van feltüntetve, mindkét felén egy ülő személylyel, egyikök felül egy kigyóval. A két monda némely pontjai közti hasonlóság szembe-tűnő. Bölcsesség és tudomány kártékonyok; az Istenek haragszanak; családi viszályok keletkeznek; az ember nem ehetik munkája gyümölcseiből; vágyaiban csalatkozni fog; imája eredménytelen lesz, lélekben és testben megrontatik.

Vannak töredékek, melyek egy égiek közti harcokat irnak le, hasonlót a „Jelenések“-ben vagy Miltonnál találhatóhoz; de hogy ezek a teremtés és bűnbeesés elé vagy után valók-e, az nem bizonyos. Adatok találhatóak a hengereken a Bel és Tiamat, a sárkány közti csatározásról, melyeknek fordításai Smithnél hat oldalt foglalnak el. Nem oly főséges ugyan, mint a Miltoné, de ugyanazon tréfás elem található meg benne. Mennykövek szolgálnak fegyverül; a két szél szövetséges, s az Istenek tiszteletet parancsolólag — megosztott pártfogással állanak. S az Isten így kiált Tiamathoz, a „tengeri sárkány“-hoz: „Én melletted állok, legyenek ők a te

desz és a könyveket: kiváltképpen pedig a hárttyákat“, egy téli vasárnapi alkalomra, ama hallatlan merészségű eszmétársításból indulván ki, hogy Pál apostol a könyvek és különösen a hárttyák alatt, a szentírást értette, egy egészben véve ügyes és különben szóközi emelkedettséggű egyházi beszédet írt, arról a tárgyról, hogy a tél csöndes és zajosabb munka nélküli napjai, különösen alkalmasok a biblia házi olvasására és tanulmányozására; az utóbbi pedig késő őszi alkalomra használta fel a nagy pénteki szöveget; arról elmélkedvén, messze csapongva el a szövegtől, sőt egészen hátat fordítva annak: „Elvégeztetett-e minden A) Külső állapotunkra; B) Lelki életünkre nézve? még e mellett, ama fentebb már élesen megrovott eljárást is követte, hogy ugyanezen egyházi beszédet szüreti urvacora alkalmával is elmondhatónak ajánlotta*). Jegyezzük meg egyébiránt, hogy a szöveg rövidsége, a miben keresik némely egyházi szókokok annak meglepő és csattanós voltát, az ugynevezett frapánsságot, korántsem a szavak mennyisége után ítélendő meg; hanem annak szépsége és előnye abban áll, hogy kevés szóval szép és nagy gondolatot fejez ki. „A nyelv kicsiny tag és nagy dolgokkal hányja magát; ime, egy kicsiny tűz, mely nagy erdőt megéget, Jakab. III: 5,“ utánozhatlan szépségű példa, a bibliai tömörségre; benne egyetlen erős vonással adva van az ember egyik legszebb tehetségével, a beszélési képességgel való visszaélésnek jelleme és átka s hogy valakinek a tartalmas-

*) L. Egyházi beszédek. Irta K. Tóth Kálmán. Debreczen, és Egyházi beszédek. Irta Tompa Mihály. I. füzet. II. kiad. Miskolcz. 1870. XXI. beszéd.

zsákmányaid. Tiamát hallván ezt, gyorsan fölemelkedik, erős, szilárd védszerekkel övezé magát körül. . . megtámadá az Istenek igaz fejedelmét, Merodachot (Bel). Bel is kihuzá kardját és megsebzé őt. A gonosz szél pedig jövén, arczára fútt. Tiamat kinyitá száját, hogy elnyelje, a gonosz szél beletolult, még mielőtt bezárhatta volna ajkait. A szél ereje megtölté gyomrát, szíve remegett és arca eltorzult erőszakosan megtámadta gyomrát, bensejét megrontá és szívet meggyőzé. Amaz őt foglyul ejté; munkája bevégeztetett, szövetségesei bámulva álltak körötte. . . s az Istenek, kit segítették. . . remegtek, félttek, aggódtak, s a homályba merültek.“ Vannak még más legendák is az Istenek e harcáról, vagy tán csak különböző és javított kiadásai az eredetinek.

Szoros kapcsolatban áll az égiek harcának e legendáival Zu Isten bűnének története is, mely valóban részét képezheti a régi chald „Elveszett paradicsom“-nak. A tábla, melyre írva volt, eredetileg négy oszlopnyi szövegből állott, melyek közül mindenik hatvan sort tett ki; fordítása mintegy nyolcz oldalra terjed. Miután azonban igen hiányos és nem bir különös érdekekkel sem a bibliai tudós, sem pedig a laicus olvasóra, tehát mellőzzük, nemkülönben Labura vagy Ninip Isten tetteit is, melynek főbece, hogy kétés világot vet az ő keleti kor még kétesebb mythológiájára. Eredetileg nagy valószínűséggel öt tábla és tizenhat oszlop írást tettek ki. Szintén mellőzendőnek véljük azon régi meséket is, melyek a hiányos töredékekről ítélve, ép oly gazdagok lehetnek, mint Aesopéi. A régi chald meseirő madarai és állatai ép oly fecsegők és bölcsék, mint az újabb görögökéi.

ságról világos fogalma legyen, hasonlítsa össze, például, az idézett helyet, Zsoltár. CXX. 2—4. versével, mely hasonlított szöveg ugyan, de az előbbihez viszonyítva, igazán, lapos és bő beszédű.

A vallásos tárgyak természete és a vallásos tanítás komolysága kívánja, hogy szövegünk, minden körülmények között, méltóságos és illedelmes legyen. És pedig e részben való igényem nemcsak odáig terjed, hogy Tóth Ferenczel**), Hunyadi Ferenczel***) vagy még Tompa Mihályval is****), nem választok oly szembetűnően erős vonású helyeket, a minők V. Mózes X: 16; Hózséás. I. 2; Dániel. V. 28—29; II. Péter. II. 22; Jelenések. III. 15—16; mert hiszen ilyenekre már a kevésbé mivelte érzékel bírónak sem fog esni választása; hanem igenis, egész odáig, hogy részéről például még Lukács XV részében eléadott, a tékozló fiúról szóló, különben örökszépségű példázatot sem tudom úgy, a mint ott áll használni; épen azért, mert a benne előforduló egyes szavak, a minők: disznó, béres, moslók, visszatartók a mai jobb ízlésre nézve, a templomi szószékről hangoztatva a szövegül választom talán, az erős kifejezéseken okvetlenül módosítanom, szelidítenem kell. Általában ma már lejárt az az idő s a műízlés sokat változott, mikor sok, tele szájjal beszélő egyházi szónok, abban kereste gyönyörét és szónoki erejét, hogy szándékosan a legdras-

**) L. Tóth Ferencz idézett művét. 95. l.

***) L. Egyházi beszédek. Irta Hunyady Ferencz. Vác. 1797. II. k. 44. beszéd.

****) L. Tompa Mihály idézett művét. I. k. 125 lap.

Csupa véletlenségből fedezett föl Smith a töredékek közül néhányat, melyek a babeli toronyra vonatkoznak, s melyekre némi megjegyzést tett. „Egy assyr töredék tisztítása közben meglepetve láttam, hogy az a torony története egy részének csonka hagyományát tartalmazza. Azóta összekerestem az egész gyűjteményt, de semmiképen sem találhattam többet meg e táblából, két piczi töredéken kívül, melyek semmit sem adnak a szöveghez.“ Ugy látszik, hogy még egy más tábla előzte meg ezt. Ebben is csupán egyes mondattöredékek maradtak fenn. (Az ember) „a minden Istenek atyja ellen ládát . . . szive gonosz volt . . . ő (Isten) összezavará beszédöket. Erős helyöket (a toronyt) mindennap építették. Ez erős helynek éjjel egészen véget vetett . . . körülhordozta tekintetét . . . oszúk megzavarodott . . . Keserően siránkozána Babinál (?) . . . igen nagyon busulának . . . nyomoruságukon és“ . . . Csupán két rom van, melyek Babel helyén fekszenek; egyik a Birs-i-Nimroudi nagy töltés, s a másik Bel templomának fekvése, Babylon város romjai határában. Egy rajz, mely egy assyr féldomborműven található, gyaníthatólag a torony eredetije, s annyira megfelel a Rawlinson által kiásott és felmért romoknak, hogy a föltevés igen valószínű. Az alap, mely szabályos négyszög volt, 272 láb volt egy oldalán. Legalább hét emelet tárult elé a torony magasságában, s mindenik emelet keskenyebb volt, mint az alatta való, s különböző színű téglákkal volt kirakva.

B. S.

(Folytatása következik.)

tikusabb szentirási helyeket választotta ki szövegül s ilyen módon zuditotta mintegy hallgatónak nyakába istennek igéjét.

(Folytatása következik.)

Parádi Kálmán egyházker. tanügyi referens évi jelentése.

(Folytatása és vége)

4.) 68 népiskolánk nem felel meg a népoktatási törvény követelményeinek; eshetőleg községi iskolává lehetne: Ákosfalva, Angyalos, Ardó, Árváthfalva, Átosfalva, Baczon (Kis-), Bagos, Balla, Bardócz, Bergenyé, Besenyő, Bethfalva, Bikfalva, Bodon (Hagymás), Bodos, Bögöz, Bölkeny (Magy.) Bözöd, Csávás (Mező-), Csávás (Szász-) Diószad, Egreztő, Enyed (Fel-), Erked, Fele, Fiátfalva, Füle, Geges, Görgény (K-), Gyalakuta, Harangláb, Havad, Havadtő, Hodgya, Hosdát, Ikafalva, Kakasd, Kálnok, Kecse, Kelementelke, Kend (Kis-), Keresztur (Maros-), Kibéd, Komolló, Koronka, Kőrispatak, Kövesd, Küsmöd, Lelesmér, Lőrinczfalva, Magyarós, Magyaros, Márkod, Mája, Medvés, Mocsolya, Nádasd (Hadad-), Nagylak, Oltszem, Patakfalva, Rugonfalva, Selye, Siklód, Szt.-Imre (Nyárad-), Szt.-Márton (Homorod), Bikal, Méra, Vista.

5. 53 népiskolánk nem felel meg a törvény követelményeinek, eshetőleg az államkormányzat felajánlandók lennének:

Ákos, Bala, Balavására, Besenyő (Búzás-), Bodon (Mező-), Bonyha (Sz-) Bölon, Bun (N-) Csaholy (M-) Décsé (Maros-), Egrespatak, Fülöp (Kis-) Fülöp (Nagy-) Galambod, Gerend, Gorosló (M.) Görcsön, Hatvan (Ér-) Hátszeg, Héjasfalva, Horváthi (Petenye-Kr-), Ilosva, Kávás (Ér-) Keczel (M-), Keresztur, (Gerend-), Kercsed, Királyfalva, Köbölkút, Köpecz, Kraszna, Kusaly, Küküllővár, Lompért, Máté (Sz-) Mindszent (Ér-), Mirisló, Moha, Muzsna, Oroszfája, Ölyves (N-), Sajó (Nagy-), Sülye, Szakácsi, Szántó (T-) Szt.-Miklós (Bethlen-) Széplak (Küküllő-) Ugra, Ujós (Szász-), Váralya (Gogány-), Ajton, Fejérd, Györgyfalva, Kolozs.

Népiskoláink ezen osztályozásának végleges és érdemleges megállapítása csakis az egyházmegyék által megejtendő revisio után történhetik meg; azért tisztelettel kérem a mlgs igazgató-tanácsot: méltóztassék gondoskodni arról, hogy ezen osztályjavaslat oly utasítással küldessék le az egyházmegyékhez, miszerint az egyes egyházmegyeyi közgyűlések, tekintettel az illető egyházak vagyoni képességére, iskoláiknak javaslatba hozott osztályozását tüzetes bírálat alá vegyék és megállapodásuk eredményéről állandó igazgató tanácsunkat rövid időn értesítsék.

Ezen, az ügy fontosságához mért széleskörű és alapos tájékozás előtt lehetetlen volt és lehetetlen még ma is a múlt évi ker. közgyűlés 60-ik jk. sz. 3-ik alpontja alatt foglalt utasító határozatnak eleget tenni és szegénysorsu népiskoláinknak a krajczáros alap kamataiból rendelt segélyezésben megindulni.

Ugyancsak a múlt évi ker. közgyűlés 81 jk. sz. alatt a népiskolai tanrendszer, szabályrendelet, úgyszintén

a n. enyedi néptanítóképezde szervezésére vonatkozó tervjavaslatok készítése végett kiküldött tanügyi bizottság működéséről a következőket jegyezhetem ide:

Állandó igazgató-tanácsunk 1053—1877 számú felhívására a tanügyi bizottság, miután elnöki intézkedés által gondoskodva volt a tanácskozás alapjául szolgáló előmunkálatokról, Gáspár János kir. tanácsos elnöklete alatt Kolozsvárrt, 1877 november 11 és 12-dik, valamint 1878 márczius 3 és 4-ik napjain tartott üléseiben oldotta meg feladatát. Elnöki meghívás következtében részt vettek a tanácskozásban és munkában — a rendes bizottsági tagokon kívül*) — Páál Ferencz áll. tanítóképezdei igazgató és kerületi képviselő, továbbá Benedek Samu, a kolozsvári képezdei gyakorlóiskola tanítója.

A tanterv készítésénél tekintettel volt a bizottság népiskoláink nagy többségének szűkös helyzetére és azon körülményre, hogy népiskoláink legtöbb helyt egyetlen kántortanítóval bírnak és maga a nép sincs mindenütt odaérve, hogy gyermekeit az egész tanév folytán rendszeresen iskoláztassa: azért munkálata egy nyomon halad ugyan az országos törvény s illetőleg az ennek alapján kibocsátott miniszteri tanterv irányával, de terjedelme és a tananyag didaktikai berendezése népiskoláink specialis viszonyaihoz van szabva. Ugyanis, jobb módu, osztatlan népiskoláinkban, melyeknek arra való képzett tanítójuk van, fenntartatni kívánta a bizottság az állam által előszabott eljárást a tanítás időfelosztására nézve; szegényebb sorsu népiskoláink számára pedig, a melyek felekezeti és nemzetiségi szempontból minden áron fenntartandók, egy oly részletes utasítást dolgozott ki, melynek segítségével a kevésbbé képzett tanítók is keresztül vihetik a 6 osztályos rendszert, kiterjedvén ezen utasítás a tanulók magánfoglalkoztatásának és a tanító fél-fél órás vezetésének módjára, s az egész tananyag részletes beosztására.

A vallástan tanítására vonatkozólag abban a meggyőződésben van a bizottság, hogy az egy tanítóval bíró iskolában a vallás tanítását kívánni a különben tulterhelt tanítótól lehetetlenség: azért közgyűlési határozat által akarja kimondatni, hogy az ezental felszentelendő papok köteleztessenek a mindennapos és az ismétlő iskolában a 4-ik korosztályon kezdve (a melyben már külön és nem az olvasókönyv kapcsán tárgyalandó a vallás) a hit- és erkölcstan rendszeres tanítására.

Népiskolai rendtartás, illetőleg rendszabály czimén oly munkát hozott létre a bizottság, mely az erdélyrészi ref. egyházkerület összes népiskoláinak vezetésére és kormányozására irányadó lehet, mely az egyházmegyei és egyházközségi helyi hatóságok kölcsönös viszonyait, teendőit és jogköreit szemben az állami felügyelő közegekkel körülírja és meghatározza. El nem hallgathatom ezuttal a tanügyi bizottságnak a tankötelezettség szabatosabb meg-

*) A bizottság rendes tagjai voltak: Gáspár János alsófehérmegyei tanfelügyelő; Benkó János esperes, Kovács Ödön theol. tanár, Szász Béla egyetemi tanár, Szabó Pál esperes, Sági László főgym. tanár, Jancsó Lajos főgymn. tanár és Parádi Kálmán főgymn. tanár.

szabása ügyében tett indokolt indítványát, melynek alapján állandó igazgató-tanácsunk f. é. 242 szám alatt egy feliratot intézett a nagymglu vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz, ki azt egész terjedelmében magáévá tevén, rendelet alakjában f. é. márczius 31-én 7280 sz. a. az 1868 évi 38 t. cz. 1 §-a értelmezésére, illetőleg a tankötelezettség újabb és határozottabb megszabására nézve, országosan ki is hirdette. (Lásd az 514—1878 számú püspöki körölvényt.)

A mi a n. enyedi néptanítóképezde számára készített tervjavaslatot illeti, az ugyan szintén készen volna, de azért a képezde ügye általában a megállapodás stadiumáig el nem jutott még, mert a n. enyedi főtanodai előljáróság semminemű felvilágosítást nem adott a felől, hogy akár a meglevő tanerőkből, akár új alkalmas tanerők alkalmazása által, mennyi tanerőre lehetne számítani egyházkerületünk tanítóképezdejénél: azért a tanügyi bizottság kényszerítve érezte magát tantervét a meglevő vagy ezután alkalmazandó tanerőkre való tekintettől függetlenül készíteni meg, csupán egy jó felekezeti néptanítóképezde czélját tartva szem előtt. Annnyit azonban előre is kimondhatónak és kimondandónak tart a bizottság, hogy a tanítóképezde fennállhatására nézve elkerülhetetlenül szükséges egy külön képezdeigazgató és a gyakorló iskolául szolgáló elemi osztályok tanítására egy kitűnő képzettségű állandó elemi néptanító.

Ime, mglg igazgató-tanács, e rövid vonásokban bemutatam az egyházkerületi tanügyi bizottság működésé és elvi megállapodásait. Azon biztató körülményeknél fogva, hogy a népiskolai tanterv és szabályrendelet úgy is egész terjedelmében kerül a főtiszteletű kerületi közgyűlés elébe, tel vagyok mentve azoknak részletesebb tárgyalásától.

Most már csak azon jó reményben fejezem be évi jelentésemet, hogy új szervezkedésünk törvényesítése után szebb és megnyugtatóbb világításban mutathatom majd be népiskoláink állapotait a jövő évben.

Segédlelkészek a következő esetekben és módzatok mellett alkalmazhatók.

I. Rendkívüli esetekben: a fennforgó rendkívüli eset tartamára, a rendes lelkésznek megengedtetik segédlelkészt venni. Ilyen rendkívüli esetek:

1. oly egyházi közhivatal általi elfoglaltatás, a mely egyházi kiszolgálát olykor föltétlenül megkívánja a közhivatalnoknak, egyházközségből való gyakoribb vagy huzamosabb eltávozását. Ilyen:

- a) az egyházkerületi közjegyzőség;
- b) „ közügyigazgatóság;
- c) az esperesi hivatal azon egyházmegyékben, melyekben az 1. pont alatt említett szükség előfordulhat.

II. a) A rendes lelkész huzamosabb betegeskedése esetére, midőn még a nyugalmazás és félfizetésű rendes lelkész választásának szüksége nem forog fenn.

b) 2000 lelket meghaladó azon népes egyházközségekben, hol csak egy lelkészi állomás van rendszerezítve.

c) Csoportosított, népesebb vagy egymástól távolabb fekvő egyházközségekben.

II. Segédlelkész vitelét az I. a) és b) esetében egyenesen, az I. c. esetében az illető egyházmegyei közgyűlés, a II. a. b. c) esetében az illető egyházak és lelkészeik közös megegyezése után és közös kérésökre, az egyh. megyei közgyűlés ajánlára folytán, a p ü s p ö k e n g e d é l y e z i.

III. A segédlelkész megválasztásának és meghívásának joga a segédlelkészt szükségű lelkészé és egyházé; a megerősítés a püspöké.

IV. Segédlelkészül csak theológiát végzett ifjak választhatók; ha a segédlelkész már papi szigorlatot is tett, úgy segédlelkészsége idejére facultálható is.

V. Fegyelmi tekintetben a segédlelkész is azon törvény alatt áll, mely alatt a rendes lelkész.

VI. A segédlelkészi meghívó kötelezettsége, legalább egy évig érvényes. Azonban a segédlelkész két havi felmondás után az év eltelte előtt is távozhatik, rendes lelkészsé választatása esetében pedig egy havi felmondás után is.

VII. A segédlelkész successora semmi joggal nem bír, azonban ha az egyh. község időközben üresedésbe jőne, a törvényes pályázattól elzárva nincs.

VIII. A rendes lelkész halálával a segédlelkészi állomás azonnal megszűnik, a megkötött szerződvény érvényét veszti és az egyház további vezetése és szolgálata rendes lelkészi minőségben levő administratorra bízatik.

IX. A segédlelkész fizetésének mennyisége az illető felek között szabad egyezkedés tárgyál hagyatik fenn, az erre vonatkozó szerződvény szabatosan körülírandó, írásba foglalandó és az illető esperes, illetőleg püspök aa. által láttamozandó. A fizetést rendszeren a segédlelkészt szükségű rendes lelkész hordozza; azonban az illető egyházközségek és egyházmegyék nincsenek elzárva attól, hogy szabad tetszésök szerint résztvehessenek lelkészük, illetőleg espereseik segédlelkésze fizetésének hordozásában.

Igazgatótanácsunk a főt. egyh. kerületi közgyűlés figyelmébe ajánlja következő, látszólag csak alakiságra vonatkozó, de következményeiben fontos indítványát:

„Tekintve, hogy papi szigorlatot tett és felekezeti tanintézeteinkben tanítóképen működő papjelöltjeink, ha nincsenek is rendes segédlelkészül alkalmazva, részint a lelkészek, részint az esperesek felszólítására gyakran segédkezhetnek, s tényleg segédkeznek is a lelkészi szolgálatban, sőt egyes meghatározott esetekre a püspök által még facultálhatók is;

„tekintve, hogy ezen rendkívüli segédkezésük által, gyakran igen nagy szolgálatot tehetnek és tesznek a rendes isteni tisztelet végzésére;

„tekintve, hogy ezen rendkívüli segédkezés rájuk nézve is igen czélszerű gyakorló iskola:

„mondassék ki, hogy minden felekezeti tanintézeteinkben alkalmazott papjelöltek, mint a kik tényleg a lel-

készi szolgálatban is gyakran segédkeznek, rendelkezés alatti segédlelkészeknek tekintetnek, s míg egyfelől tartoznak is a püspöki felszólításra, kijelölt esetekben segédkezni, másfelől segédlelkészi czimet viselnek és segédlelkészi bizonyítványt is nyerhetnek. Önkényt értetvén, hogy a fennebbi szabályok csak a rendes szolgálatban levő segédlelkészekre szólnak.“

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvár, 1878 aug. 4.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök, Incze Mihály, Lészai Ferencz, dr. Jenei Viktor ig. tanácsosok Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok, Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentetvén, jóváhagyó tudomásul vétettek.

A titkár bejelentvén, hogy hat heti katonai gyakorlatra szolgáltattott be, kéri ezen időre való helyettesítettését. A helyettesítésre felkérített Parádi Kálmán tanügyi előadó.

A nagy-enyedi főtanoda előjárósága felterjesztést intéz a jószág- és jogügyigazgatói utasítás tárgyában. Tekintettel az ügy fontosságára, áttétetik a közelebbi nagy gyűlésre.

Br. Bánffy D., dr. Jenei V. és Balogh Gy. beadják bizottsági jelentésüket a n.-enyedi főtanodánál elveszettnek deklarált tőkék kitörlése tárgyában. A bizotts. vélemény elfogadásával, felhivatik a tanoda előjárósága a Zudor Zsigmond-féle és a gr. Rhédey László féle tartozásokra vonatkozólag más bizonyíték keresésére, melynek alapján a követelés realitása remélhető volna, a Boér Demeter, Anbert Juliánna, Bartók Ignác-féle tartozásokra nézve a felelősség azokra hártandó, kik ezen újabb időben kiadott kölcsönöket a nélkül adták ki, hogy a szabályoknak megfelelőleg biztosították volna; a Wass Zsigmond-féle tartozás csak azon esetben engedhető el, ha adós nem a diódi Wass Zsigmond. A Zeyk Zsuzsánna-féle tartozás tárgyában br. Bánffy Kata ő nagyságától kérendő felvilágosítás. A Máthé Istvánnal folytatott vásár- és kölcsönzési ügyletre vonatkozólag kimerítő felvilágosítás adásra szólittatik fel a főtanodai előjáróság.

A n.-enyedi főtanoda előjárósága tudatja, hogy id. Kis Károly volt pénztárnok számadásait a gy.-fehérvári törvényszék mindaddig nem adja ki, míg az ügy törvényszéki véglegesen elintézve nem lesz. Felterjesztés intéztetik az igazságügyminiszteriumhoz a bűnügyi eljárás gyors befejezésének eszközöltetése végett.

A s.-sz. györgyi tanoda előjárósága legsürgetősebb tartozásainak törleszthetésére 4000 frtnyi kölcsönt kér 15 évi törlesztési időre a központi pénztárból. Az ig. tanácsnak nincs rendelkezése alatt oly hosszú időre kiadható és oly tekintélyes összeg, minőt a tanoda kér; azonban önmegszorításával is hajlandó segíteni, a mennyire lehetséges; felhivatik a tanodai előjáróság, hogy mutassa ki legsürgősebb tartozásait specifice; továbbá, hogy a Bátoriszivü Nagy Ferencz által ajándékozott 500 arany kikölcsönzése alkal-

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 32-ik számához.

mával, ennek biztosításáról miként gondoskodott; végül adjon felvilágosítást, hogy a 9000 frtnyi kamathátralékból jövő évre miért vett fel költségelőirányzatába csak is 1000 frtnyi összeget, remélhető bevételképen?

A péterfalvi egyházközség azon kérelmére, hogy ezer frt adassék részére kölcsön, felhivatik, hogy mutassa ki jövedelmeit és a törlesztési tervet.

A nagylaki egyházközség 500 frtot kér kölcsön a jul. 8-ki vihar által megrongált temploma, papi lakja stb. helyreállítására. A domest. cassából utalványoztatik 4 évi törlesztésre 6°/_o mellett, 500 frtnyi kérelem.

Kelemen F. galaczi levita, tekintettel az ott uralgó drágaságra, félévi fizetés előleget kér. Az ig. tanács a misioi alapból 50 frt segélyt alapítványoz.

Szabó Pál esperes fölterjesztése nyomán, a közokt. miniszteriumhoz felterjesztés intézetik, aziránt, hogy az orsz. tanítói nyugdíjintézeti illetékről a nyugták egyházközségeink és tanítóink részére külön-külön adassanak ki; továbbá egyházközségeink az esperessel közlendő kimutatásban évenként értesítsenek egyenértéki adójuk mennyiségéről és fizetési határidejéről.

A közokt. miniszternek egy korábbi feliratunkra adott válasza nyomán, esperes aai körrendeletileg felhivatnak az egyházközségek aziránti utasítására, hogy az egyházi fekvőségek eladása, cserélése, zálogjogi terheltetése csak ig. tanácsunk előleges engedélyével levén eszközölhető, ily engedély nélkül kötendő minden ily ügylet érvénytelen s az e miatt keletkező károk az engedély nélkül eljárókat és első sorban az illető papokat, mint az egyh. gyűlések elnökeit, fogják terhelni.

Ellátott összesen 32 ügydarab. r. t.

IRODALMI SZEMLE.

A Thomé-Paszlavszi-féle állattan.

Tanrendszerünk szempontjából ismerteti, illetőleg bírálja
Ekecs Károly.

(Folytatás.)

Ezek folytán tehát egyfelől a tantárgyak beosztásának és a tananyag terjedelmének e célba vett új terve kidolgozásáig és elfogadásáig a bíráló vizsgálatom alá adott tankönyvről megjegyzésem, illetőleg ajánló ismertetésem legfőbb is csak föltételes lehetvén, de továbbá másfelől teljes reménnyel levén az iránt, hogy a már jövő hó 14-én egybeülendő tanári értekezlet a gymnasiumi állattani tananyag terjedelme, beosztása tekintetében a „szervezeti javaslat“ alapelvei értelmében fogja kimondani megállapodását: úgy fogom föl a rendes állattant (és mellesleg említve, az ezzel analog rendszeres növénytant), mint a gymnasium felső osztályaiban, legalább heti 3 órával, egész éves tantárgyat. Mert nem képzelem, miként lehessen ezt egy rövid félév alatt heti 3 órán eltanítani, főtekintettel a boncz- és állattanra, kiindulva az

embertanból, ha ezt a rendszeres állattannak, melyben az egybehasonlító boncztan játssza a vezérszerepet, alapjául vesszük és hogyan lehessen e rövid idő alatt még az állatok földrajzi elterjedésére is — bár legszűkebbre szabott vázlatában — kiterjeszkedni.

„Az állattan kézikönyve“, Thomé után Paszlavszytól, első szakasza 1-ső fejezetében, rövid bevezetés után, az ember boncz- és élettana, az embertan van előadva; 2. dik fejezete mintegy függelékül járul az előbbihez. Nebány lapon röviden tárgyalván az emberi nem őstörténelmét és az emberfajok megkülönböztető főbb jellegeit s pár szóban ismertetvén a fajok keletkezését. E szakasz Thomé „Lehrbuch der Zoologie“ ezimű tankönyve 1-ső részének fordítása.

Második szakasza: a rendszeres állattan, melyben az emberi testszervezetnek az 1-ső szakaszban elért ismerete alapján igyekszik a tanulónak az állatország-ról egybefüggő átnézetet nyújtani. E szakasz Thomé már nevezett tankönyvének 2. dik része után több változtatással, nagyobb rendszertani határozottsággal és szabadelvűbb felfogással készített átdolgozás.

Föl lehetne vetni e fölosztás ellen azon kifogást, hogy általa a mű egyöntetősége szenvedett csorbát; mert hiszen az embert is az állatországba sorozzuk, s most az első szakasz (az emberről) bevégezése után, a második szakaszban (az állatokról) maga az átdolgozó is, a szerző pedig csak csillag alatti megjegyzésben, kénytelen az 1-ső állatkör 1-ső osztálya, 1-ső rendjének, 1-ső családjába az embert (Anthropini vel Erecti) helyezve néhány szóban a rendszeres állattan élén még egyszer róla szólni. Ám ez csak lényegtelen alaki hibának tekinthető, mely nem eshetik rovására a munkában különben többször kimondott „állatország egysége“ szem előtt tartásának. Másfelől azonban az embernek külön és pedig az első szakaszban tárgyalása mellett sok fontos — bár non kifogástalan — tekintet szól. Nem értem itt az újabb természettudomány által annyiszor megtámadott u. n. „anthropocentricus“ nézetet, az embernek az állatország keretéből hagyományos kiemelését, hanem a szerző által szem előtt tartott didaktikai célt. „A mennyiben e könyv az állattani oktatás lényegét az embernek kimerítő természetrajzában, valamint az állatországnak, mint szerves egésznek, főfogásában keresi, tudatos ellentétbe jön az állattan majdnem valamennyi kézikönyvével. De bizonyosan teljes joggal, mert nemcsak a bölcselkedő előtt birnak érvénnyel e szavak: „Ismerd meg tenmagad!“ S ha az iskolának boncztani és élettani részletességekbe bocsátkoznia nem is szabad, a fölületes ismereteknél mégis valamivel többet kell nyújtania tanítványainak saját szervezetöket és életöket illetőleg“, mondja szerzője. Miután az egybehasonlító boncztan, melyből, ez idő szerint, kat'exokhén a rendszeres állattan áll, az emberi testszervezet ismeretén alapszik: védelem alá vehető szerző és átdolgozó azon nézete, miszerint a legtökéletesebb állati szervezet (az ember) boncz- és állattana, sőt kifejlő-

déstanával is meg kell annak ismerkednie, ki a rendszeres állattant sikerrel tanulni óhajtja. Ezért van e tankönyvben kiindulási pontul választva az ember boncz- és állattana az I. szakasz 1 fejezetében, míg a 2 fejezetben ehhez csatolva az emberi nem őstörténelmének vázlata, az emberi nem fajokra való osztásánál szereplő főbb jellegek, s végül a fajok keletkezésének rövid előadása, mely utóbbiaknak legalább rövid alapvonalakban való ismerete nélkül a gymnasiumot egy tanulónak sem volna szabad elhagynia.

Miután a tankönyvben kiindulási pontul, a rendszeres állattan alapjául, az embertan van fölvéve, igen természetes, hogy II. szakaszában, mely a rendszeres állattant adja elő, minduntalan hivatkozást találunk az emberi test-szervezetre; így p. o. az emlősök osztályáról szóló részben, midőn így szól: „ez idegrendszer központi részét úgy, mint az embernél, az agy és gerinczagy képviseli“, vagy: „az emésztés, vérkeringés és légzés szervei, az ember hasonczélú szerveivel szemközt, csekély módosulatokat mutatnak“ vagy végül: „az emlősök általános szervezete s egyes szerveik élettani működése az embernek az első szakaszban tárgyalt szervezetével s hasonértékű szerveinek működésével lényegileg teljesen azonos: csak egyes részek szenvedtek némi módosulást, alkalmazkodva az állat életviszonyaihoz és szükségleteihez“ stb. és még igen sok más helyen, a mi nemcsak a fönnebb mondottakat igazolja, hanem azt is mutatja, hogy a munka két része közt szoros egybefüggés van s a második szakasz az elsőtől külön — mint rendszeres állattan — nem tanítható.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1878 aug. 9.

A s.-szt.-györgyi Mikó tanoda a tanévet július 3-án rekeszté be. A tanodának ez idő szerint még csak 4 gymn. osztálya van és míg a gr. Mikó-féle alapítvány kamatai a végrendeletben megszabott első 100 ezer frtnyi magasságra emelkednek (15—20 év alatt) több osztályt alig állíthat be. A 60 ezer frt 60/0-os felekamatjából a tanítói testületnek rendes állandó erővel való beállítására eszközöltetett, az egy rendes tanár Görög István, ki az igazgatói teendőket is viszi, továbbá 3 segédtanár, u. m. Bodor Domokos (magyarnyelvre), Simon Dénes (menyenyiségtanra) és dr. Szász István (természettudományokra): ez a négy állandó tanerő van. Végre még 2 szaktanító foglalkozott a lefolyt évben e tanodában, kik közül András Ferencz németnyelvet, Nagy Imre vallást és 2 osztályban (II. III.) latinnyelvet tanított. Az igazgatótanár, mint a klasszikus nyelvekben szakférfit, a latinnyelv oktatását az I. és IV. gymn. osztályokban végezte. Rajz, szépirás és tornatanító volt Antalfi Elek. Mint a többi erdélyi testvér ref. középtanodák az 50-es években teljes 4 osztályu elemi iskolát is tartott fenn e tanoda is. Azonban a háromszéki népiskolák haladásával lépést tartva: megszüntette előbb a két alsó elemi osztályt, aztán a 3-kat is. Ez idő szerint csak a legfelső 4-ik elemi osztályt tartja fenn, előkészítő gyanánt a gymnasiumra; a: innen kikelő növendékek alkotják az I. gymn. osztály magvát, kikhez nagy

számmal szoktak jönni újak is, és a 6 elemi osztályt végzetek bizonyítvánnyal, különben előzetes vizsgálat után vétetnek fel. Ezen előkészítő elemi osztály fenntartása nagy előny és nélkülözhetetlen szükségnek bizonyult, s például vehetnek a más felekezetek és az állam által fenntartott gymnasiumok is. Az osztályok népessége volt, a nyári vizsgák alkalmával: az I. osztályban 78; II. közép oszt. 61; III. k. o. 39 és IV k. o. 30; összesen a gymn.-ban 208. Az elemi 4-ik osztály tagjai száma 40 volt; tanította Kelemen Győző osztálytanító A tanodát nagy két emeletes új épülete befejezése és teljes felszerelése tetemes adósságba sodorta s az idén és tavaly hullott nagy jégesők is ablakokban, fedélzetben tetemes kárt okoztak. Az idő s szorgalom és kitartás le fog győzni minden akadályt és idővel, ha kinőheti magát: e fontos missiora hivatott tanoda dicsekvése leend az egész hazának, miként az ma is Háromszék népének, mely az alapot hozzá a legterhebb időkben, saját filléreiből gyűjtötte és rakta le! Ez adatokat a Mikó-tanoda beléletére vonatkozólag csak másod forrásból érintök, holott lapunk, mint a mely protestans iskola ügyünk őszinte védelmezője volt és lesz mindenkoron, szívesen vette volna, ha egyenes forrásból is kap tudósítást. Nem tudjuk, fog-e e tanoda értesítőt adni, de magunk részéről ohajtánók, hogy ne halaszszon el egy alkalmat sem, midőn a nyilvánosság előtt föllépve igazolhatja, hogy a missioja iránti hivatást teljes erővel iparkodik is betölteni, mit magunk, ismerve az alkalmazott tanerők képességét, rendithetlen bizalommal hiszünk.

— A debreczeni ref. főgymnasiumról igen érdekes és szakavatott tollal irt jelentést készített Békési Gyula igazgató tanár. E jelentés szerint összesen beiratkozott a gymnasiumba 670 tanuló, melyből 509 ref, a többi más vallásu. Es sajátoságos tünemény az, hogy fokról-fokra a felsőbb osztályokban mind apad a tiszta debreczeni születésű tanulók száma, de azért mégis átlagosan egy osztályra 80 tanuló esik, mely szám igen nagy; úgy hogy Békési igen helyesen kívánja, hogy a már korábban az I. középosztály mellett fenálló párhuzamos osztály állíttassék föl a 2-ik osztály mellé is. Ezt a paedagogiai tekintetek okvetetlenül megkívánják. Érdekes jelenség az is, hogy a gymnasium, statistikai adatok tanuskodása szerint, minden negyedik évben teljesen idegen elemekből kerül egybe. Ezt érdemes megoldásra venniök azoknak, kik a tanulási eredmény fölött oly könnyen hajlandók a pálczát eltörni, de annál erősebb érv a mellett is, hogy lehetően egyforma szervezettel ruháztassék az egyházkerület minden iskolája. Az is nevezetes eltérés a mi tanodáink szervezetétől, hogy az egész tanév 3 időszakra van osztva, minden időszak végén külön osztályozásban részesülnek a tanulók és az előmenetelt, mulasztásokat jelző értesítőt kapnak, melyet kötelesek szüleikkel aláíratniok. Nagyon figyelemre, sőt követésre méltó dolognak tartjuk az új rendtartás azon intézkedéseit, hogy az osztályzat adás nem függ föltétlenül az egyes tanártól, hanem az adott osztályzatokat a tanári kar még egyszer ellenőrző tanácskozásban revideálja. A nagyobb mérvben alkalmazott szaktanítás azon hátrányának, hogy nem mindig a kellő általános szempontból nyer a növendék osztályzatot, ez meglehetősen mérséklője. Igen ügyes táblázatos kimutatást is tesz közé Békési úr, az osztályzatoknak a hallgatók számának százalékaiban kifejezett arányáról. Dicséretesnek mutatkozik a hellén nyelvből való haladás, mert minden száz tanulóból 43 nyer elegendőnél jobb osztályzatot. Szintén a jelentésben figyelmet kellő azon tény megemlítése is, hogy a múlt tanévben már behozatott, a minden időszak elején megejtetni rendelt osztálytanácskozás, valamint módszeres tanácskozás,

melynek rendszeres behozatala, minálunk is helyőn volna. Általában megjegyyezhetjük, hogy emez elsőrangú reformatus intézet jó hírnevének nagyon szépen megfelel.

— A tiszántuli ref. középiskolai tanárogyesület alapszabályai felsőbb helyen megerősítettven, az ideiglenes bizottság a f. évi apr. 24-kén tartott közgyűlés 5. sz. határozatához képest a közgyűlés megtartását czélszerűnek találta, mely az egyesület tagjait f. évi aug. 24. és 25. napjaira Debreczenbe tisztelettel meghívja. A közgyűlés tervrajza. Aug. 23-ikán este 8 órakor találkozás a „Bika“ vendéglő éttermében. Aug. 24-ikén d. e. 8 órakor választmányi ülés a gymn. igazgatói irodában, 9 órakor közgyűlés a főiskolai gyűlésteremben következő tárgysorozattal: 1) Elnöki megnyitóbeszéd. 2) Jegyző előterjesztése az egyesület állapotáról. 3) Értekezés az írásbeli dolgozatokról. Előadó Futó Mihály, hőmezővásárhelyi tanár. 4) Értekezés a magyar nyelv tanításáról, különösen az algymnasiumban. Előadó Vozár Gyula, szathmári tanár. Délután a főiskolai taniszerek és gyűjtemények s a helybeli tanintézetek megtekintése. Aug. 25-ikén 8 órakor választmányi ülés, 10 órakor a közgyűlés folytatása, következő tárgysorozattal. 1) A vallás tanítása a gymnasiumban. Előadó Gergely Károly, debreczeni tanár. 2) A latin nyelv tanítása az algymnasiumban. Előadó Békési Gyula, debreczeni tanár. 3) A benyújtandó indítványok tárgyalása. Az indítványok legkésőbb aug. 24-én a közgyűlés bezárása előtt az elnökhöz írásban beadandók. 4) Tiszviselők megválasztása. Délután kirándulás a nagyerdőre és a külső gazdasági tanintézetbe. A vidéki tagok elszállásolásáról gondoskodva lesz. E végett a bejelentések legkésőbb aug. 20-ig az elnökhöz intézendők. A vasuti igazgatóságok megkeresettek, hogy a gyűlésre jövő tagokat árleszállítás kedvezményében részesítsék. Az eredmény felől a tagok későbbben fognak értesíttetni. Debreczen, 1878. jul. 25. Szegedi Sándor, id. elnök. Gergely Károly, id. jegyző.

— Érdekes röpirat jelent meg Kolozsvártt: „Kire szavazzunk? — kérdi egy kolozsvári választó“ czim alatt. Alapeszméje az, hogy egyetemünk felekezeti jellegtelenségében rejlnék találja az okot, a miért az áldozatkésztséget, közérdeklődést oly mérvben sem költi fel, mint az ügy fontos voltánál fogva megérdemelné. Szerinte a protestans szellem nem nyer kielégítést, nem a katolikus szellem sem az egyetem. Nem vetve számot a körülményekkel egyetemünk, tisztán tudományi egyetemén; de így nincs bizonyos egyöntetű magasabb egységben kibékülést nyerő szervezete egyetemünknek. E hiányon úgy vél segíteni, hogy kívánja, miszerint változtassék az egyetem paritásos egyetemmé, melyben a történelem, a bölcsészet, a philosophiával egybekapcsolt paedagogia két két tanszékkal birván, mindkét irányt (a protestans és katolikus) kielégítheti. Lelkes röpirat írónk szerint, könnyű lenne: 1. a protestans és róm. kath. theológiát egyetemünkkel egyesíteni; 2. pártfogókat nyerni, kik hagyományokat tőle, jellegtelensége miatt, meg nem vonnak. A paritást odáig fejleszteni, hogy az egyes tudományágaknál is a segéd- és magántanárok közül egyik egy, másik más irányhoz tartoznék. Mi nem tartjuk fölöslegesnek e röpiratban megpendített, de futólagosan érintett eszmékre visszatérni, bár még a bölcsészet terén nem ismerjük azon okokat, melyek a paritás ily generosus keresztülvételét tennék szükségessé. A tudományos meggyőződés képezi alapját az egyetemi tanár tanításának; e meggyőződést katolikus és protestans szempontok szerint osztályozni képtelenség. Aztán az újabb bölcsészeti haladásnak miért ne volna jogosultsága. Ezt mi protestans lap létünkre mondjuk. A paritás elve azt kíváná, hogy a két magyar

egyetem közül egyik adjon a protestans theológiának helyet és ezt illeszse be szervezetébe. Mi csak tért kívánunk magunknak szorítani, nem uralmat, még a katolikusokkal megosztva sem. A protestans szellem a kizárólagosságot kerüli alapelvénél fogva. Ezért tehát protestans theologia, de sem bölcsészet, annál kevésbé egyéb szakban, a paritás elvét alkalmazhatónak, sőt érthetőnek sem tartják. Egyébiránt örvendünk e röpiratnak, mert bizony a programbeszédnek záporral omoltak a nemzet lelkébe, szívébe, de vallás és közoktatás körül egy magasabb eszmét alig lehet bennök találni.

— Ifjak keresztyén egylete (Union Chrétienne de jeunes Gens) 8-ik egyetemes értekezlete Genfben aug 14—20-án tartatik meg. Elnök: Fermaud Károly. A program megjeleni már jun 10-én. Az ünnepélyes ülések a reformacio nagy csarnokában tartatnak, franczia, német és angol nyelv használható. Az egylet fontos hivatásáról maga a bizottság ezt írja az egylet régi tagjainak és barátainak: „Senki sem vonhatja kétségbe korunk összes keresztyén ifjúsága képviselőiből alakult ez egyesület fontosságát; Isten igéjének terjesztése, a tapasztalt tények közlése, keresztyén baráti viszony fűzése, minden ország keresztyén ifjaival való egyesülése Isten előtt is minden szívnek összhangja a közös imában.“ Balogh Ferenc az ev. „Prot. Lap“ szerkesztője kedves hírként közli, hogy a magyar ker. ifjúság részéről vendég gyanánt jelen lesznek Genfben: Botlendi Endre Batselben, Orosz István Bécsben, Sage Emil Lausanneban tanuló magyar hittani növendékek. Londonban hasonló egylet (Young men's christian Association) létezik. Őszintén üdvözljük e nemes irányu mozgalmat részünkről is.

— A biblia angol fordítója dr. Benisch Ábrahám meghalt Londonban 67 éves korában. Benisch a bécsi egyetemen tanult, ifju korában Angolországba került, hol a londoni főrabbi az összes héber szentíratok angolra fordításával bizta meg Tanulók részére munkája igen becses; egyes példányok csak nehezen kaphatók. Benisch szerkesztője volt a Jewish Chronicle folyóiratnak és több műveknek is.

— A „mégis mozog“ egy elkésett tagadója K n a k, a berlini cseh Luther Bethlehem közég predicatora meghalt szivszélhűdésben, Dünowban Stolpmünde mellett. Az orthodox hit arra a merészségre ragadta, hogy a föld forgását is tagadá vala, mi azokat, kik a hit és tudomány igazságait egymásközt megférhetőnek szeretik tudni, nagyon fölingerelte. A biblia a belső ember megújulására tartalmaz Isteni sugallattól átlnegett örök becsü igéket; a biblia egyes képeinek az újabb világnézettől eleső világnézetre való vonatkozása nem teszi annak, mint egész műnek hatását kérdésessé. Azon gyöngöseségre, mely a szent könyv betűihez tapadva, remél hitbeli erősséget találhatni, nem az igen nagy hit, de épen az igaz vallásos hitnek igen csekély mértéke vezet.

A szerkesztő postája.

B—k Á—n tiszteletes urnak N.-Borosnyón. A beküldött költemények irányuknál fogva nem egyházi lapba valók. Aztán tárczával jóidőre el levén látva, e költeményeknek más lapban kiadhatásának nem akarjuk útját állni. Tisztelettel engedelmevel a „Hölgyfutár“ szerkesztőjének adtuk át. Alkalmoszerűen megizenjük az eredményt.

Lapuuk t. munkatársait kérjük eddigi közreműködésüket ne vonják meg továbbra sem.

Hirdetés.

STEIN JÁNOS

könyv- és zeneműkereskedésében Kolozsvárt

kaphatók következő újabb egyházi és egyéb jeles művek:

- Illyés Bálint.** Egyházi beszédek. Tartalmaz 26 egyházi és 6 temetési, esketési és keresztelési beszédet. 1 frt 20 kr.
- Barakonyi Kristóf.** Biblia-magyarázatok a szószéken s függelékül néhány egyházi beszéd. 1 frt 60 kr.
- Fejes István.** Temetési beszédek. I. füzet 1 frt — kr.
- Könyves Toth Kálmán.** A koporsónál. Közönséges és alkalmi halotti imák. Keménykötésben 2 frt 40 kr.
- Nagy papok életrajza.** Irták Liszkay József. dr. Szeberényi Gusztáv, György Vilmos, Makkai Domokos és dr. Bartók György. Tartalmazza Tóth Ferencz, Szeberényi János, dr. Székács József, Antal János erdélyi ref. püspök és Bodola Sámuel erdélyi ref. püspök életrajzát 2 frt 40 kr.
- Kovács Ödön.** A vallás bölcsészeti kézikönyve. Revideálták Dobos János és Fejes István. I-ső kötet: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. II. kötet: A vallás lényege. vagy a vallás és vallásos eszmék bölcsészeti felfogásának története. Mindkét kötetnek ára 5 frt 40 kr. (Külön az I. kötet 3 frt, a II. kötet 2 frt 40 kr)
- Ferencz József.** Egyházzertartási dolgozatok (ágenda) 1 frt 70 kr.
- Lukács Ödön.** Egyházi beszédek templomi és temetési használatra. 1 frt 80 kr.
- Dr. Schwarz Károly.** Adalékok a legújabb theologia történetéhez. A negyedik kiadás után fordította: Kovács Albert. 5 frt — kr.
- Székács József** összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet 3 frt — kr.
- Fábián Dániel** népszerű egyházi beszédei, egy egész évre 3 frt — kr.
- Fábián Dániel.** Népszerű halotti beszédek. I. kötet 1 frt 40 kr.
- Magyar Lexicon.** Szerkeszti Somogyi Ede. Az egész munka 50 füzetre van tervezve, melyekből eddig nyolcz már megjelent, minden füzet csinosan kiállított koronák, rendjelek, czimerek, vagy térképet ábrázoló mellékletet hoz. Egy füzet ára 30 kr. Postán bérmentes küldéssel 35 kr.
- A természet könyve.** Közérdekű olvasmányok a természettudományok köréből. Bernstein Cz. német műve után. 5 kötet, füzve 10 frt — kr. Ugyanis 21 füzetben, egyenként — frt 50 kr.
- Találmányok könyve.** Ismeretek a kézmű- és műipar mezejéről. A földművelés- ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter megbízásából és az orsz. magy. iparegyesület felügyelete alatt több idevágó munka alapján dolgozta Frecskay János. Megjelenik 40 kros füzetekben. A kötetes kiadásból az I. II. és III. kötet ára 12 frt — kr.
- Egyetemes földrajz,** tekintettel az országok természeti, politikai és társadalmi, ipari, kereskedelmi, közlekedési és közművelődési viszouyaira. Szótárszerű tárgymutatóval ellátott földirati kézikönyv a művelt magyar közönség számára. Irták: Balagi Károly és Király Pál. 3 kötet 10 frt.
- Népszerű egyházi beszédek.** Irtá Bartók János 1 frt 40 kr.
- Templomi imák.** Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Közisten-tisztelet használatául készítette Borsódi József. Második kiadás. Kötve 2 frt.
- Halotti emlékbeszédek** (orációk) néhány utófohászszal. Irtá Tompa Mihály. 1 frt. 60 kr.
- Egyházzertartási beszédek.** Készítette Révész Bálint, kötve 2 frt 40 kr.
- Egyházi beszédek** különféle alkalmakra. Irtá Könyves Tóth Kálmán. 1 frt 40 kr.
- Kálvin élete és a kalvinizmus.** Emlékül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulataira irta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetű arczképével. 2 frt.
- Halotti imák.** Közönséges esetekre és alkalmakra. Irtá Szász Károly. Kötve 2 frt.
- Dr. Kolozsvári Sándor.** Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyház-joga. 3 frt.
- Kovács József.** Húsz ünnepi és alkalmi prédikáció. 1 frt.
- Ferencz József.** Unitárius isteni-tisztelet, melyet október 21-én 1876. Budapesten az ágostai hitvallású főgymnasium nagytermében tartott. 30 kr.
- Fábián Mihály.** Az Isten országa az evangéliumi példázatok szerint egyházi beszédekben. 1 frt 80 kr.
- Dr. Heiszler József.** Halotti egyházi beszédek. 1 frt 60 kr.
- Gyöngyösi Sámuel.** Magyar protestans egyházi szónoklatok. Ünnepi, alkalmi, közönséges és gyászeselekre. Első kötet 1 frt 80 kr. Második kötet 1 frt 80 kr.
- Kozma Mihály.** Temetési alapigék az ó- és új-testamentomból összeszedve. 1 frt.
- Mitrovics Gyula.** Egyháziatlanság és üres templomok. Egyháztársadalmi elmélkedés. 50 kr.
- Szilágyi János.** Egyházi beszédek. Első kötet 1 frt 60 kr. Második kötet 2 frt.
- Ó-testamentomi apokrifus könyvek.** Az eredetiből, görögből fordította Kámory Sámuel. 1 frt.
- Köznapi imák** négy hétre templomi használatul. Irtá Filep Mihály. Csinos bőrkötésben 2 frt.
- Egyházi beszédek.** Irtá Fejes István. 2 füzet. Ára 4 frt.

Az itt elősoroltakon kívül könyvkereskedésomban, hol a hittudományi irodalom különös előszeretettel van képviselve, az újabb és jelesebb magyar, nem különben német termékek folyton raktáron vannak s az esetleg meg nem levőket a lehető leg-
rövidebb idő alatt megszerzem.

👉 Könyvjegyzékeket az irodalom minden ágából kívánatra ingyen és bérmentve küldök 👈

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legczélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Br. Baldácsi Antal nincs többé. — Nyári levelek a h. szerkesztőhöz. II. É—n. — Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárggyal összefüggő kérdések. (Vége.) — A sárospataki ref. főtanoda. — Vidéki élet: A görögényi egyhmezéből. Elekes Kálmán egyhmezeyi aljegyző. — Külföld. — Irodalmi szemle: A Thomé-Paszlavszki állattan. Tanrendszerünk szempontjából ismerteti, illetőleg bírálja Elekes Károly. (Folyt.) — Tárca: A legújabb assyr babyloniai kutatások eredn ényei. (Folyt.) B. S. — Egyházi és iskolai hírek. — A kiadó hirdetése.

Br. BALDÁCSI ANTAL

nincs többé!

Kolozsvár 1878. augusztus 13.

Alig füzé a közelismerés ősz halántékaira a hazafiui érdem cserkoszoruját és ma már a friss koszorutól övedzett fő hanyatlottalá. Koszoruzva halt meg, a halál láthatatlanul, de bizton találó nyilától átszegezve, mint a küzdter homokján eleső bajnok.

De volt ez agg fő körül füzve a cserkoszoru mellett a „hervadhatlan“ koszoru örökfényü dicsköre is. Ő benne a jótékony áldozatkészség egyik legjelesb példa adója, a protestans egyházak fejedelmi bőkezűséggel támogató pártfogója végzé be életét.

Midőn végig tekintett tömérdek birtokán, forrón szeretett hazája e kiszakított darabjában a magyar haza függetlenségének, a magyar faj fenntartásának a gondviselés által neki hitbizományba adott eszközét látta, s midőnaz élet és halál ura már-már elszólítá az élők sorából, e hitbizományt azon egyházra hagyá, felekezeti különbség nélkül, saját ősei hitvallása által magát magasztos zéljában korlátoztatni nem engedve, melynek történelmi fejlődése kénytelen biztosítékát nyujtá annak, hogy a magyar föld és magyar faj szabadságának védbástyája és a keresztyenség egyetemes szolgálata mellett a magyar nemzetség fenntartója és őre gyanánt tekinthető.

A magyar nemzet állami függetlensége volt politikai eszménye. Ez irántvaló rajongása volt tettei rugója. E szenvedély olvasztá egybe sajátos jellemének egyben másban szokatlan, bizarr vonásait. Ennek remélt szolgálhatni, hisz Horácz szerint, s e n e x s p e l o n g u s és ennek szolgált dús adományai által. Mert a miveltség egyik legbiztosabb eszköz egy nemzet erkölcsi, és így életerejének főtartására. Ezért érezte magát kötelezve az anyaföld azon darabja által, melyet a sors adott kezébe, az egész haza iránti szolgálatra. Nagy eszmét képvisel alapítványa: a protestans egyházak egységes missiojának magasztos eszméjét.

Legyen emléke áldott ez eszme szolgálataért, mert ez eszme az annyiszor áldozott, sokszor félre értett és talán mindig kicsinylett protestantismus tekintélyének legszembeszökőbb bizonyítványa.

Lengjen áldás porai felett!

Nyári levelek a h. szerkesztőhöz.

II.

Kakasd, 1878, aug. 8.

A mi canonica visitationok történetének ismerői tudják, hogy e hagyományos intézmény, melyen — meggyőződésünk szerint — egész anyaszentegyházunk jólléte fordul meg, már a régi zsinati rendszer idejében folytonos gondoskodás tárgyát tevő, s ismét és ismét talál a régi zsinat ez institutio berendezésén javítani valókat, a nélkül azonban, hogy valami maradandó orvosszert meg tudott volna állapítani azonosleg maró bajok ellen, melyeknek elhárítására az egyházmegyei vizsgálatok hivatva volnának.

Az újabb aera folyamán is fönnforgott a canon. visitatio kérdése, részint eltörlése javasoltatván ez intézménynek, mely az általa szerzett haszonnal összehasonlítva, aránytalan mértékben terhelne az egyházközségeket; részint pedig nélkülözhetetlen volta hangsúlyoztatván, melyet, mint a pogány író mondá a vallásról: még ha nem léteznék is, létre kellene hozni; legfőleg csak formai, időszerű módosítása és javítása, de semmi esetre sem eltöröltetése válván, a kor változott viszonyaihoz képest, szükségessé. Így a legutóbbi közgyűlésen is megtétetett a kérdő pontok módosítása iránt az indítvány, s bár a közgyűlés, a beadott javaslat kezdetlegességéhez képest, az

avatatlanság ez indítványát magáévá nem tette, de egyáltalán nem is nyilatkozott elvileg ellene, mi által nyilván tanuságát szolgáltatá, hogy az intézményt magát, bár talán helyesebb formákban, nélkülözhetetlennek itéli.

Mert mi is voltaképen a mi can. visitationk? Legjobb meggyőződésünk szerint, elmondhatjuk, hogy ez a levegő, eső és napsugár, melynek hatása nélkül anyaszentegyházunk szőlője egyáltalán föl nem virulhat.

Nincs társadalmi és állam-szerkezet, mely az autonomia oly széles körű érvényesülésével dicsekedhetnék, mint a protestantismus egyházi organismusa. A közigazgatás nehézkes szervezete némi főnhatóság és ellenőrzés alatt még csak áll ez egyház kebelében, valamelyes mértékben, de a mi az egyes községek beléletét, anyagi, szellemi és erkölcsi tekintetben egyaránt, illeti, mondhatjuk, minden község s minden egyháztagnak akarata és eljárása teljes szabadjában van hagyva, s csak a jó szerencse kedvesének tulajdoníthatjuk, ha az egyes szervek között az összetartozóság némi contactusa létre jő, utját állván ama szétzüllöttségnek, a mely minden nagyobb szervezetet fenyeget, mihelyt az absolutismussal majdnem párbuzamosan járó tulhajtó centralisatiótól való féltünkben a centrifugal tendenciák érvényre kezdenek a szervezetekben jutni.

TÁRCZA.

A legújabb assyr és babiloniai kutatások eredményei.

(Folytatás.)

Áttérünk Izdubar legendáira, Ábrahám kora e „Nibelungen“-jeire, az ujkor egyik legérdekesebb fölfedezésére, melynél csak az kár, hogy a tizenkét eredeti tábla közül sok van megcsönkulva. E legendák hőse, említettük, Izdubar, kit Smith azonosnak vél Nimrouddal „az Ur előtt hatalmas vadással“ (Gen. X. 9) Ham unokájával, s Noah dédunokájával, kinek neve és tetteivel mindenütt találkozunk a keleti hagyományokban. Az itt foglaltaknak korára legjobb világot vetnek a henger pecsétéken levő metszetek. E pecséték Akkad és Ur királyok korából valók, s némelyike Kr. e. 2000 évnél is korábbra tehető. Vannak e táblák között teljesen épek is, mindenik három oszlopnyi írást tartalmaz mindkét felől, egy oszlopban negyven-ötven sorral, s mindössze valami 3000 sor cuneiform szöveget adva.

Az első tábla töredékei Babylonia meghódíttatását tár-

gylják, az Elamiták által 2450-ben Kr. e. és Erech bevételel 2280-ban Kr. e. „Mint állatok félték a népek, s mint galambok gyászoltak a rabszolgák. Erech istenit (Gen. X. 10) Suburi legyekké változtatta, s csapatonként repültek el Három évig nem állhatott ellent Erech városa az ellenségnek, a nagy kapuk lerontattak és földre tiportattak, Istar istennő nem emelheté föl fejét ellenei előtt.“ Kétségkívül e tábla elveszett darabjai tartalmazhattak valamit Izdubar születése felől, mert a másodikon és harmadikon már, melyek közül az előbbiből két oszlop fele, az utóbbinak csaknem egész fele maradt meg, azt olvassuk, hogy találkozik Heabanival, egy bölcs és hatalmas lényvel, s hogy anyja neve Dannat. Izdubarnak minden babiloniai és assyr jellemzésénél, úgy van ő féltüntetve, mint fején le egész nyakáig, számos fürtökkel és göndör nagy szakállal ellátott férfi. A második táblán olvassuk, hogy Izdubar Erechben álmódott: „Álmodám alvás közben az ég csillagai a földre estek én csöndesen maradtam arca borzasztó volt körmei olyanok voltak, mint az oroslán körmei; erőm (elhagyott), megfordított engem (megpillanték) magam mellett egy hullát.“ A ki álmát megfejteni tudja, annak igéri, hogy családját „nagy rangra emeli, az asztalfőn üljön az, aranyba, ékszerekbe öltöztessék, lépjen be az istenek házaiba, hét nő (legyen az övé?)“. Heabani remete, egy faun vagy satyr species, kit mindig ökör-lábbal,

Vonzza, hajtja-e az egyes egyházközségek tagjait — a közigazgatási ügyek ritka kivételével — valami az összetartozás felé? Nem hogy az egyházi élet eleven lüktetése, de bárcsak a mindennapi szellemi kenyér: az iskola is össze tudja-e gyűjteni egy gondolat, egy eszme, egy szükségérzet köré a tagokat? s hát a közelebb-távolabb fekvő egyházközségek kebelében él-e csak sziporkája is a közösség érzetének, legfőleg kivéve, ha öt évenként az egyházmegyei hivatalnokok restauratiojára kerül a sor! Az állami megyék, legalább negative, adták némi halvány jeleit az összetartozás tudatának, midőn a megyék kikerekítésének kérdésére kerülvén a sor, arról volt szó, hogy egyik-másik megye talán megszüntetessék, vagy másba olvasztassék bele, megcsonkítottassék, avagy más megye részeivel egészítettessék ki. Akkor hallók némi hírét a megyék köztudatának, bár a separatismus sok nyomorúságának kíséretében. De hát a midőn egyházkerületünk már harmad éve az egyházmegyei kikerekítést tüzte napirendre: volt-e a fölbuzdulásnak csak valamelyes jele is? Volt bizony — az, hogy a kérdés már harmadéve — alszik, mert egyházmegyéink egész apathíával hagyják aludni. Bánják is ők?!

Egyetlen, bár laza, összekötő kapocs még a can. visitatio. Az ember, itt künn az egyházközsé-

farkkal és szarvakkal ábrázolnak, boszus a miatt, hogy barlangját elhagyni kényszerítik, hogy az álmod megfejtse, s Izdubar társává szegődjék, s „Shumas Isten megnyitá száját és szóla“, s az égből mondá neki: „Az asszony Samhatot (gyönyörűséges) válaszd. Az istenség mezébe fognak öltöztetni, neked fogják adni a királyság jelvényeit, nagygyá tesznek, te hívd Izdubar s nyerd meg magadnak és Izdubar barátságot fog kötni veled, meg fog kínálni, hogy heveredj le egy nagy nyugágyra; egy szép nyugágyra fog leültetni, s a föld királyai fogják lábadat csókolni, ő gazdaggá fog tenni, s Erech férfait el fogja hallgattatni te előtted.“ Heabani lecsillapult és meggyőződött és a harmadik táblán megfejté az álmod, s Izdubar megfojtja a tigris, melyet Heabani azért hívott elé az erdőből, hogy erejét megpróbálja. Gyakran is látható e mozzanatban föltüntetve. Az álommagyarázat elveszett. A negyedik és ötödik tábla annyira töröttek, hogy Smith még báromszori összerakása után sincs megelégedve. Szótszórt szavak és sorok mutatják, hogy Izdubar és Heabani társakká lettek, irtó háborút kezdtek a vad-állatok ellen, s végre miután bekorolták a vadont, erdőt és pusztaságot, betértek Humbába, az elamiták királya palotájába, ki Erechet bírta volt, s őt megölték, királyságait elvették, a zsarnok halála levén a jel Babyionia szabadságának, s Izdubar királyságának kikiáltá-

gekben, mégis csak tudja, hogy legalább kétszer egy évben hall valamit az egyházmegyéről, a többi egyházközségről s tudtára ébred annak, hogy nem egymagában áll, mint Robinson szigetén, hanem valahová tartozik. És mindenekfölött ráemlékezik, hogy az évi sáfárkodást, olyan a milyen ellenőrzés és számadás is fogja követni.

S e tudat roppant moralis erőt rejt magában be- és kifelé egyaránt. Befelé: az egyházközség többi tagjaival szemben, ha öngyöngeségünk tudatában már-már desperálni kezdenénk; kifelé: mint a setét erdőben vándorló megnyugvást érez, ha a magánosságban utitársra talál.

Csakhogy — mint az elvek majd mindig a gyakorlatban — itt is mivé válik az elmélet, a valóságban?! Az erkölcsi tényező hogy elsatnyul a szokás elernyesztő hatása alatt?!

A commissio kiszáll, a közelebb fekvő 4—5 egyházközség közül a legnagyobbikba, hol már előre összehordatott a költségek fejében a java csirke, tojás, sonka, zab, s ha a Rikán innenről van szó: bor. A kurator urak is berendeltettek az u. n. számadásokkal s négy-öt község megvizsgálása lefoly az egy községben, persze mind az öt község visitationális költségei lelkiismereseszen fölszámítottván, csak úgy, mintha e bizottság mind az öt községet na-

sára, a mint a hatodik tábla első felén említve volt — 2250-ben Kr. e.

Valamint a Homér által költött vagy fönntartott trójai háboru legendáiban az Istenek és Istennők pártját fogják az embereknek, úgy a hős király Izdubar lovag kalandjainak legendáiban is, Ishtar istennő, a chald Venus, szerelembe esik a hatalmas fejedelemmel, s a hatodik tábla, s a hetediknek és néhány más, kétes sorrendűnek egyes darabjai, épen nyájaskodásairól, csalódása és boszujáról szólnak. Meghatva Izdubar dicsőségétől, így szól hozzá: „Férjül veszek Izdubar, esküd legyen előttem zálogod, te férjem léssz, s én nőd leszek. Majd arany és drágakő kocsiban fogsz kocsizni. A Bitanaiak lábaidat fogják csókolni, a mint az Euphratesre lépsz. Alattad lesznek királyok, urak, fejedelmek. A hegyek és síkok kincseiket fogják elődbe hozni. Nyájaid, csordáid kettőseket fognak elleni“ és így tovább. De Izdubar rendithetlen maradt minde hizelgésekre „s száját kinyitva szólt és így beszélt Ishtar fejedelemléhez: tarsd meg birtokait“ és ettől fogva csak egyes szavak olvashatók, mint „test és rothadás kopaszság és éhség“; s hűtlenséggel vádolja őt férje, Dumusi iránt, hogy szerelembe vegyült a „vad sassal“, melynek szárnyait megtörte, az „oroszlánnal, melynek karmait kihuzta“; a „harcban dicsőséges ménnel“ — „egy tartományi kormányzóval, de megtörted fegyverét, s leopárdá változtattad, s kutyák szaggatták sebeit“ . Szeretted Isullanut is, atyád földmívelőjét; ő el-

pokig járta volna. A helyszínén meg nem szemlélt, hanem csak szóbeszéd után ismert községek erkölcsi és vagyoni állapotai aztán, hogy voltaképen miként állanak: ki tudhatná, midőn senki sem látta közvetlenül? Elég, ha a diurnum befolyt, mind az őt helyről

S ha nem a puszta valóságot jeleztük volna az előbbieken, ugyan hogyan fordulhatnának elő az egyházközségek életében azok az esetek, a melyeket multkori cikkünkben főlemlítünk?

Nagytiszeletű visitatoria commissiok! ne vegyék zokon, ha kimondó természetünkhöz képest magára a baj gyökerére mutatunk így reá. A curator urak, a kiknek, utasítások szerint, koronként szintén részt kellene a vizsgálatokban venniök, jól tudják, hogy az igazat írjuk. Az esperes és jegyző urak maguk panaszozzák el, magán beszélgetéseikben, az égető sebeket, s ha nem is tennék: az egyházi élet hanyatlása, a községek anyagi és erkölcsi satnyulása minden beszédnél hangosabban tanusítaná, s mindez mégis marad a régi kerékvágásban!

Ujjainkon tudnók előszámítani az egyházmegyét, espereseket és curatorokat, hol s kik alatt a visitatiók a törvények értelmében folynak, de a nagy többség eljárásáról és állapotairól szóljanak a tények!

És ismét minden egyházmegyében köztudomá-

lenált kegyetlenségednek, te megverted átváltoztattad, a föld fenekére vetted, s ő nem kél fel hozzájuk hasonlóan akarsz bänni velem is". Ishtar bosszusan megy vissza az égbe, panaszt tesz atyja és anyja, Anu és Anatumál, kik tanácsolják neki, hogy ne legyen oly tolakodó, s Izdubar engedni fog. De ő boszút akar állani s kéri atyját, hogy „teremtsen egy isteni bikát“, mely Izdubart elpusztítsa. De a mint a vadállat dühösen rája támad, Heabani megragadja a bikát fejénél és farkánál, Izdubar pedig megöli. E harc hengereken van előtüntetve, s bizonyítja a legenda régiségét és fontosságát. „Ishtar most Erech falaira ment föl s átkot mondott.“

A hetedik tábla e szavakkal nyilik meg: „Barátom, mért tartottak gyűlést az Istenek?“ s a tábla maradványai nem nyujtanak ugyan felvilágosítást, de töredékek fedeztettek föl, melyek Ishtárnak Hadesbe leszállásáról értesitenek, hogy segélyre ösztönözze az alvilági hatalmasságokat. Smith e töredéket ide tartotta beszurandóknak, mint a hetedik tábla egy részét. „Leszálok, ugymond, leszálok a sötétség birodalmába, Irhaua Isten lakába, a házba, melyből ha bementek, nincs kijövet, az útra, honnan senki sem tér meg, a házba, melynek lakói világosság után epednek, hol por a táplálékok, s eledélök iszap. Főnökeik hasonlóak a madarakhoz, tollakkal földvők és világosság sehol sem látható; sötétségben laknak . . . a koronát viselők tápláléka dög, és álló vizet isznak“. Megérkezvén a kapuhoz, rákiált a kapusra, hogy nyis-

su dolog, hogy épen a vizsgálatok lanyhasága miatt miként keletkeznek az elején könnyen orvosolható panaszok kielégítetlensége okán a viszályok pap és község közt, a hanyatlás az erkölcsi életben, vagyoni ügyekben; míg ha tudná a pap, a kebli gondnok, hogy a visitatióban a kérlelhetetlen igazság képviselőit várhatja: egészen másként állna a dolog. Tegyük szívükre a vizsgálati jegyzők kezüket s vallják meg őszintén: hányszor irtak tudva valótalan adatokat e protocollumokba? Mind vizsgálhatja aztán a főt. püspök úr e jegyzőkönyveket, mind teheti intézkedéseit, vagy tétetheti az ig. tanácsosal: a simítás, leplezgetés rendszere már előre lehetetlenné tette a sikert s biztosította a katastróphák kikerülhetetlen bekövetkezését sok egyházi szolgálta, sok egyházközség végvesztére! Lásd a törvényszék ítéleteit

De talán elég ezuttal ennyi, ha nem igen is sok Később talán hátorságot veszek magamnak ez expectoratiók folytatására.

É—n.

Az egyházi beszéd szövege (textus) s e tárgygyal összefüggő kérdések.

(Folytatása és vége.)

Igyekezünk, amennyire lehetséges, a szövegválasztásnál kellő változatoságra is. Egy és ugyanazon sza-

sa ki, különben porrá töri az ajtófélfákat, s kifeszíti az ajtót és feltámasztja a halottakat, hogy fölfalják az élőt.“ A kapus ellenkezett, s elment megkérdezendő Ninkigált, a királynőt, ki így szóla: „Eredj kapus, nyisd ki neki az ajtót és zárd be őt, mint a többi látogatókat.“ Ishtar hét kapun ment keresztül. Az elsőnél a kapus elvette koronáját, a másodiknál fülöngűgőit, a harmadiknál nyaklánczát, a negyediknél melle ékességeit, az ötödiknél övét, a hatodiknál karpereceit, a hetediknél öltönyét. Ninkigal boszus volt jöveleért, hivatá Simtart, hogy vigye ki őt a kinzóhoz, s verje meg „beteg szemekkel, beteg lábbal, beteg szívvel, beteg fővel.“ Az égiek azonban irgalmasok, s megmentették Ishtar, s a hét kapu újra megnyilt előtte, ismét visszakapta koronáját, karpereceit, ékszereit. Utjának semmi eredménye sem volt; Izdubar még szabad, s egy nagy és hatalmas birodalom uralkodója.

A nyolczadik tábla oly hiányos, hogy csak azt tudjuk meg belőle, hogy Izdubar bizonyos okból beteg lett s Heabani nyilván megöletett egy vadállat által. A kilenczedik táblán Izdubar Heabani, mentora, felett panaszkodik, s keservesen földre borul. „Nincs annyi bölcseségem, mondá, mint Heabaninak, gyöngeség hatolt lelkembe, félem a halált“. Elhatározza, hogy fölkeresi Hasisadrát, ki a babiloni hagyományok szerint túlélt az özönvizet, s kitől bölcseséget tanul s egészséget nyer. Utazása igen tökéletlenül van

básu, nagyon hasonló irányu, színezetű szövegek gyakori egymásután való használata, megszokottságot s ennek folytán unalmat szerez s előre elvonja a hallgatók figyelmét és érdekelttségét. Az, ha Margitay Péter Jónás története felett 31, Striegnitz pedig 122 egyházi beszédet tart*); vagy valaki, mint Pazar József is, sorra fogja Jézus példázatait**), valóságos szónoki merénylet a hallgatók türelme és lelki szükségéi ellen. Azt kívánom azért, hogy ne mindig János. VIII: 32; Galaták. V. 1; vagy II. Korinth. III. 17, versei alapján beszéljünk, valahányszor csak valami különösebb, nagyobb dolgot akarunk mondani, és ne mindig és ne mindnyájan a kánaeni mennyegzőről írjunk tarsangi beszédet; hanem történeti és prófétai, csodás és példázati, tanító- és példabeszédei, hit és erkölcsani szövegeknek, kellő váltakozással kell előfordulniok igehirdetésünk rendszerében, annak sorrendje között.

Némelyek s ezek közt Tittman is***), épen a változatosság kedvéért, az ugynevezet „textus ex opposito“-t hozták ajánlatba és alkalmazásba; azt értvén ez eljárás alatt, hogy egyházi beszédünk épen annak ellenkezőjéről szól, mint a mit a szöveg tulajdonképpen tartalmaz. Így irtak például Vitéz János és Vitéz Mihály a LXIX. Zsoltár 10-ik verse alapján, a templomkerü-

*) L. Lentz idézett művét. II. k. 32. lap. És Margitay Péter: A Jónás próféta könyvének szentírás szerinti való igaz magyarázatja. Debreczen 1621.

***) L. Jézus példázatai homiliákban. Irtá Pazar József. Két kötet. Sárospatak. 1877.

***) L. Tittmann: Lehrbuch der Homiletik. 84. lap.

leírva, de itt-ott egyes töredékek megérdemlik a főlemlítést. Itt következik egy: „Utjában a Mas hegyekre ért, hol óriások őrzik minden nap a kelő napot. Koronájok az ég rácsózata volt, lábaik a poklokat érték. A skorpio-ember őrzé a kaput, borzasztóan égve, tekintete olyan volt, mint a halál, félelmes hatalma megrázta az erdőket. Izdubár meglátá őket, s irtózat szállt arczába.“ (Ez összetett skorpio-emberek képei assyr hengereken láthatók). Bizalommal szól hozzájuk, elmondja tervét, hogy Hasisadrát meglátogatja, bár az út nehéz. A szörnyek intik: „Ne tedd azt Izdubar, az út porondal van fedve tizenhét kaspura (84 mértföld). De ő állhatatos marad, s utját természetlen sivatagokon át teszi meg, míg végre egy szép helyre ér az Istenek fiának erdejéhez, melyek gyümölcs helyet smaragdöt teremnek, s Ukni köveket hajtának ki. Nemsokára a tengerhez ér.

Itt, a mint a tizedik tábláról értesülünk, két asszonyt talál, Sidurit és Sabatur, kik a tengerparton laknak. De sikerül egy hajósra is bukkannia, kit Urhamsinak hívnak, s kivel megkezdí vizi utját. A töredékek azonban oly tökéletlenek, hogy igen keveset lehet tudnunk rólok ez utjokra vonatkozólag, mely egy hónap és tizenöt napig tartott. Ugy látszik, hogy a halál vizén mentek keresztül, s Hadesben Hasisadrával találkoztak, s talán nőjével, mindenesetre egy nő is fordul elő, kit Raymnának hívnak. Smith azt hiszi, hogy Hasisadra a keleti hagyományok Xisusthursa, s Noét képviseli.

(Folytatása következik.)

B. S.

lés okairól“; holott a szöveg épen a templomlátogatás buzgó szeretetéről mond magasztaló szavakat*). Részemről szívesen elhiszem, hogy e szövegválasztási mód feltűnő és meglepő; de hát ezt csak következetlensége által eszközölheti; nem ajánlom azért annak használatát senkinek sem és pedig épen azon egyházi szónoklattani szabály kötelező erejénél fogva, mert az egyházi szónoknak nem szabad más tárgyról beszélnie, mint a mi alapul választott szövegében benn van foglalva s mert az eféle kibuvás s erőszakos menekülés a textus kötelező és irányadó befolyása alól, sok visszaélésre lehet az első alkalom; nem is említvén azt, hogy nekünk a szentírást positive, nem pedig negative kell magyaráznunk, s hogy az egyházi szónoknak nem az a feladata, mely szerint azt tüntesse fel: miről nem szól a szöveg; hanem, ellenkezőleg, az, hogy az mit tanít?

Azon kérdésre: vehetünk-e fel egyházi beszédben, egynél több, tehát két vagy három szöveget? eltérőleg felelnek az egyházi szónoklattanirók. Zsarnay csak azt nem látszik megengedni, hogy az egyházi beszédnek ó- és ujszövetségi hely egyszerre szolgáljon alapjául**). Mások ellenben, a beszéd egységét féltvén, határozottan ellene mondanak a kettős szöveg használatának; még abban az esetben is, ha az így összefoglalt szöveg lehető közel esik is a szentíráti darabokban egymáshoz. Részemről, figyelemmel kísérvén az irás gondolatmenetét, úgy találtam, és ezt fentebb már is említettem, hogy annak szerzői néhol csak odavetik eszméiket; aztán, gondolatbőségük miatt, hirtelen más tárgyakra térnek át; majd később elkezdnek részletezni, világosítani, sok helyen utánpótolni, s akárhányszor megtörténik, hogy jóval alább találkozunk oly tétellel, mely egy előbbit kiegészít, közelebbről körvonaloz vagy egy különös oldalról világosít meg. Ily körülményeknél fogva, nem látom az okát: miért ne lehetne, czéljainkhoz képest összehuzni, oly helyeket, melyek épen így egybekapcsolva képeznek egy egészet, vagy kiemelkedőbbé, érzékelhetőbbé teszik az egységet? Ehez járul még a bibliai iratok hibás, sok helyen valóban botrányos részekre és versekre való osztása; a minő például a sok közül, a Má té szerinti evangelium XX-ik része is, mely láthatólag az első fejezet 27-ik versével függ össze logikailag; amennyiben az itt közlött példázat tulajdonképpen csak világosítása a fentebb általánosságban elmondott elvi igazságnak; nemcsak, hanem, midőn részünkről az egynél több textus használatát megengedhetőknek, sőt sokszor kikerülhetlennek tartjuk, a fentebbi okok mellett, példányszónokok e részben való eljárására is utalhatunk, a midőn látjuk, hogy Dräsek e egyik egyházi beszédének 5 textus szolgál alapjául, vagy hazai iróink közül, Kiss Adám „A vétkes harag“ című beszédének szövegét Ézsaiás IV. 26. és Zsoltár. IV: 5. képezi***); Szász Ká-

*) L. Egyházi beszédek. Irták Vitéz János és Mihály. Pest. 1852. IX. beszéd.

***) L. Zsarnay: „Paptan. 133. lap.

****) L. Kiss Adám. Egyházi beszédei. 4. db. Pest. 1848.

roly pedig Máté. XXI. 8—9. és Lukács. XIX. 41—47-ből kiindulva ir „Az emberi sors változatosága” felett.

A szövegválasztásról szóló tannal összeköttetésben, kérdésbe szokták tenni azt is: mi tevő legyen az egyházi szónok, a hibás fordításu helyekkel? Mert, hogy ilyenek, most közhasználatban levő bibliafordításunkban, nagy számmal fordulnak elő, arra nézve elégséges például csak Ézsaiás. LII: 15; János. I: 9; Róma. IX. 28; Koloss. III. 15; Filippi. II. 6. helyeinél megtenni az eredeti szöveggel az összehasonlítást. Még oly tapintatos homileta is, aminő Székács József vala, czélszerűnek látja, szószerűről figyelmeztetni a hallgatókat arra, hogy Károlyi Gáspár itt meg itt nem hiven fordított s hivebben valamely kérdéses hely így meg úgy hangzik*). Komolyan őrizkedjék minden igehirdető az ilyen eljárástól. Veszélyes mód ez rendkívül s kikerülhetlenül a biblia hitelességét és tekintélyét ássa alá a hivek előtt; ne vágja azért maga alatt senkise a fát. A theologiai tanfolyam alatt, az irás eredeti nyelvél való, oly sok ideig tartó foglalkozásnak épen az volna czélja, hogy alkalmmal kik hasznát tudja venni szerzett nyelvismereteinek. Hibásan visszaadott helyekre akadván valaki, igazítsa ki azt, legjobb tudása szerint, s használja és olvassa fel, megjegyzés nélkül, ily javított alakjában. Ennyi szabadsága megvan minden protestáns hitszónoknak; sőt egyenes kötelessége az s ne felcsejje el senkise, hogy nyelvtannal nem fogunk építeni s a templomi szószerű nem műfordítási szabályok fejtegetési helyeül van számunkra kijelölve.

S ezek után, most még csak pár szót, e tárgyról adott fejtegetésünknek kiegészítésül, az alapige felolvasásáról.

A textus közvetlenül az egyházi beszéd előtt, az eredeti fogalmazvány alakjában, azon a nyelven olvasandó fel, melyen az egyházi szónoklás tartatik. Bármennyire természetesnek, mintegy magától érthetőnek látszik is e megjegyzésünk, szükséges azt kiemelni, mert elméletben és gyakorlatban, eltérésekkel találkozunk az eljárást illetőleg. Mindnyájan tudjuk nevezetesen, hogy evangélikus hitszónokok, bevett istenitiszteleti rendtartásuk értelmében, minden alkalmmal két bevezető beszédet tartanak minden egyházi beszédhez s az alapige aztán a kettő között szokott felolvasatni. Részünkről nem tartjuk helyesnek ez eljárást, mert természetellenes az s nagyban zavarja az egyházi beszédnek, mint szónoki műnek, szerves egységét, s a műalkotás terén oly visszatetsző valamit állit elő, a minő az a torzalak, a melynek derekán és nyakán egy helyett két oly fő áll, mely közül az egyik feltűnően nagy és oda nem tartozó, a másik pedig elenyészőleg kicsiny s az egész szervezetre mi befolyása sincs. Aztán hazánkban is volt olyan idő, a midőn, mint mondották: nagyobb hitelesség kedvéért és nagyobb tekintély ébresztése czéljából,

az eredeti zsidó és görög nyelven olvastattak fel a szövegek, s az izlésében így elkapatott hallgatóság előtt nem is volt egyházi beszéd, hacsak tömve nem volt az héber és görög szavakkal, a melyekről nyilván megvallotta ugyan hogy nem érti azokat, s mégis tetszelgett magának tudatlanságában. Niemeyer*), végre azt hozza indítványba, és indítványának akadnak követői, hogy a szöveg felolvasásakor, annak egyes szavait és kitételeit igen czélszerű, nyomban felvilágosító és értelmező szavakkal kíséni; de a mely eljárás, midőn egyrészt egészen ellaposítja a textus tömörségét, kivetkőzteti azt plastikai alakjából, nyilván felesleges, másrészt, azért is, mert ha ily magyarázatra szükség van, annak természetes helye a későbbi tárgyalás; s maga az egész egyházi beszéd is tulajdonképen szónoki szövegértelmezés.

Mitrovics Gyula.

A sárospataki ref. főiskola.

A sárospataki ref. főiskola állapotáról örvedetes képet nyújt a szerkesztőségünkhöz beküldött jelentés, melyet összeállítottak: Orbán József akadémiai, Kun Pál gymnasiumi igazgatók. Mindjárt a jelentés kezdetén az intézet virágzásának biztos jele azon tény fölemlítése, azon mondhatni korszakot alkotó esemény, hogy az év kezdetén, 1877, szept. 6-án az új épület adatott át az ifjuságnak, Kun Bertalan superintendens és br. Vay Miklós főgondnok megható fölavató beszédei kíséretében. Ez alkalmmal a jelentés történeti visszapillantást vet a tanoda építkezéseire és régibb épületeire. Őt épület képezte a tanoda összes helyiségeit; de minden stíl és rend nélkül az idő folytán összevissza fölállitva. Ugy hogy Kazinczy Ferencz megjegyzi róluk: „a régiéktől elirtózik a szem, sőt az ujjakról sem fogják elhiteni a későbbi idők, hogy azok a tizenhatszadik század alkotmányai.” Kik építették ezen épületeket, mikor és mily időrendben? Orbán József akadémiai igazgató a következő adatokat állitja egybe e kérdésekre:

A főiskola legelső helyisége a ferencz-rendi szerzetesek zárdája volt, azon helyen hol pár évtizeddel ezelőtt még a Trója, Fazekas-sor és Huta nevezetű épületek állottak, melyek 1858-ban rontattak le. Kopácsi István, a szerzet gvardiánja és Sztáray Mihály, a szerzet egyik kitűnő tagja, az új vallásra térvén át, a szerzet többi tagjai elszéledtek s az üresen maradt zárdahelyiséget Perényi Péter, Patak várának és városának főura, a nevezett reformátorok segélyével iskolává alakította át.

Volt-e a zárdának az említettekén kívül több épülete is, biztos adatunk nincsrá. De egyes történeti nyomok oda vezetnek, hogy kellett lenni e helyen több épületnek, sőt templomnak is. Legalább ezt gyanithatjuk egyrészt az 1759-iki nyomozó küldöttség munkálatából, hol a ferencz-rendiek e helyen állott templomáról tételik kérdés; más-

*) L. Székács József: Összegyűjtött egyházi beszédei. I. k. Pest, 1871. 3. lap.

*) L. Niemeyer idézett művét. 155. lap.

résről Pázmán Péternek ezen adatából: „a franciscanusok lerontott monostorából építették a pataki vár és templom.“

Mikor történt a zárdának iskolává átalakítása, a mi egyszersmind az iskolának alapítási éve lenne, különbözők a vélemények. Tolnai 1546-ra, idősb Tsétsi János 1549—50-re, ifj. Tsétsi János 1530—31-re, Szathmáry Király György 1526—31-re, Füleky András és Szombathy János ugyancsak 1530—31-re teszik az iskola alapítási évét. — Az adatok különbsége kétségkívül onnan van mert az iskola 1549—50-ben emeltetett collegiumi rangra, vagyis lett oly tanintézeté, hol már magasabb tudományok tanítottak; ezelőtt csak ugynevezett trivialis iskola volt három osztálylyal és egy tanítóval. De hogy már 1550 előtt is sokan látogatták a vidékről az iskolát, világosan bizonyítja egy Kapy Miklós nevű nemes ifjunak Sinainál 1543-ból fenmaradt levele, melyben mondja, hogy Patakon a tudományok tanulása végett számos nemes ifju szokott összegyülni. Ez adatok nyomán tehát az iskola alapítási évét 1530—31-re, collegiumi rangra emeltetését 1549—50-re tehetjük.

Azonban 1566-ban midőn János Zsigmond hadai Tokaj várát ostromlák, a vidéken portyázó török katonák Sárospatakra is eljövén, ennek alsó és felső külvárosát (Héce, Piacutca) s ezzel együtt az iskolai épületeket felégették, elpusztították, úgy hogy ez alkalommal az épületeknek csak romjai maradtak meg.

Melyik épület építettett fel legelsőbben az elpusztítás után, biztos adatunk nincsen reá. De a meglevő adatok összevetéséből következtethetjük, hogy az nem lehetett más mint a Trója-sor. 1-ször azért, mert ez egy kis tanulótestületnek elegendő helyiséget adott, mint láttuk, két nagyobb, három kisebb szobájával felül s kettővel alul; 2-ször azért, mert Dobó Ferenczről, ki 1572-ben a Fazekas-sort (előbb anabaptisticus sor) újra építette, az mondatik, hogy azt hozzátoldotta (auxit) és így már kellett lenni alapépületek; 3-ször, mert a Huta-sor is, mely ama két épületet symmetrice kiegészítette, még később toldott hozzá. És így az iskolának alapépülete, úgy az elpusztítás előtt, mint azután, nem lehetett más, mint a Trója-, Fazekas-sor és Huta-sor. És hogy ezen épületek egyenesen nevelési és tanítási célra készítettettek, nem pedig pusztán lakszobákul, világosan mutatja azok építészei berendezése, amennyiben mindenik soron felül volt egy vagy két nagyobb terem, tanítási célra alkalmas, s voltak kisebb cellák lakszobákul a tanulók részére.

Ezután 1620 körül építettett a Czigány-sor, híheltőleg I. Rákóczy György által. Szombathy és a két Tsétsi csak annyit mondanak, hogy I. Rákóczy György az iskolát különféle épületekkel díszesítette. Ezek egyike kétségkívül a nevezett Czigány-sor volt, a mennyiben hagyomány szerint fia II. Rákóczy György, Szécsy nevű nevelőjével, ennek felső emeletén keletre, a legszélső szobában lakott. A másikat 1626-ban építette, mint ifjabb Tsétsi János mondja, az iskola udvarának nyugati részén.

Lorántffy Zsuzsánna, a főiskola nagy patronaja, ismét

építettett négy tantermet, Szombathy szerint publicus praeceptorok részére, mely híheltőleg a Paradicsom-sor helyén feküdt, s mely, mint az 1759-iki nyomozásból látható, már ekkor teljesen desolalt állapotban lévén, lerontatott s alapjától kezdve újra építettett.

1728-ban ismét építettett 6 tanterem, az elemi osztálynak, conjugisták, gramatisták, syntaxisták, rhétorok és poeták részére. Kévéssel utóbb építettett a Kato-na-sor lakszobákul, s az ugynevezett Szalon-nás bolt, alatta pinzével, Patay Sámuel főgondnok idejében.

1758-ban emeltetett a Paradicsom-sor, Vay Ábrahám főgondnok idejében; 1765-ben Szathmáry Király György főgondnok építette a régi könyvtári helyiséget s az u. n. curatorialis szobát, ez utóbbit saját költségén. Ugyanő építette 1767. és 1768-ban a nagy auditoriumot a kis toronnyal, 1769-ben az iskola udvarán levő kutat, 1772-ben a Berna-sort.

Nem tartozik ugyan e tárgyhoz, de azt hisszük, nem árt e pontnál megjegyezni, hogy e gondos főcurator írta meg a főiskola történetét, kezdetétől 1770-ig 1166 lapon, ily czimmel: „Historiae scholae S.-Patakinæ“, mely becses mű mai napig kéziratban hever a könyvtárban. Tartalma leginkább a főiskola belviszonyaira vonatkozik, de sokszor foglalalkozik általános becsü tárgyakkal is, különösen a protestantismus viszonyát a kormányhoz s küzdelmét a reactioval a 18-ik században, igen híven és részletesen tárgyalja.

1789-ben építettett a Belezna-y-sor, a főiskola költségén. A nagy épületnek pedig alapja elsőbben 1806. sept. 23-án, az ugynevezett nagy porta mellett, a főiskolai tanári kar s az összes ifjuság jelenlétében tétetett le; másodsor pedig 1808 július 13-án, az északi szegleten, az egyházkerületi gyűlés jelenlétében és nevében, a mikor a szegletköbe emlékirat is tétetett. Végül 1875-ben letétetett a mai új épület alapja, a keleti végen s 1877. júniusban befejeztetett.

A főiskola feloszlik akadémiára és gymnasiumra. Amabban tanított 12 rendes, egy rendkívüli, egy gymnasiumi tanár és a főiskolai orvos. Felosztatik az akadémia: I. vallástudományi, II. bölcsészeti, III. jogi és államtudományi szakra. A vallást. és bölcsészeti szakban volt az első félévben 105, a másodikban 102, a jog- és államtudományi szakban mindkét félévben 48 rendes és 4 rendkívüli hallgató. Fontos mozzanat volt ez iskola életében a megváltozott viszonyok és a jogiszakra nézve a ministerialis rendelet szerint történt átalakítása a tan- és fegyelmi-rendszabályoknak. E tan- és rendszabály a tanszabadság elvének érintetlen hagyása mellett, fősulyt arra fektetett, hogy az ifjuság a tudományokban fokozatosan képeztessek, és hogy a tanszabadság a kényelem párnája ne legyen az ifjuságra nézve. A világkiállításban részt vett az intézet. Az erkölcsi állapot megnyugtató volt. Egyetlen theologust kellett elbocsátani. A theologiai szakban 3, a bölcsészetiiben 2, a jogiban egy-egy pályakérdés volt kitűzve. A pályázatok meddők nem maradtak.

A könyvtár jelentékenyen szaporodott. A főiskolai nyomdában az év folytán megjelent könyvek példányainak száma 48450 volt, mi a múlt év termelését 5850 példánnyal haladja túl, mi meglepő irodalmi mozzanat.

Ez intézet dícséretére válik a fenálló szépművészeti múzeum. Ennek már 1046 frt 85 kr pénzalapja van. A múzeum öre Nagy Gusztáv akad. tanár. Ilyszerű múzeum a gymnazialis nevelés czéljainak hatalmas segédcsöke. Irodalmi munkák írása által kitüntek az akadémiái tanárok közül: Maklári Pap Miklós, Kun Pál és Mitrovics Gyula, kinek sajtó alatti jeles „szónoklattanából” lapunk olvasói is olvashatnak egy mutatványt. Az ifjuságnak van irodalmi önképző köre, melynek elnöke Szi nyei Gerzson akad. tanár ismert irodalmi férfiú. E kör 4 pályakérdést tűzött ki. Az egyletnek van 491 frt 12 krja.

Volt olvasó-egylet, jogász-egylet. Volt főiskolai énekkar, betegsegélyző, kölcsönző-egylet, tápintézet, mind megannyi erős nyilvánulása az életteljes és virágzó intézetnek.

A gymnaziumban volt alkalmazva 13 tanerő. Mind rendes tanár. Népesége volt ez év végén 530. Érettségi vizsgálaton érettnak találtatott 29-ből 26. 12 magántanuló közül 9. Volt a gymnaziumnak „Erdélyi kör” czimen önképző köre, melynek 58 tagja volt. Hét pályakérdést tűzött ki az egylet, melyeknek majdnem minde-nike sikerre vezetett.

Érdekes itt megemlítenünk, hogy a főiskola intéző kormánya a tanügyi bizottságból áll, melyet az egyházkerület által 6 évre választott 4 egyházi és 4 világi, az akadémia és gymnazium igazgatói alkotnak, de szükség esetén a tanári testülettel is közös tanácskozást tart.

E jó intézetet már multjánál fogva is oly jelentősnek tartók, hogy megragadtuk az alkalmat az igazgatók jelentése alapján lehető hü képet adni olvasóinknak a Rákócziak kedvelt intézetéről.

VIDÉKI ÉLETT.

A görgényi egyházmegyéből.

Gernyeszeg 1878. aug. 13.

A görgényi ev. ref. egyházmegye tegnap rendkívüli közgyűlést tartott Sz.-Rógenben, melynek főtárgya a komlód-oroszfái papi és tanítói fizetésnek megállapítása volt.

Örömmel jelzem, hogy ha bár a közgyűlés rendkívüli volt, mindamelllett képviselők, lelkészek és tanítók szép számmal jelentek meg, s jelen volt két fő- és két algonőnok: m. Gyárfás Domokos, m. Horváth Mihály és br. Kemény Kálmán s gr. Teleki Géza urak személyében.

Örömmel kívánom továbbá nyilvánosságra hozni algonőnok gr. Teleki Géza öngának azon szép ajánlatát, miszerint 50 frtot o. é. tett le esperes aa kezébe, hogy a jövő tanszakon, a vizsgáló bizottság által teendő nyilatkozat nyomán ez összegből 25, 15 és 10 frt részletekben három oly tanító részesíttessék, kik a tanításban legszebb eredményt mutatnak fel.

Az ajánlatot esperes úr köszönettel, a gyűlés lelkes éljenzéssel fogadta. Éltesse is Isten gróf algonőnok urat, hogy dicső emlékezetű édes atyja példáját követve, legyen az egyháznak, a tanügynek erős oszlopa!

Elekes Kálmán,
egyhmegyei aljegyző.

K Ü L F Ö L D.

Anglia még mindig vajudik egyházi kérdéseivel. Talán nincs nemzet, mely óriási vívmányokkal a haladás és civilizáció terén, egyszerismind oly monumentalis tévedéseket, oly félszeg abnormitásokat kössön össze, úgy politikai, mint egyházi és társadalmi téren. Itt minden önmagából fejlődik, önmaga állit ki bizonyítványt létjoga, képessége felől; a tűzpróbát semmi ki nem kerülheti. Egy chaoticus gomolygása az intézményeknek a magok természetes fejlődésben, hol mindaz elbukik, a mi gyakorlatiatlan, de a támadt ürt azonnal jobb és jobb pótolja, mindaddig, míg a valódi, a tényszerű, a megdönthetlen, százados alapokon létesül. Az angol törvényhozás csak szentesit, csak hitelesítő bolyegét üti rá az elfogadott, a canonisált életre; nem revoltál, de tudomásul vesz, nem a praecepták, de a közvetlen tapasztalatok iskoláját járja. Innen a mély erkölcsi komolyság, mely polgári életét általlengi; miként a kolostor hallgatólag lakójánál, egy átviharzott mult keserőségei kezeskednek a jövő tántorithatatlanságáról. Rousseau-nak egy életirója csaknem erényeül tudja be, hogy lopott, mert ugymond, csak sokoldalúságáról tanuskodik az, miszerint tolvaj is kitelhetett belőle. E megjegyzés, így, eléggé groteszkül hangzik; mindazonáltal nem épen alaptalan. Az angol polgárosulás is sokat csapongott végletekbe, de idejekorán megtért, hogy nem épen előnyös tapasztalatait is önkeltására értékesíthesse. Így döntötte meg a „Fleet marriage”-okat (kósza házasság) a Hardwicke-féle acta 1735-ben, míg ez ismét lord Campbell törvényjavaslatának volt kénytelen helyet engedni. Ugyane processust kísérhetjük figyelemmel a büntetőjog terén is (a 18-ik század elején nem kevesebb, mint százhatvan vétségre volt Angliában halálbüntetés szabva) s a társadalmi élet majd minden nyilvánulatában, a megelőző századtól fogva egész napjainkig.

De alig ha haladják túl minde mozgalmak azokat, melyek már évek óta hullámzanak előttünk, az egyházkormányzat és confessiók kérdésével kapcsolatban. Távol attól, hogy politikai jellegűket levessék, mely az ir. katolikusok küzdelmében Pitt és a tory kormányval szemben mindinkább csontosodó burkot vont a vallási lényeg köré, még most is nemzetiségi és közjogi elemekkel vegyesen, a lehető legbonyolodottabb alakban merülnek ismételten fel, s kettős nehézségüvé teszik a megoldást. A zászlót most Skócia lebegteti, a szabadegyház álarca alatt intézve koronként támadásokat az anglicanismus ódon, roskatag falai ellen, melyet az 1643-diki Westminsteri confessio fegyverével igyekeznek megbuktatni.

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 33-ik számához.

Magok az angol alsóház liberalis vezérférfiai meg vannak különben győződve, hogy e rendszabály kikerülhetlen, mivel az államegyházi községek száma, a Skóciában fennálló községek egy harmadára sülyedt alá. Másfelől a hangadónak tekintett Five skót grófságban, az igen képzett, tekintélyes és liberalis parlamenti tag, Sir Róbert Anstruther, mandatumát letenni kényszerült, mert nem akart az egyház államtalanítására szavazni.

Még jobban illusztrálja a népesség hangulatát az a körülmény, hogy a liberalisok új jelöltje Mr. Preston Bruce, Elgin gróf fivére, határozottan kinyilatkoztatta, hogy az államegyház megszüntetésére fog munkálni. E mellett a skót államegyház tekintélyes tagjai rebesgetik, hogy nincs ellenvetésük az állam és egyház elválasztását illetőleg. Ama buzgalom, melylyel a mostani skót szabadegyház némely tagjai e megszüntetés mellett agítálnak, összefügg azon várakozással is, hogy ezáltal a szabadegyház sok új tagot nyer. De ez, úgy látszik, alkuvás a medve bőrére. A mostani államegyház igen tekintélyes papjai, mint p. dr. Story, Rosneath-ból, kijelentették, hogy eszök ágában sincs a szabadegyházhoz csatlakozni. Ha ezek arról beszélnek, hogy az államtalanítás után békében fognak velük élni, előtte ez úgy hangzik, mint az amerikai előtt ama jövendölés, hogy juh és oroszlan egykor békében fognak egymásmellett feküdni. „Azt hiszem, mondja Jonathán koma, hogy e napon a bárány az oroszlanban fog feküdni.“ Ezért ő és barátjai más irányhoz fognak inkább csatlakozni. Az alapul fekvő mélyebb kérdés mindenesetre nem egyéb, mint a liberalis nézetek joga az egyházban. Ebből könnyen következnek, hogy az államegyház megsemmisítése, mely azokat csak türte titokban, ugyanazoknak nyilvános és tágkörű érvényesülését fogja inaugurálni.

E föltevést igazolja már maga a szabad-egyház magatartása is, mely újabban mindinkább azt látszik bizonyítani, hogy az egyházi czélokra irányzott nagy áldozatkészség nem mindig van összekötve az igazság tisztelővel. Egy közgyűlésen ugyanis 301 szóval 278 ellenében határozatba vette, hogy a Mózes 5-ik könyvének a többi könyvekhez való történeti viszonya feletti vizsgálódások betiltatnak. Az ő hitvallás érvényének a vallási igazságra való szoríttatása elvettetett, s oly emberek ültek tanácsot a legkomolyabb vizsgálati kérdések felett, kik szót sem értenek héberül. Mikor fogják már belátni a pénz- és hatalomtelt büszke egyházak, hogy az igazság történeti dolgokban is jobban tetszik Istennek, mint a spanyol fal, melyet előbük állítanak?

Sokkal örvedetesebb kilátásokra nyújt alkalmat egy új egyház megalakulása, melynek valóban szép missioja lesz, ha főn fogja birni tartani magát. Említettük már az angol és észak-amerikai ritualismusnak katholizáló hajlamait. E Róma felé vezető tendenciákkal szemben most Angliában egy „Reformed Episcopal Church“ keletkezett a veszélyes áramlatok paralyzálása ezéjéből. A reform erős tiltakozást fejez ki a római liturgiák, a gyónás, papi öltönyök és szer-

tartások ellen. Gregg püspök alatt áll és az államegyház evangelicus pártja sok papjának rokonszenvét nyerte meg.

Társadalmi téren is egy igen életre való mozgalom indult most meg Angliában. Londonban ugyanis egy igen gyakorlati kísérleten fáradoznak a munkások érdekében. Ugyanis a parkokban elárusító helyeket állítanak fel, hol tápláló és hamisítatlan frissítők olcsó áron kaphatók. Ily intézményeknek valóban nálunk is volna helyök.

Cobden Richardnak a nagy angol szabadgondolkozónak egy, a francia bölcész Combe Györgyhez intézett levelében jellemző adalékot találunk Cobden vallásos eszméinek komolyságához. „Érzelmekkel ellenkezik, írja, olyakkal lépni összeköttetésbe, kik a mig durva, kételgő támadásokat intéznek vallásunk ellen, magánéletökben nem jobb fegyelmelzetséget tanusítanak, mint az új-testamentumbeliek. Tevékeny politikai életem sokszor sodort ily társaságokba, de én egyáltalában nem rokonszenvezek ez erős szellemekkel.“

A jelenleg Maltánál táborozó sötétszínű angol csapatok közt néhány fekete zsidó is van, mint a londoni „Jewish World“ írja, kik a Malabar parti Bnai Israel községhez tartoznak. Eredetüket azon zsidókra vezetik vissza, kiket Salamon király Indiába küldött elefántcsont és drágakövek gyűjtése végett. A nyugati zsidóktól sokban különböznek, de tartják a Sabbatot és a Passahot.

IRODALMI SZEMLE.

A Thomé-Paszlavszi-féle állattan.

Tanrendszerünk szempontjából ismerteti, illetőleg bírálja
Elekes Károly.

(Folytatás.)

Helyenként igen szépen, röviden és jellemzően találjuk a munkában kimutatva az embernek az állatokhoz, ezeknek egymáshoz, a növényországhoz, éghajlathoz, általában a szervezeteknek a környező természethez való viszonyát, „az egyes állatoknak és állat-államoknak életjelenségeit, a mint egymással, az ember és növényekkel szemközt küzdelemben állnak, s a természet egyensúlyának megtartásában közreműködnek“. Így pl. midőn fejtegeti, hogy „az ember különösen koponyaüregének, s az ebben helyet foglaló agyának nagysága és ezzel együttjáró magas szellemi tehetsége által emelkedik ki a többi emlősök közül. A többi emlősöknél, mivel életfeltételeik úgy követelték, nem az agy és ezzel a koponyaüreg fejlődött leginkább, hanem az izomzat és ennek szilárdítására szolgáló csontok. Az ember szellemi képességeit gyakorolta, míg a többiek ezt paragon hagyva, inkább a testi erő által igyekeztek létüket biztosítani (116 l.). Vagy tovább a madarak osztályáról szóló részben, a szárnyak alakja és a repülési tehetség egybefüggésének feltüntetése és ugyancsak azon részben a tollzat színe és a madarak életmódjának, tartzkodási helyének határozott viszonyára (mimiery) való rámutatás; és végül a II. szakasz bevezetésében, a faj fogalmának meghatározásánál: „az egyes

fajok azonban csak addig maradnak a lényeges jellegek által megállapított határok között változatlanul, még életkörülményeik is ugyanazok. Ha a körülmények, az éghajlat, táplálék vagy más szervezetekhez való viszony által megváltoznak, lassan amaz egyes jellegek is eltűnnek, s helyettük mások lépnek föl, miáltal az előbbi faj fogalma megsemmisül. S így fajnak nevezzük a lényeges jellegeikre nézve megjegyző s jelenleg létező alakok összességét" (108 l.). Mindezekben mintegy újmutatás van adva a természetrajzi szakra, majd az egyetemi tanfolyamon készülendő ifju elébe a modern zoologia alapelveiben már itt alatt a gymnasiai kurszuson.

Az állatok kifejlődési viszonyainak rövid, vázlatos tárgyalása, az erre alapított osztályozás fölemlítése szintén előnyére szolgál a magyar átdelgozásnak. Igaz, hogy kevés és rövid, a mi ebből a tankönyvben adva van, de többre nem is jutna idő, s ha a tanuló csak ennyit is hall, nyereség.

Továbbá az egyes állatcsoportok jellegai ismertetése után látható öslénytani és földrajzi elterjedésre vonatkozó adatok is emelik a tankönyv becsét.

(Folytatása következik.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1878 aug. 14.

— Br. Baldácsi Antal, ki folyó hó 8-án délelőtt Rohicson szélhűdésben elhunyt, megyénk szülötte volt. Álljon itt a bőkezű alapítvány által a protestáns egyházak legelső pártfogói sorába emelkedett férfiú életrajza. Véghvezekényi báró Baldácsi Antal 1803-ban született máj. 25-én, Novajon, Kolozsmegyében. Atyja br. Baldácsi József, anyja gr. Toroczka Borbála, mindkettő szigorú katolikus, kik gyermeköket a kolozsvári katolikus konviktusba vezették: itt nyerte legelső kiképeztetését. Szülei a nyughatatlan, mozgékony gyermek számára a katonai pályát választák. Beadták a birodalom első katonai intézetébe Bécsben, a Thereziánumba. Innét kikörülve, katonai szolgálatba lépett. Az „örök béke“ ama idejében az ifju testre egyéb katonai dicsőség sem várakozott, mint a „katonai reglement“-ok betöltése. A katonai pálya meddő egyhanguságát odahagyá. 1829-ben vette nőül özv. gr. Szerdahelyiné, br. Hunyadi Annát, kinek kezével dúsgazdag vagyon birtokába jutott. E nejeinek 1847-ben történt halála után, huzamos ideig özvegységben élt, míg 1860-ban gr. Markowszky Adellal másodszer lépett házassági frigyre. Egy fiugyermek apjává lön. Végtelen boldoggá tette gyermeke. De a boldogságtól csakhamar megfosztva lön. Fiát kora halál ragadta el, midőn Kalocsáról, hol a jezsuiták iskolájában tanult, egy ünnepi szünidőre zord időben ment haza. A gyermek hűlés következtében hagymázt kapott és magával vitte édes atyja legszebb reményét. A báró később nejétől elhidegült és különválva élt. 1848-ban harczolt mint honvéd. Ekkor kapta lelke azon lángolást hazája és nemzete függetlensége iránt, mely végső lobbót életével egyszerre vetett. Az volt meggyőződése, hogy a protestantismus ébrentartója, szives védelmezője a nemzetiségnek: azért születése és neveltetése által öröklött és szerzett hitélete más irányt vett. Midőn a politikai elnyomatás éveiben Pesten felállított reform. theologiai intézetre br. Baldácsi, a katolikus főur 10,000 frt alapítványt tett, ezt a magyar alkotmá-

nyosság és nemzeti aspiratiok érdekében tevő. Ama fenséges hivatást, melyet az addig „provincialis“-nak gunyolt egyház a magyar faj és nemzetiség fentartásában kiérdemelt, ez által igazolta, elösmerte, méltányolta. Ezután a protestánsoknak tett adakozásai folytán lön neve mind hangsúlyosabban magasztalva. A dunamelléki ref. egyhkerületi özvegyek, árvák segélyezésére tett alapítványai egymásután következtek. Hogy örököse nem marad, ez lelkét egy szép gondolattal termékenyíté. Megérlelődött benne a gondolat, hogy vagyona nagyobb részét a magyarhoni protestáns hitfelekezetekre hagyja. Az összes protestáns felekezetek közmondásos szegénységben élő egyházait, lelkészeit akarta felsegíteni és a segély által is egy kapcsolatot teremteni meg a protestáns egyházak közt, melynek szilárdulása csak az összes protestáns erő egyesülését fogja előmozdítani. Alapítványa tesz 10,405 hold 210 négyszög öl ingatlant, melynek 39°/_o-a tisztán az alapítvány kizárólagos tulajdona és 10 ezer 470 hold 656 négyszög öl ingatlant, melynek ²/₈-a szintén az alapítvány kizáró tulajdona. Az utóbb 1877 márcz. 20-án kelt ajándékozási pótszerződéssel egy devánányai másik — 1027 kat. holdat tevő — birtokterületét az előbbivel egyenlő föltételek s kikötések mellett s ugyanazon célra szintén a protestáns egyházakra ruházta. A Baldácsi alapítvány tehát 8545 catastralis hold, nagyobbára első rendű földterület. Emlékét ez alapítvány örökre áldottá teszi. Nemes életét szélhűdés oltotta ki. Az utóbbi napok politikai izgalmai a vérmes mérsékletű aggot tufeszített izgalomba hozták. Holt testét Rohicsban 9-én bebalzsamozták és 10-én szállíták Esztergomba, honnét Bélára vitték a családi sirboltba elhelyezés végett. Végső napjaiban ápolója és egyetlen hű kísérője a báró komornyikja Fűra Nándor volt, ki drága halottja oldala mellől egy perczig sem távozott. Mondanunk sem kell, hogy a báró temetése roppant közönség és a protestáns egyházakat képviselő megbízottak részvéte mellett történt meg. Béke a dicső hamvakra!

— A protestánsok koszoruja. Az áldott emlékü b. Baldácsi Antal koporsójára a protestánsok gyönyörű koszorut tettek, mely immortell galyból, rozmarin és rózsákból van fonva. A ritka szépségű szalagon e szavak olvashatók: „A magyarországi protestánsok hálajelöl.“ E koszorút vitte sirjába, de e koszoru által nyilvánult háláérzés sziveinkben marad, mert azt a szir el nem fődí.

— Br. Baldácsi elhalálozását a következő gyászlap jelenti: Bernátfalvi és Földvári Földváry Kálmán és neje szül. Szathmáry Juli, Földváry Borbála, férj. Steuer Károlyné, Steuer Károly cs kir. főhadnagy, Földváry Árpád cs. kir. kamarás és honvédszázados, mint unokaöccse, illetőleg huga és ezek gyermekei: Földvári Ferencz, Árpád, Béla, Alice, Steuer Matild szomorodott szívvel jelentik szeretett nagybátyjuk Véghvezekényi b. Baldácsi Antal. m. országgyűlési képviselő urnak Rohics-Sauerbrunnban 1878. aug. 8-án élte 75-ik évében agyszélhűdésben, rövid szenvedés után történt gyászos elhunytát. Hullája Bélán, Esztergom megyében 1878. aug. 13-án délután 2 óraker fog beszenteltetni és a családi sirboltba elhelyeztetni. Az engesztelő szent mise áldozatok Bélán 1878 aug. 15. d. e. 10 óraker fognak, a többi uradalmakban pedig 1878 aug. 20 án d. e. 10 óraker fognak az Urnak bemutatatni. Budapest 1878 aug. 10-én. Áldás és béke poraira!

— Zsobokról megdöbbenéssel vesszük azon értesülést hogy a már régebben is csak fenyegetésképen bellegetett mozgalom, melybe ez egyházközség hívei egy részét könnyelmű bujtogatás és mondhatnók, törvényellenes csábítás útján vitték bele, nem szűnt meg. 40 család, majdnem 200 lélek a katolikus hitre tért. Az áttérés oka az, mi a vi-

lágion már sok apostasiának volt: nyomor, tudatlanság és a kedvező alkalmat kihasználó kész vesztegetés. Mióta a hívek temploma leégett . . . sok minden lehamvadt a hívek egy részének emlékeiből. A miért az egyház kikölcsonzott pénzei szigorú behajtására az elnökökkel felhagyott, ez egy nehézséget feljogosít hit nélkül templom cserélésre, tartozásai elől áttérés után való menekülésre. Hogy ez eljárás az áttérítést eszközölő katolikus lelkész részéről bosszantó, és a törvényszabta szabadság határait megsértő, mondanunk sem kell. Hogy híveinket, kik félrevezetve valának, erélyes föllépés, de egyszersmind segély és keresztyéni meggyőzés után még meg lehetne tartani egyházunk számára, most is szilárd meggyőződésünk. Nem kutatjuk, hol és mikor történt a mulasztás, de hogy Zsobok lelkésze még ez ideig, tudomásunk szerint, a panaszos gyöngeségnél egyebet nem tanusított, azt a tények, úgy látszik, bizonyítják. A kolozs-kalotai egyházmegye közönségét első sorban hívjuk föl, hogy egyházmegyéjük e sebét igyekezzenek tapintatos módon gyógyítani. Ha pedig magok erőtlének arra, folyamodjanak mielőbb egyházkerületünk intéző férfiaihoz. Mindenesetre szívesen vennék, ha mielőbb az ügy folyamáról részletes tudósítást kapnánk. Kímélet, félték tétova, véleményünk szerint gyöngeség és nem gyöngéség jele.

— A szász-városi Kun-tanodában a lefolyt 1877—78-ik év végén volt 185 növendék. Ebből az elemi 4 osztályban 101, a középtanodai hat osztályban 84. Érdekes megjegyeznünk, hogy a gymn. tanulók fele idegen, nagyobbára román nemzetiségű, mi a tanodának nemzetiségi szempontból fontos hivatását fényesen bizonyítja. Állandó tanerők, a két helybeli ref. lelkészen kívül két rendes tanár és két segédtanár. Mind hátszegvidéki elöláhosodott egyházi nemesek gyermekei. Gr. KunKocsárd úr pénztárából segélyezést nyert 4 tanuló; mindenik 1000 frt urbéri papír kamatjával. Ezekon kívül még többen nyertek segélyt a gróf nagylelkű ajándékából. Iskoladíjak elengedése által segélyezettett 45 tanuló; az elengedett díjak összege 488 frt 6 kr. E tanoda vezetőinek élénk törekvése ezt 8 osztályu teljes gymnasiummá emelni. E célú egy pár évre el is érte. De Szabó György tanár 1871 őszi halála és Szarvadi Adolf lemondása következtében beszűntetve lón a VII. és VIII. osztály. Gr. Kun Kocsárd főgondnok beleegyezése és a mult egykerület közgy. jóváhagyása folytán a Kun-alapítvány jövedelmének egyrésze 1059 frt a tanári kar kérelme alapján már a jövő évre folyóvá tétetvén, a jövő 1879—80-ik évben megnyiland a VII-ik osztály és 1880—81-ben a VIII-ik. A kegyes gróf nagylelkű beleegyezése a szászvárosi tanodának gyorsabb kiegészítését biztosítja ugyan, de nem hallgathatjuk el azon aggodalmunkat, hogy tekintettel azon tényre, hogy a jelenlegi VI. osztály népessége csak nyolcz tanulóból áll, nem fog-e a tanoda törzse erősbödésének rovására lenni a terebélyre való siettetett törekvés? Ez mindenesetre sokat függ az intéző férfiak higgadt megfontolásától és az alkalmazandó tanerők képességétől. Aggodalmunk elenyésztetése kedves meglepetésünkre fog szolgálni.

— Városunknak kereskedelmi középiskolája lesz. A kolozsvári kereskedelmi- és iparkamara kezdeményezése folytán ez iskola kapcsolatba hozatnék a polgári iskolával, melynek a jövő tanévben megszüntetendő V. osztálya helyébe a kereskedelmi iskolának, melynek három osztálya lesz, első osztálya fog lépni. A helybeli kereskedelmi kamara kiküldött szakbizottsága által megbízott tanfőfiak be is mutatták az intézet tervezetét és költségvetését. E munkálatok remélhetőleg az iskolaszék által is jóváhagyatván, a városi képviselő gyűlés elé fognak terjesztetni. Az intézet szervezete

a budapesti kereskedelmi akadémiával csaknem azonos foglenni. A tulajdonképeni kereskedelmi iskolába fölvetetnek, kik a gymnasium, reál, vagy polgári iskola négy alsó osztályát végezték. Mind városunknak, mind az erdélyi részeknek nagy szüksége van ily intézetre. Reméljük, hogy a közoktatási miniszter úr is készséggel megadja, illetőleg ki- eszközli a kérendő államsegélyt. Értelmes kereskedelmi osztály a magyar nemzet zömének erősbbitésére nagy befolyással van, ezért a kereskedelmi iskolát üdvözöljük.

— Örömkre szolgál, hogy a Religio“ kívánságának eleget tehetünk és Samassa József egri érsek alapítványát minden „liberalis“ kicsinyelő megjegyzés nélkül csak dicsőremlithetjük meg. Ugyanis Samassa József ő nmlga Miskolczon nőnevelő és tanintézetet alapított, melynek latin nyelven írt alapítványi levelét a Religio egész terjedelmében közli. Az alapítólevél a tudományos képzés szükségessége mellett, kivált a vallásos képzést tüzi ki czélul a nőnevelés terén. Kiemeli, hogy a családayának milyen magasztos missioja van. Perinde vero ut matres famillias volunt esse familiae, mondja az alapítólevél. A nőnevelés lendítése czéljából tehát teszi alapítványát, mely áll egy házból, udvarral, kerttel együtt, melynek vételára volt 21,000 frt. Lesz az intézetben beállítva hat kegyesnővér, összesen 1800 frt évi fizetéssel. Az intézet fentartására alapít 35000 frtot, még pedig 30000-et magyar aranyjárdék kölcsönben, 5000-et magyar szőlőváltásági kötvényben. Az intézet vezetőnöje évi jelentés tételre köteleztetik. Az intézet fölötti föltétlen felügyeletet magának és utódainak tartja fenn. Üdvözöljük a nemes alapítvány tevőjét és alapítólevelét a nemes szív ékesszólásával irottak ismerjük el.

— Franchi bibornok halálózása által megüresedett államtitkári székbe Ni na bibornok neveztetett ki. Franchi halála épen roszkor jött a papi és a német udvar közt megindult kiengesztelődésre, s tán teljes egyetértésre vezethető alkudozásokra nézve.

— A harmadik egyetemes tanító-gyűlés f. hó 20. 21. és 22. napjain fog megtartatni. Budapest város anyagi és erkölcsi támogatást tanusit az egyetemes tanító-gyűlés iránt. A kormány is mindent megtesz, hogy a gyűlés minél sikeresebb legyen. A tanító-gyűlés szervező bizottsága, melynek elnöke Péterfy Sándor, titkára Lakits Wendel, két rendbeli felhívást bocsátott közre f. hó 7-én. Egyet Budapest polgáraihoz, melyben nem annyira anyagi, mint erkölcsi támogatásra hívja fel őket. Másikat a tanítókhöz, melyben tudatja, hogy az egyetemes gyűlés mindenesetre meg fog a fenirt időben tartatni, és hogy leszállított menetjegyeket eszközölt ki a bizottság a résztvenni szándékozók számára. Mivel a gyűlés a szt. Istvánnap kiévonatok idejével egybe esik, kéri bizottság a tanítókat, hogy csak azon esetben forduljanak a bizottsághoz, ha a kiévonatok előnyeiben nem részesítettnek.

— Beküldetett. Népiskolák számára Szücs Sándor gymn. tanár Magyar Alkotmánytan t. dolgozott ki. Szerző valamint a magyar közjog ugy az egyes állami intézmények egyszerű nyelven írt ismertetését mindig a legújabb törvényekre hivatkozással eszközli. A kis 16-od réti művecske 2 ivre terjed. Mi egy pár historiai levezetést nem tartunk feleslegesnek az egyes intézmények ismertetésénél.

A PROTESTÁNS-EGYHÁZI-IRODALOM KIVÁLÓBB TERMÉKEINEK JEGYZÉKE.

Kaphatók: STEIN JÁNOS könyvkereskedésében Kolozsvárt.

Agendák és egyházi imakönyvek.		Nikházy L. Huszonkét egyházi beszéd	
Albert János. Imakönyv templomi használatra. Kötve	2.10	Pazar, Jézus péld. homiliákban 2 köt. 1 20 II.	1.50
Borsody. Vasárnapi imák. Kötve	2.—	Papi dolgozatok gyász esetekre. Halotti prédikációk, gyászbeszéd és imák, egyházban, gyászudivaron és sirnál. 14 füzet. Az 1. 2. 4. 7. 8. 10. 12. 14. füzetek egyenként	1.20
Czelder. Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imák. Kötve	2.50	A 3. füzet	1.—
Fábián D. Ünnepi, közönséges vasárnapi és alkalmi imák. Kötve	2.30	Az 5. 6. 9. 11. 13. füzetek egyenként	1.40
Filep M. Köznapi imák. Kötve	2.—	Papi dolgozatok különféle esetekre.	
Fördös L. Ágenda 2 frt. Kötve	2.80	1. füzet Szilády László egyh. beszédei	1.20
Koronka A. Imádságos könyv, templomi szükségre	1.—	2 „ Fördös Lajos egyh. beszédei I. füzet	1.—
Medgyes L. Egyházi imakönyv. Kötve	2.—	3. és 4. füzet. Vegyes egyházi beszéd	2.60
— Eredeti halotti imák	1.—	5. 6. Kulifay Zs. egyh. beszédei 2 füzet	2.40
Szilády L. Köznapi imák	1.—	7. „ 8. „ Vegyes beszéd és imák	2.80
Szoboszlay P. J. Egyh. szertartási beszéd Kötve	2.—	9. füzet. Fördös Laj. egyh. beszédei 3 füzet	1.40
Könyves Tóth K. Halotti imák. Kötve	2.40	10. 11. és 12. füzet. Vegyes beszéd és imák	4.20
Vadas és Nagy P. Ágenda (erdélyi.) Kötve	2.50	13. füzet. Fördös Laj. egyh. beszédei. 3 füzet	1.40
Zagyva G. Köznapi és bűnbánatheti imák. Kötve	2.—	14. Vegyes beszéd és imák	1.20
		15. „ Kulifay Zs. beszédei 3 kötet	1.—
Egyházi beszédek.		Papp Károly. Halotti beszéd	1.20
Apostol P. Egyházi beszéd 2 kötet	2.60	Péterfi S. Egyházi szent beszéd új folyam 7 füzet	
Bartók F. Népszerű egyházi beszéd I. füzet	1.40	Egy-egy	1.—
		— Köznép előtt tartott egyh. szent beszéd 3 füzet	1.20
		— Temetési szent beszéd	1.—
		Predikatori tár. erdélyi; Prot. egyh. beszéd. Szerk. Szász G. és Domokos 3 füzet. Egy-egy	1.20
		Revész G. Temetési beszéd 1.	1.20
		— Ünnepi és közöns. egyh. beszéd	1.20
		Révész—Robertson. Egyházi beszéd	1.—
		Sombori József. Egyházi beszéd 2 kötet	2.—
		Szabó János. Egyházi beszéd	1.80
		Székács G. Összegyűjtött egyházi beszédei	2.—
		Szoboszlay T. G. közönséges egy. besz.	1.20
		— Ünnepi egyh. besz.	1.80
		Tompa M. Egyházi beszéd 2 kötet. Egy-egy	1.64
		— Halotti beszéd	1.60
		Könyves Tóth K. Egyházi beszéd	1.40
		Vitéz M. Egyházi beszéd	—,80
		Vadas József. Egyházi beszédei	1.20
		Zombory G. Korszerű egyh. besz. 2 füzet. Egy-egy	1.20
		Vegyesek.	
		Bakóczy J. Bibliai szövegtár	2.—
		Barakonyi. Bibliai magyarázatok a szövegen	1.60
		Beöthy Zs. Prot. egyházi törvények	1.50
		Dobos J. Homiliák régebb és újabb korban	2.40
		Fabó. Rajzok a magyar protestantizmus történetéből	1.60
		Fördös L. Szentirás szövegtár (Concordentia) 2 kötet	4.60
		Hase K. A prot. polemika kézi könyve 2. I. 2.40 II.	3.60
		Kámory J. Ó test. apokrifus könyvek	1.—
		Kiss A. Szatmáron tartott 4 első prot. zsinat végzései	—,50
		Kovács Ö. A vallásbölcselet kézikönyve 2 kötet	4.80
		Lang H. Keresztény dogmatika	2.—
		Maklár Papp. Bibliai egyezményes szótár. Kötve	4.30
		Nagy papok életrajza	2.40
		Révész J. Dévai Biró Mátyás életrajza	2.—
		Schwarz. Adalékok a legújabb theologia történetéhez	3.50
		Simén D. Az evangéliumi csudák	1.—
		Wolfahrt A. Szentírásnak magyarázata. Németből Ince és Herepey 2 kötet	8.—

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasuteza 16. sz hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dése, hová az előfizetési-
pénzek legelőszörábban pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Uj egyetem. (Sz—s.) — III. egyetemes tanító-gyűlés. — Mutatvány az áll. ig. tanács által kiadott „Tanterv, utasítás és rendszabályok az erdélyrészi h. hitv. elemi népiskolák számára” cz. törvényerőre emelkedett munkálatból. — Irodalmi szemle: A Thomé-Paszlavszki állattan. Tanrendszerünk szempontjából ismerteti, illetőleg bírálja Elekes Károly. (Folyt.) — Tárca: A legújabb assyr és babyloniai kutatások eredményei. (Vége.) B. S. — Egyházi és iskolai hírek. — Körözvények. — A kiadó hirdetése.

Uj egyetem.

Budapest, 1878. aug. 20.

(Sz—s.) Kormányunknak, úgy látszik, kiváló kedve telik abban, hogy a törvényhozó testület jogkörébe tartozó legnagyobb fontosságú kérdésekben patensek útján intézkedik. Olvasóinknak eleven emlékezetében lehetnek még a szent István-nap megünneplésére és a népgyűlések tartására vonatkozó famosus parancsok, melyeknek megérdemelt sorsuk az lett, hogy a kormány kénytelen vala azokat, a méltán fellázadott országos közvélemény tiltakozása folytán, saját tekintélyének nem nagy előnyére, visszavonni.

Szerettük hinni, hogy a kormány a kapott leczkéből okulva, ez eljárásaihoz hasonló kellemetlen meglepetésektől jövőre megkiméli az országot. Csalódtunk.

Trefort miniszter úr ismét gondoskodott egy oly meglepetésről, mely amazoknál — ha lehet — még nagyobb, mert míg amazoknak némely praemissái s indokai ha nem is voltak a nagy közönség előtt teljesen ismeretesek, de legalább a homályos sejtelem tárgyát képezhették, addig ez a legfrissebb keletű, a nyilvánosság színe előtt a legcsekélyebb előzmény nélkül, s így annyira váratlanul jött, hogy az emberek egymásra meresztett szemekkel azt kérdik egymástól: Mi ez??

Olvasóink gondolhatják, hogy arról a levélről van szó, melyet a miniszter úr legközelebről Po-

zsony vármegye főispánjához intézett, s melyben la-
konikus rövidséggel kijelenti, hogy elhatározott
szándéka Pozsony városában egy teljes
tudományegyetemet állítani föl.

Eddig úgy tudtuk, hogy ily nagy szó kimondására Magyarországon nincs másnak joga, mint a koronás királynak s a törvényhozó hatalomnak; ime, megtanultuk, hogy jogában áll a miniszternek is. A koronás király elégedjék meg azzal, hogy majd aláírja az alapító levelet, a törvényhozó hatalom pedig azzal, hogy megszavazza a pénzt.

A kérdés azonban sokkal komolyabb, hogysem gúny tárgyául szolgálhatna. Mert eltekintve attól, hogy ez eljárás megfelel-e vagy sem az alkotmányosság követelményeinek, a miniszter úr nyilatkozata egész hosszú sorát költi fel oly kérdéseknek, melyekre kielégítő választ adni még a miniszteri bölcsesség és hatalom is aligha képes.

Hadd szellőztessünk e kérdések közül egy párt mi is.

A budapesti s kolozsvári magyar tudomány egyetemeken kívül van-e, ez idő szerint, szükség még egy harmadiknak felállítására is? Ha összehasonlítást tesszünk a külfölddel, úgy találjuk, hogy a német birodalmon kívül más országban nem igen jut hasonló nagyságu területre s népességre kettőnél több egyetem. Angliában van kettő, Franciaországban (a németországiaktól merőben elütő szervezettel) három, Belgiumban kettő, Skocziában kettő, Dániában egy, Hollandiában kettő, Csehországban egy stb. Vajjon a magyar fajnak nagyobb százaléka érzi-e szükségét a magasabb rendű kiképzetésnek, mint emezeknél? A statistika kérlelhetlen számai ellenkezőt tanúsítanak. Igaz, hogy az egyetemek számának emelkedése jótékony visszahatást gyakorol a százalék növekedésére is, csak hogy ez felette hosszú idők műve, s mielőtt kétes sikerű új alkotásokhoz kezdenék, sok-

kal jobb volna bevárni, hogy a létező két egyetem túlnépesedése igazolja' a tovább lépést. Mondják ugyan, hogy a budapestinél a túlnépesedés már oly mérveket öltött, hogy a lecsapolás alig elodáznató. Részünkről nem oszthatjuk e nézetet. A túlnépesedés legfőleg a jogi tanszakon észlelhető s ezen a tanszékek némi szaporítása által könnyű segíteni. De ha egyes külföldi egyetemekkel teszünk e tekintetben is összehasonlítást, a kérdés más szint is ölt. Amazok közül akárhánynál egyes fakultások népessége a budapestit messzire túlhaladja s p. o. a párizsinál a jogászok s orvosnövendékek száma 5000-nél több. A kolozsvárinál pedig, fájdalom, nem hogy túlnépességről lehetne panaszkodni, sőt ellenkezőleg. Oka ennek az egyetem fiatal volta, a magasabb rendű képzés szükségét érzők számának csekélysége s tán mindezeknél inkább az, hogy a törvényhozás, az ország finansziális nyomorai okán, ez egyetemmel szemben a takarékoságnak különben dicséretes erényét oly végletekig vitte, hogy a beruházás és felszerelés még a legszerűbb igényeknek sem felel meg. Ily körülmények között valjon indokolva van-e felállítása egy új egyetemnek, s nem volna-e sokkal észszerűbb és gyümölcsözőbb felemelni a létezőket, s ezek közül főként a kolozsvárit oly színvonalra, hogy a magasabb rendű oktatás igényeinek az

eddiginél inkább megfeleljen, s ezáltal fokozottabb vonzerőt gyakoroljon? Vagy talán egy új egyetem felállítására lesz pénz, csak a létező számára nincs?

S még azon esetben is, ha a kolozsvári számára nincs is, de van egy ujnak alapítására, rendelkezik-e Magyarország kellő számú szakférfiival a felállítandó számos tanszék betöltésére? Elősmernjük hogy a különböző hazai tanintézeteknél feles számú kiváló tanerők vannak alkalmazva, de másfelől kétségbe vonhatlan az is, hogy két különböző dolog egyetem is, p. o. g y m n a s i u m i tanárnak lenni. Mig emezeknek feladata az általános műveltség terjesztése, addig amazoké a szakférfiak képzése, s erre természetesen csak is kiváló szaktudósok lehetnek képesek. Ha a jogi szakban tán igen is, de hát a természettudományiban és bölcsészeti-ben dicsekedhetünk-e mi annyi szakférfiival, hogy egy harmadik tudomány-egyetem felállításába nyugodtan belemehetnénk? S ha ezeknek hiányában a kormány az által segít, hogy elvonja a gymnasiumoktól a kitünőbb gymnasialis tanerőket egy új egyetem kedvéért, vajjon nem tesz-e több kárt, mint hasznót? Sőt ezeknek elvonása daczára is, nem fordult-e elő a közelmúltban is több eset arra, hogy alkalmas szaktudósok hiányában egyes egyetemi tanszékek évekig betöltetlen maradtak, sőt betöltve ma sincsenek?

TÁRCZA.

A legújabb assyr és babiloniai kutatások eredményei.

(Vége.)

Az özönviz legendáját tartalmazó tizenegyedik tábla csaknem teljes, s töredékeinek nagyobb része olvasható állapotban van.

Izdubar tudni óhajtja, hogy jutott Hasisadra élő léteére az istenek e gyülekezétebe. Hasisadra így felel: „Legyen fölfejtve előtted, oh Izdubar, e rejtélyes történet, s az istenek ítélete hadd jöjjön tudomásodra.“ Ekkor elbeszéli, hogy Surippah városban (a hajóvárosban), melyet az istenek uraltak, mint értesítették őt Anu, Bel, Ninip és a Hades istene, e gonosz emberiség elpusztításáról, míg ő parancsot kapott egy hajó készítésére, „melynek hossza hatszáz (?), s magassága és szélessége hatvan (?) sing legyen.“ Ebbe aztán gabnát, élelmet, s javait kelle elhelyeznie. Minden kincsét, nejeit, szolgáit és szolgálit, az ifjakat, a vad és szelíd állatokat Thea Isten összegyűjtve hozzá küldé, hogy azo-

kat a hajóba bezárja. Azután a hajó építtetése iratik le. Külső és belső fala szurokkal lőn bevonva. Ökrök áldoztatnak fel és bor töltetett ki, s fent és alant a hajóra nád kormányrudak alkalmaztattak. „A mivel csak birtam, mondja Hasisadra, ezüsttel, arannyal, s az élet magrával, mindazt a hajóra raktam, férfi és nőcselódeimet, vadakat és háziállatokat odagyűjtöttem. És Shamas beszélni kezdett, ezeket mondva: „Nagy esőt akarok támasztani, eredj be a hajó közepére s zárd be az ajtót.“ Megtörténvén ez, Nebo, Saru, Nergal, Ninip és Vul istenek dörögni, csikorogni kezdettek a hegyek és sikok felett, felforgattak és leromboltak mindent, pusztulást hordva szét, s addig söpörték a földet, míg „az ár az eget érte“, s a „fényes föld pusztává változott.“ „Minden élet kipusztult, testvér nem látta testvérét.“ Magok az istenek a mennyben megijedtek a vihartól, s menedéket kerestek; „egy farka kutya módjára másztak Anu egébe“. Ishtar és Rubah sirtak és panaszkodtak, s a többi istenek is velök siráncokztak. „Hat nap és éj telt el, a szél, áradat és vihar lecsillapultak. A hetedik nap elcsöndesült a fergeteg, s az egész vízözön lenyugodott. A tenger apadni kezdett, s a vésznek vége volt; az egész emberiség elpusztult, magvakként lebegtek a hullák. Kinyitám az ablakot... leültem és sirtam; arczomon folytak a könnyek. A Nizar-hegyen a hajó megakadt, s nem volt képes tovább haladni.“ Hat napig maradt a hegyen. „Hetednap, folytatja, a mint

Sőt tovább megyünk. Ha csakugyan van pénz, nem volna-e indokoltabb és gyümölcsözőbb azt nem egy — ez idő szerint bátran nélkülözhető — harmadik tudomány-egyetem, hanem gymnasiumok és felsőbb szakiskolák felállítására, vagy éppen a népnevelés nagyon is kevés figyelemre méltított szükségleteire fordítani? Vajjon eléggé meg van-e nálunk szilárdítva az egyetemi képzés fundamentuma, eléggé van-e kultiválva az alsóbb rendű oktatás, hogy elég biztonsággal lehetne arra megint egy új egyetemet állítani fel? Lám a pozsonyi akadémia ki van pár év óta egészítve bölcsészeti tanfolyammal, s az eredmény mi? Fennállása óta volt összesen kilencz hallgatója, s a közelebbi tanévben jött új kettő!! Vajjon a pozsonyi négy bölcsészeti tanszék fönntartására fordított kiadás, ily körülmények közt, nem volna-e gyümölcsözőbben felhasználható másként?

Vajjon — de hagyjuk a további kérdéseket egy második cikkre.

A gondolkodás anyagául egyelőre elég ennyi.

A III. egyetemes tanítógyűlés.

Budapest, augusztus 21.

A III. egyetemes tanítógyűlés alkalmából a Köztelken rendezett nagy tan-szerkiállítást tegnap d. e. nyitották meg „ünnepélyesen“ ugyan, de csupán azzal az egy-

megindult, egy galambot bocsátottam el A galamb ment s visszatért, nem talált nyugvó-helyet, s visszajött. Egy fecskét küldtem el A fecske ment s visszatért, nem talált nyugvó-helyet s visszajött. Egy hollót eresztettem most ki A holló ment s látá a vizek fogytát és evett s nem tért vissza. Elszélesztettem az állatokat... megáldoztam, oltárt építettem a hegycsucson, hétféle fűből, s oly édes illatu áldozatot mutattam be, „hogy az istenek, mint legyek gyűltek az áldozat köré.“ Az öreg Elu isten boszankodott, hogy Hasisadra kimenekült a vészből, s mint egy őrült dühöngött elé és hátra. De a többi istenek közbeléptek, s megigérték, hogy ha az ember ezután is vétkezik, oroszlán és leopárd, éhség és dögvész fogja gyötörni, nem pedig vizözön“. S a háboru istene Bel a hajóra lépett, s kézen fogá Hasisadrát, s elébe hozá nőjét, egymásba fűzé őket, szövetségesekké tette és megáldá. Azóta a „folyók szájánál“ lakik.

Hasisadra nője, a történet befejezte után, tanácsolja, hogy már most Izdubart, a vendéget öltöztessék föl és küldjék el. Ellátják tehát ruhával, s mindennek fölébe egy köpenyt adnak s elbocsátják, azon nyilatkozattal, hogy „csak akkor jöjjön, ha jönnie kell.“ Hasisadra előszólítja a vén csónakost, Urhamsit, a chaldok Charonját s átadja neki Izdubart, azon megbizással, hogy fűrössze őt jól meg a vízben, hogy „betegsége, szépségre váljon“, s „egészség fedje bő-

szerü ceremoniával, hogy föltárták a termék ajtait. A közönségnek, mely csakhamar nagy számban hullámozott tarka csoportokban — nők és férfiak vegyest — ide s tova, ugyancsak volt mit szemlélnie, megcsodálnia és javarésznél tanulnia is. Röviden már szólottunk e kiállításról, melyért nem lehet elég köszönettel és elismeréssel adózni Girókuti Ferencz és Máyer Miksa urak szervező képességének és fáradhatatlan buzgalmának, a melylyel e gazdag gyűjteményt összehozták, Minden teremben, minden lépésnél újabb meg újabb hasznos, tanulságos tárgy ötlük a látogató szemébe, s alig lehet betelni e roppant különféleség szemléletével.

Amint a Köztelek széles lépcsőzetén fölme gyünk, azonnal benne vagyunk a teljes kiállításban. A lépcsőház keskeny folyosóinak falai köröskörül tele vannak aggatva színes képekkel és rajzokkal, az ipar, gépészet, kertművelés, mezőgazdaság köréből, ez utóbbi kettőből egyszersmind valóságos genre-képekkel. Az első teremben a 6 osztályú népiskola felszerelése van bemutatva az ABC-től kezdve, a fali táblákon, természetrajzi képeken, rajzmintákon, földabroszonkon, földgömbökön, domböru térképeken, geológiai és ásványtani gyűjteményeken keresztül az oktatás legmagasabb fokáig. Ez a terem már maga is — amint a kiállított tárgyak sorban szemlélhetők — valóságos tanfolyam a felnőttek számára.

A második terem nagyrészt könyvek és fali térképek foglalják el. A hazai szellem termékeit, különféle nyelveken, 1600 könyv képviseli az oktatás minden ágából. — Itt vannak továbbá különféle idegen államok kiadványai, u. m. angol, amerikai, svájci, finn, török, francia, svéd stb.

rót“ s „állítsa helyre fejének hajzatát“. És Urhamsi őt jól megtisztítja. Hasisadra neje pedig megköszöni férjének, hogy a vendéget megajándékozá s boldogítja. A vén révész és Izdubar rövid beszélgetésbe ereszkednek a folyón keresztül való utjokban. Kikötő helyöket egy nagy kőoszlop jelöli; Urhamsi olkiséri Izdubart Erech Suburi-i utjára.

Felette hiányos a tizenkettődik tábla, s a mint töredékeiből kivehető, főleg panasz a tartalma, Heabani elveszte fölött, kit már sötétség fedez. Mindnyájan sirnak és bánkódnak fölötte. Az utolsó két sor azért igen fontos, mert azt mutatja, hogy e táblák régiebbeknek másolatai: „Izdubar legendáinak tizenkettődik táblája, az eredetihez hasonlóan leiratott és világossá tétetett“; továbbá arról is bizonyosságot tesz, hogy a régi táblák többé-kevésbé elhalványultak és olvashatlanokká váltak. Nem szükség fölhiynunk a figyelmet e rege és a Genesis hagyománya közti hasonlóságra, sem pedig eltéréseiket kimutatni. Ugy is eléggé szembeötlők.

Smith azt igyekszik bebizonyítani, hogy Izdubar Nimroud volt, de ez, mig több adat mellette nem szól, csak gyantás marad. Mindamellet igaza van, a midőn azt állítja, hogy nincs elég szilárd alapja Rawlinson elméletének, mely szerint Izdubar legendái a nap utját jelképeznék az állatkörön át. „Ellenkezik ez, mondja Smith, magoknak a legendáknak elbeszélői hangjával, mint a mely költői, nagyító s mint

könyvek (751 db), köztük nem egy diszmű; így az angol könyvek közt a kensingtoni muzeum értékes katalógusai színezett fényképekkel láthatók: a műfaragászat, szövészet, zenészet, borítékos butorok, majolika, indus ipar, régiségek stb. köréből. A francia gyűjtemény is mutat fel diszműveket. Itt látunk továbbá, igen gazdag és értékes gyűjteményben, magyar német, francia, svéd, hollandi, svájci, olasz, amerikai térképeket, atlaszokat, szemléltető táblákat, minők az ipart, mesterségeket és eszközöket tanító képek (olasz), alagsövezési táblák (holland), történelmi képek (svéd), iskolák és tanintézetek fotográfiái, len, dohány művelését szemléltető fali képek (Hartinger, Gönczy), botanikai, zoológiai, anatómiai, építészeti fali táblák stb.

A harmadik terem a természettani és vegytani eszközöket tünteti föl, egyes honi és külföldi gyűjteményekben. Érdekesek a budapesti szeretetház lakóinak első iparkészítményei, szép kivitelű szalmafonások; továbbá a budai állami tanítónő-képezde házi iparmutatványai, a hosszufalusi műfaragászati osztály mutatványa. A váci siketnémák intézete meglepően szép munkákkal van képviselve, nyomdászati, asztalos, aranyozó, könyvkötő, női kézi munkákkal, rajzokkal. A döblingi vakok intézetének térképei, olvasást tanító domborművei, mozgatható jegyekkel ellátott számoló táblái, növendékek rajzai kiválóan magokra vonják az érdeklődők figyelmét. Ne feledjük el a népnevelők pesti együletének gyűjteményét, mely két nagy szekrényt tölt be a leggyakorlatibb taneszközökkel.

A gazdasági muzeum gyűjteménye több teremben van elhelyezve, s tárgyainak csak pusztá felsorolására sincs elegendő terünk. Említsük itt csak a pomológiai és szőlészeti gyűjteményből a következőket

Gyümölcsök viaszból. Gyapotfá, mely az upesti szigetén termett. Francia redélyfák és művészileg idomított minta alakfák. Makk, fenyődobozok, diók, mogyorók és mandulák. Alma és körte (330) és barack-gyűjtemény (94), melyen szintén az illető ország klímája észlelhető. Az Arnoldi-féle almakörte, barack, szilva stb. gyűjtemény papírmachéból. A Székelyföld gyümölcserése rendjét feltüntető olajfestmények. Aszaló minták. Francia és német szőlészeti leírások. Szőlőszajtók mintákban. Ürmös készítéshez szükséges anyagok. Borminták. A szőlő életrajza: leveleket és szőlőfajokat szemléltető képek. (80 kép.) Egy olajfestmény, a fehér malvaziai szőlőt ábrázoló kép, Ujházy Ede tanártól. A szilvaszőlő és járdovány. (Pécsről 2 kép.) A szőlő botanikája X. osztályban.

Meg kellene még említenünk a magánkiállítások hosszúsorát Magyarországból és külföldről. A fővárosi és vidéki könyvkiadók mellett, kik könyveikkel és térképeikkel szerepelnek, említsük meg Calderoni és társának egy kis termet elfoglaló természettani, természetrajzi és vegyészeti eszközeit és különösen gyönyörűen utánczott növény- és ásvány-példányait (machéból); továbbá Egger és társa gazdag ásványgyűjteményét, Posner K. L. író- és rajzeszköz kiállítását. A külföldi kiállítók közt első helyet foglal el a bécsi Pichler-czég, rendkívül gazdag és változatos kiállításával, mindennemű természettani és vegytani, gazdasági, erdészeti és ipartani eszközökkel, mutatványokkal, térképekkel, táblázatokkal. Az Artaria és Hölzel bécsi czégek térképei és atlaszai szintén kiváló figyelemben részesülnek, különösen az utóbbinak laikusok előtt is felette érdekes képei az ókor műtörténetéből.

minden ősrégi történet, csodákkal bővülködő. Eltekintve ettől azonban, lehet hogy van egy realis alapja, hogy tudniillik csakugyan ez uralkodó alapítá meg a babyloni királyságot."

Némely töredékeken a Genesiséhez hasonló nevek találhatók, de nem bizonyos, hogy ugyanazon személyekre vonatkoznak-e p. o. „Enuh“, „Nuh“, „Kan-nan“, „Bil-kan“ — Enoch, Noé, Canaan, Tubal Cain-ra. Hogy e legendák történelmi alapja igen régi, az bizonyos, ha nem is az írott legendák; mert az események metszetekkel is vannak illusztrálva régi babyloni pecsételen, melyek legalább 1800-ra, 2000-re, és hengereken, melyek 1600-ra tehető Kr. e.

Itt megszűnik a legendák irodalma, s kezdődik a történelemé. Pecsétek, hengerek, téglák, több-kevesebb pontossággal úgy a babyloni, mint az assyr történelemre vonatkozással vannak, s világot vetnek az ó-testamentomi eseményekre, le egész Nehemias koráig.

Nem volna hálátlan föladat e szorosan történetieknek nevezhető fölfedezések tartalmának egy synopsisát adni, kimutatásával annak, mennyire támogatják ezek is a biblia történelmi könyveinek adatait. Jelenleg azonban erre sem időnk, sem terünk.

Jobban aligha fejezhetnők be e hosszú fejtegetést, mint magának Smithnek a „Chaldean Account of Genesis“ utolsó fejezetében kifejezett reményével, s vallomásával, mely

következőleg hangzik: „Soha sem tévesztettem el szem elől, hogy e szövegek nagy részének hiányában, úgy a töredékek kibetűzését, mint az arra alapított különböző elméleteket illetőleg, magam is sokszor változtattam véleményemet, s nincs kétségem a fölől, hogy ajövöben ezekhez járulandó új adatok ismételtén módosítani fogják e részbeni nézeteimet. Daczára ennek azonban, e föltevés és következtetések, ha nem is mindig hibátlanok, a magok módjok szerint, elősegítőleg folytak be a vizsgálódásra, s a szövegek pontosabb ismeretére vezettek, mert bizony a cuneiform dolgokban különösen, gyakran vissz az út tévedésen át az igazságra. Egy Babyloniában eszközzendő kutatás, kétségkívül mindez iratoknak régibb példányait szerezhethnők meg számunkra, de minthogy ily kutatás még nem lön elrendelve, ezuttal meg kell elégednünk a mi assyr copióinkkal. Tekintve azonban az ily dolgoknak világra szóló érdekét, s a fontos körülményeket, melyeket ez iratok teljes eredeti példányai napvilágra hozhatnának nincs kétség, hogy a további vizsgálatok és fölfedezések sem fognak beszünni, s hogy mindaz, a mit én itt leirtam, egy napon újabb szövegek, s teljesebb bizonyosság folytán, túlhaladott álláspont gyanánt fog felütni.“

B. S.

Mindezzel csak legnagyobbjából akartuk némileg vázolni a tanszerkiállítást, melyre méltán büszkék lehetnek a létrejött körül buzgótt férfiak, s a mely — már azon élénk mozgalomból is ítélve, mely rögtön a megnyitás után észlelhető volt — bizonyára üdvös hatással lesz a közoktatás emelésére országszerte. A sok tapasztalat, melyet a tanfőfiaknak e kiállításon ujabban szerezniök alkalma nyílt, meg fogja hozni gyümölcseit, s mind nagyobb tevékenységre serkenti a jövő nemzedék nevelésére és oktatására hivatottakat.

* * *

Délután 4 órakor a tanítógyűlés 50-es bizottsága tartott ülést az országház I. számú termében, Péterffy Sándor elnöklete alatt. Tárgyalás alá került az egyetemes gyűlés elé terjesztendő ügyrend. Bálint Mihály bizottsági jegyző pontonként felolvasta a mult gyűlés által megállapított ügyrendet, mely egy-két kisebb módosítással el is fogadtatott. A gyűlés tárgyjendjére nézve a pünkösdi ülésen megállapított sorozatát a bizottság fenntartja, bár Vasadi Balogh Lajos ohajtotta volna, hogy a népoktatási törvény revizioja mindjárt az első napon vétessék tárgyalás alá. Ezután az egyes tisztségek betöltésére került a sor. Minden egyetemesre hármas kijelölés levén szükséges, ennek megtörténte után az összeállítással Lakits Vendel titkár bizatott meg. Rill J. indítványára egy bizottság küldetett ki, mely ama bizottság névsorát fogja megállapítani, mely az egyetemes gyűlés határozatainak végrehajtását fogja eszközölni s a létrehozandó szövetséget megalkotni. Az ülés ezzel véget ért.

* * *

Délután 6 órakor az előértekezlet tartatott meg az országház nagy termében. Az előértekezlet nagyon népes volt. A honatyák helyeit sűrűn foglalták el a mindenfelől összesereglett tanítók, a középtérre még székeket kellett rakni, hogy ott a szintén nagy számmal összesereglett tanítónők foglalhassanak helyet. Az értekezletet Péterffy Sándor nyitotta meg, meleg szavakban üdvözlőlvén az egybegyűlteket. Utána Lakics Vendel a fővárosi tanítók nevében mondott üdvözlő szavakat a kartársakhoz; ezután ugyancsak Lakits Vendel az 50-es bizottság által megállapított ügyrendet terjesztette elő, mely az előértekezlet által elfogadtatott. Következett a mai nagygyűlés tárgysorozatának megállapítása. A III. egyet. tanítógyűlésre az 50-es bizottság hat tételt tűzött ki, mely tételek között ott van a vallás-oktatás kérdése is. Györgyössy Rudolf az aradvidéki tanító-egylet nevében e tárgyat le akarja vétetni a tárgyalási napirendről, ily értelemben nyilatkozik Györffy Iván is, míg György Aladár hosszabb beszédben a mellétt harczol, hogy e kérdés tárgyalás alá vétessék; Kilicsuk László György Aladár nézetét támogatja.

Elnök szavazás alá bocsátván a kérdést, a többség az egyetemes tanító-gyűlés tárgyai közé a vallás-oktatás kérdését is felvételni és tárgyalatni kívánja. A sorrendre nézve Vasadi Balogh Lajos indítványára a népoktatási törvény revizioja az első napra tűzetett ki.

* * *

Este 8 órakor a Lloyd épületében gyűltek össze a ta-

nitók ismerkedés végett, hol őket Weisz B. F. királyi tanácsos úr fogadta. Itt mintegy másfél óráig időztek, mi alatt Weisz B. F. kitünő jó foglyalattal kínálta meg vendégeit. A társalgás itt is a tanügyre vonatkozó dolgokról folyt, eszmecserék történvén az iskolai takarékpénztárakról is, melyek életbeléptetésénél mint köztudomásu, épen Weisz B. F. úr szerzett magának érdemeket. Vargyas Endre tanfelügyelő megköszömvén a szives fogadtatást, a társaság eloszlott, egy töredéke a „Pannonia“ fogadóban kedélyes vacsorára gyűlt össze, hol jelen voltak: Ballagi Károly, P. Szathmáry Károly, Péterffy Sándor, Vargyas Endre stb. is.

* * *

A tanítógyűlés első nagy gyűlése ma reggeli 9 órakor nyitattott meg a képviselőház helyiségében.

M o l n á r Aladár elnök hosszabb megnyitó beszédében visszapillantást vet tanügyi állapotainkra. Ecseteli az eddigi egyetemes tanítógyűlések működéseit. Fejtegeti a népoktatás ügyében hozott törvényeket, rendeleteket, kimutatván azok jó és kevésbbé jó oldalait. Megemlékezik azon lényegesebb intézkedésekről, melyek a kormány részéről a tanügy terén tétettek. Kimondja, hogy annyit, a mennyit tenni lehetett volna az utolsó négy év alatt: nem tettünk ugyan, de elcsüggedésre sem ad okot az, a mit tettünk. Rámutatott a külföld, különösen Németország tanügyi állapotaira, mint a hol a népnevelés regenerálta a nemzetet.

Sajnálattal konstatálja, hogy a mig más nemzetek milliokat fordítanak a népnevelésre, addig nálunk alig pár száz ezret áldozunk erre a célra, valamint azt is, hogy a kisedővódák ügye rendezetlen helyzetben áll, melyről azt sem lehet mondani, hogy azt a törvényhozás ignorálja, sem azt, hogy pártfogolja, pedig az óvódák azon fontos eszköz, melylyel a magyarnyelvnek elterjedését eszközölni lehet. Ugyanazért a kisedővók ügyét a népoktatási ügygyel együtt szeretné rendezni. Kívánja, hogy a felekezeti iskolák tanítói egyenlő jogokkal birjanak az állami iskolákéival. Ohajtja, hogy az oktatásban a nemzeti politika legyen főszereplő, mert a magyar nemzet fenmaradása kultur-kérdés, s így a közoktatás és népnevelés a többi kulturális ágakkal egyenjogúknak tekintessenek. A közoktatás által lehetend azt elérni, hogy a különféle nemzetiségek egymással békés szomszédságban éljenek, kívánja, hogy a magyar nyelv minden iskolában kötelezett tantárgy legyen. Hosszan tartott, talpraesett beszédét hosszas éljenzés és taps követte.

Ráth Károly főpolgármester a főváros részéről a legőszintébb hazafiai örömmel üdvözli az egybegyűlteket és a III. egyetemes tanítógyűlést, kívánja, hogy siker koronázza a gyűlés működését.

P. S z a t h m á r y Károly felképi a tanítókat, hogy miután holnap a kisedővás 50 éves jubileumát fogják megünnepelni, jelenjenek itt meg.

Következett a napirend.

Bálint előadó felolvasá az 50-es bizottság 4 évi munkásságáról szóló jelentést.

Köszönettel tudomásul vétetik.

Luttenberg Ágost felolvassa az Eötvös-alap köz-

ponti gyűjtő bizottságának jelentését. Az alap áll jelenleg 4476 frt 46 krból.

Győrffy Iván indítványozza; hogy az „Eötvös-alap“ pártoló tagjainak emlékül egy allegorai képet adjanak, továbbá, hogy az alap gyarapítására az iskolaszerek, könyvek, tollak eladásánál beszerezhető 1—2 krnyi nyereségek is fordíttassanak. Indítványozza, hogy a tanító-egyletek gyűjtésnek a mozgósított tanítók családjainak gyámolítására. Hegedüs János megrója, hogy a népnevelők az „Eötvös-alap“ iránt nem viseltetnek érdeklődéssel. Pártolja Győrffy indítványát azon hozzáadással, hogy ha a tanítók nem fizetnek az alap javára az 1 frtot, akkor azt fizetésükből lefoglalhasák. (Zajos ellenmondások.) Bejelenti, hogy ő M.-Turon 120 frtot, Turkevényben 16 frtot gyűjtött meg egy aranyat.

Elnök: Győrffy azon indítványa, hogy a mozgósított tanítók segélyezésére gyűjtésnek, most nem tárgyalható.

György A. (Taps.) Nem akarja az egyetemes tanítógyűlésen azon indítványokat tárgyaltatni, hogy hová forduljanak a gyűjtések végett, itt csak elvben mondassék ki, miszerint az alap pártolandó. Köszönetet indítványoz szavazni Péterfi számára, mint az Eötvös-alap alapítójának. Egyhang ellenzi azt, hogy minden tanító tagja legyen az Eötvös-alapnak. Vasadi Balogh Lajos indítványozza, hogy az alapból csak a gymnasiumok, reáliskolák, középtanodák növendékei segélyeztessenek, mert a jogászok, technikusok és orvosnövendékek már tudnak magukon segíteni. Elfogadtatott György Aladár indítványa, mely után Vasady Balogh és Hegedüs indítványai az Eötvös-alap bizottsághoz tételnek át.

Következett a népiskolai törvények revizioja. Előadó Péterffy Sándor.

M u t a t v á n y

az áll. ig. tanács által kiadott „Tanterv, utasítás és rendszabályok az erdélyrészi h. hitv. elemi népiskolák számára.“

cz. törvényerőre emelkedett munkálatból.

E l ő z m é n y e k.

Az 1877. évi egyházkerületi közgyűlés által 81 jk. sz. alatt a népiskolai tanterv és rendszabály, valamint a n.-enyedi tanítóképezde kellő berendezésére vonatkozó tervjavaslat készítése végett kiküldött bizottság tagjai voltak: Gáspár János biz. elnök, kir. tanácsos és alsótehérmegyei tanfelügyelő; Benkő János esperes a görgényi egyházmegyéből; Janesó Lajos kolozsvári főtanodai tanár; dr. Kovács Ödön n.-enyedi theologiai tanár; Szász Béla kolozsvári egyetemi tanár; Szabó Pál esperes a szilágy-szolnoki egyházmegyéből; Sámi László kolozsvári főtanodai tanár és Parádi Kálmán kolozsvári főtanodai tanár, mint tanügyi előadó. Elnöki meghívás következtében részt vettek a tanácskozásban és munkában: Paal Ferencz kolozsvári állami tanítóképezdei igazgatótanár és egyházkerületi képviselő, továbbá Benedek Samu a kolozsvári tanítóképezde 6 korosztályú gyakorló iskolájának tanítója.

Az áll. ig. tanács 1877. évi szept. 30-iki 1053 sz. felhívása folytán, nevezett bizottság az 1877. évi novemb. 11- és 12-én s f. márcz. 3-án és 4-én tartott gyűlésein

beható tanácskozás után, megállapította a munkálat elveit, megvitatta részleteit, nevezetesen: a tanterv- és utasításra nézve czélszerűnek látta a vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ő n. mltsga 1877. évi aug. 26-iki 21,678 sz. rendeletével kiadott jeles népiskolai tantervet venni csekély módosításokkal munkálata alapjául, a vallás tantárgyait dolgozván fel külön saját felekezeti életünk érdekében. Különös gonddal kívánt a mi szegényebb s csak egy tanítóval bíró 6 korosztályú elemi népiskoláink, illetőleg kántortanítóink számára kidolgozni egy kivihető tanórarendet.

A népiskolai rendszabály megállapításánál az 1876. évi XXXVIII. és 1876. évi XXVIII. népoktatási törvény-cikkeket, a vallás és közoktatási m. kir. miniszter ő n. mltsga által 1876 évi szept. 2-án 20,311 sz. a. tanfelügyelők, polgári községek, iskolaszékek számára kiadott részletes utasításokat és az egyházi főhatóságokhoz ugyanezen szám alatt kibocsátott idevágó miniszteri rendeleteket, mint szintén f. é. márcz. 31-én 7280 sz. a. kelt miniszteri rendeletet; végre az áll. ig. tanács 1876 évi 1089 sz. és az 1877 évi 40 sz. a. kiadott szabványait és a megelőző zsinati határozatokat s általán eddigi gyakorlatainkat tartotta a nevezett bizottság szemei előtt.

Miután e bizottsági munkálatot az 1878 évi egyházkerületi közgyűlés felülvizsgálás végett egy bizottságnak adta ki véleményes előterjesztésre s miután ez úgy a Tantervet és Utasítást, mint a Rendszabályt, csekély módosítással egészben elfogadhatónak nyilvánította ki: egyházkerületi közgyűlésünk a Tantervet, Utasítást és Rendszabályt törvényerőre emelte a következő határozatával

„67—1878. k. gy. jk. sz. a. közgyűlésünk utasítja az állandó ig. tanácsot, hogy a módosítások figyelembe vételével az egész munkálatot rövid időn nyomassa ki, népiskoláink hatóságaihoz, ahoz alkalmazkodás végett, küldje le, s már a jövő 1878—79 tanévre összes népiskoláinkban léptettesse életbe. A népiskolai bizottság összes tagjainak s főleg elnökének, Gáspár János aának, szakértő és buzgó közreműködésükért elismerését és köszönetét nyilvánítja.“

S z ü k s é g e s t u d n i v a l ó k.

1. A népoktatásügyi törvény 49 § a szerint az elemi népiskolai oktatás két tanfolyamot foglal magában, ugymint:

- a) a hat évig tartó mindennapi, és
- b) a három évig terjedő ismétlő iskolai tanítást.

A mindennapi iskolába tartoznak járni a 6 életévüket betöltött gyermekek 12 évök betöltéséig*)

*) Lásd az 1868 évi XXXVIII. t. cz. 1 §, illetőleg 49-ik §-át. Ezeknek értelmezésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nmltsga, áll. ig. tanácsunk által felterjesztett javaslat alapján, az 1878. évi márcz. 21-ről 7280 sz. a. kelt és országosan kötelező következő rendeletet bocsátotta ki.

1. A gyermek tankötelezettsége idejének megszabásánál mindig az iskolai és nem a polgári év tartandó szem előtt.

2. A tankötelezettség tartamának első éve az, melyben a növendék élte 7-ik évébe lép, utolsó pedig az, melyben a 15-ik évet betölti.

3. A tankötelesek összeírásánál figyelembe veendő, mikép

2. Ehez képest szigoruan köteleztetik minden iskola-hatóság:

a) minden oly iskola-köteles gyermeket, ki a három avagy négy évi elemi oktatás után felsőbb tanintézetbe (polgári iskola, közép iskola) nem lép s ott legalább két évig nem tanul: hat éves kora betöltésétől fogva 12 éves kora betöltéséig, a népoktatási törvény 4 §-ában megszabott büntetés terhe alatt, elemi népiskolába járattai.

b) mindennapi elemi iskolás gyermekeket az alábbi tantervben hat évi tanfolyamra kiszabott tudnivalókra, hat év leforgása alatt, taníttatni meg.

c) a hat évi elemi iskolai tanfolyamot bevégzett s 12 éves kort betöltött gyermekeket, ha felsőbb tanintézetbe nem járnak, ismétlő iskolába járattai és az ismétlő iskola három évi tanfolyamára kiszabott tantárgyakat nekik három évig taníttatni.

3. Szigoru felelősség alá veendő, kivétel nélkül, mind az oly iskolai hatóságok, mind az oly tanítók avagy tanítók, kik az elemi népiskola hat osztálya számára kiszabott tudnivalókat, sajnosan tapasztalt módon, négy évi tanfolyamra összeszorítani merészlik.

4. Mind az iskolai hatóságok, mind a tanítók felhivatnak, hogy az elemi népiskolában a tanítás fősúlyát:

a) az anyanyelvbeni oktatásra fektessék s erre különösen használják fel a beszéd- és értelem-gyakorlatokat; az olvasókönyvekben foglalt olvasmányok és mondatok értelmi taglalását; a nyelv alkatának szabály szerinti mélyebb taglalásába ne bocsátkozzanak; e részben szorítkozzanak főleg a helyesírás megtanítására szükséges nyelvtani legfőbb alakok ismertetésére (Lásd a tantervet és utasítást).

b) a földrajzi, természetrajzi és természettani ismeretek közlésénél kövessék a szó szoros értelmében a szemléltető oktatást; kerüljék a kézikönyvek betanultatását; általában e tantárgyak tanításánál a gyermek kezébe könyvet csak akkor adjanak, midőn a tárgyakat földabroszról, vagy a természeti tárgyakról, vagy kísérleti megmutatás útján kellően megértették.

1. Vallástanítás.

A népiskolai vallástanítás célja az, hogy a növendék keblében felébresztessenek s megszilárdíttassanak az emberi szív legnemesebb érzelmei, t. i. a mennyei atya iránti szeretet, félelemteljes tisztelet és imádat, és az emberek iránti jóakarát.

A vallástanítás magasztos tárgyánál fogva a tanító részéről a legnagyobb gondot, a legfinomabb tanmódot igényli. A tanítónak nemcsak tudni és tanítani, hanem érezni is kell a hit- és erkölcsstan igazságait; csak így és

csak azok tekinthetők tanköteleseknek, kik a 6-ik, illetőleg 14-ik életévüket (ismétlő isk.) az összeírás alkalmával a polgári év szept. haváig betöltik, önként értetvén a közbeeső évek.

4. Azok, kik a mindennapi iskolában a 12-ik s az ismétlő iskolában 15-ik évüket a tanév folyama alatt töltik be, a mindennapi iskolából az ismétlő iskolába a tanév befejezése előtt át nem léphetnek, illetőleg a tanév folyama alatt tartoznak a téli hónapokon át ismétlő iskolába járattai.

ekkor leendő képes tanítványában vallás-erkölcsi érzelmeiket kelteni s ez által a tanórákat megannyi isteni tiszteletté emelni.

Kezdőknek előbb oly események és jelenségek adandók elő, melyek a vallás-erkölcsi érzelmeik fölébresztésére s ápolására alkalmasok, s csak azután és fokozatosan mindaz, a mi Isten ismeretére, helyes tiszteletére és erkölcsi kötelességeink tudatára és teljesítésére vezet és ösztönöz.

A vallás-erkölcsi érzelmeik fölkeltésére legalkalmasabb tananyag: a bibliai történetek, melyekben a családi vallás erkölcsös élet a legegyszerűbb tisztaságban tükröződik. Hasonló tartalmu elbeszélések és képek azonban alkalom szerint máshonnan is felvehető.

Mindezeket a tanító szivreható módon igyekezzék előadni, s nem faggató-leczkésző, hanem gyöngéd, de e mellett komoly, áhitatteljes hangulatu elbeszélés után ügyesen alkalmazott kérdezősködéssel igyekezzék oda segíteni a még erőtlenn növendékek lelkét, hogy a hallottak bennök is hasonló nemes, vallásos és erkölcsös érzelmeiket keltse fel. Hogy így egyfelől életüket a felmutatott és szivőkbe bevészt példákhoz alkalmazni buzgólkodjanak; másfelől azon vallás-erkölcsi igazságot, melyet az elbeszélésből kivonni akarunk, már saját lelkökben elevenen érezzék. Minthogy pedig ezen oktatás célja nem az elméleti ismeretek közlése, mint inkább az, hogy a növendék vallásos és erkölcsi benyomásokat nyerjen; lelkében ilyenmü érzelmeik keljenek s főleg, hogy megszokja a világot és életet ezen szempontból tekinteni: annál fogva igyekezzék a tanító más, az elbeszélte bibliai eseményhez hasonló tartalmu és irányu és már a jelen életből vett való vagy költött események által is szoktatni a növendéket oda, hogy a mostani világ és élet eseményeit is vallásos és erkölcsi szempontból tudja nézni és megítélni.

A vallástanítás kiegészítésére szolgáló tananyag: válogatott bibliai mondatok, fohászok, imák, vallásos énekek (dicséretes, zsoltárok), népies példabeszédek és bölcs mondások. Mindezek a növendékek fejlettségéhez képest aként szemelendő ki s főleg oly módon emlézendők s gyakorlandók be, hogy az oktatás következtében a gyermekek örömmel és buzgósággal énekeljenek s imádkozzanak.

(Folytatása következik.)

IRODALMI SZEMLE.

A Thomé-Paszlavszki-féle állattan.

Tanrendszerünk szempontjából ismerteti, illetőleg bírálja
Elekes Károly.

(Folytatás.)

Végül Thomé-Paszlavszky „Állattani kézikönyvé”-ben nem találjuk meg azon száraz leirási modort, mely nem csuda, ha a tanulók legnagyobb részét el szokta riasztani a természetrajz tanulásától, hanem — ezt lehetőleg kerülve — az állatvilág alakjai változatosságának eleven feltüntetésében, az azok között levő összefüggés világos kimutatását. E tankönyv, Paszlavszky átdolgozása által, II-ik szakaszában sokat nyert, a mennyiben sok olyat, mit Thomé

német tankönyvében nem elég tisztán kifejtve találunk, nyíltan ad elő, s főleg a rendszertan kivételében sokkal határozottabb, midőn egyfelől a szervezetek különféleségeit tisztábban mutatja fel, másfelől a magasabb rendű állatoknak az alsóbbakhoz való viszonyát, a köztük levő élő vagy kihalt összekötő alakokat helyenként az egyes rendek, osztályok, típusok közt, a hol lehet, kiemeli, s így a tanulót az állatvilág egységének fölfogására elvezeti. Így pl. az ürügyösök — monotremata, — mint a madarakhoz való átmeneti alakok ismertetésénél, vagy a madarak és hüllők, gerincesek és puhányok stb. stb. összekötő kapcsolatai előadásánál, míg végre utolsó lapján így végzi be: „ha végigtekintünk a szervezetek különféleségén, melyekkel megismerkedtünk, azon végeredményre jutunk, hogy a természet a legegyszerűbb protoplasma által is véghez tudja vinni mindazon életműködést, melyet egy emlős bonyolult szervezetével; hogy az állatok között csupán potentialis és nem kvalitatív különbségek léteznek. E meggyőződésre vezet bennünket azon elvitázhatatlan tény, hogy az egymástól látszólag annyira különböző állatkörök az átmeneti alakok kapcsolásával annyira összefűződnek, hogy az állatvilágot valóban egységesnek kell tekintenünk. Mindezekből bizvást következtethetjük, hogy azon számtalan állatalak, mely bolygónkat jelenleg népesíti, a föld őskorában nem létezett mind, hanem a mint a fossil alakok sora bizonyítja, az állatvilág a legegyszerűbb alkotású lényekkel vette kezdetét, s csak az évek mérhetlen hosszú során, folytonos tökéletesülés, a lét-küzdelemben való kiválás, s a kényszerítő körülményekhez való alkalmazkodás folytán jutott el a mai fokra.“

Fölróhatnám a tankönyv szerzőjének, hogy kézikönyve igen terjedelmes, sőt nem egy helyt hosszadalmas, azonban attól eltekintve, hogy elvégre is nagy mértékben az előadó tanár belátásától függ, kihagyni belőle a kihagyandókat, s hogy a tanulók munkája is igen meg van könnyítve az által, hogy a kevésbé fontos részek kisebb betűvel nyomattak, a gymnasium általánosan elismert kettős feladata és „szervezeti javaslat“-unk tisztán kifejezett alapelvei is sok részben mellette szólnak, az idejével különben takarékoságra kényszerített tanár ellen, ama terjedelmességnek. Egyébiránt, mint általában legtöbb tankönyvünk, úgy ez sincs s — épen mint természettudományi kézikönyv — nem is lehet szoros betanulásra vagy könyvnélkülözésre, hanem csak vezérfonalul szánva. E terjedelmesség okát leginkább abban kereshetjük, hogy nemcsak gymnasiumok, bár első sorban ezek számára írott tankönyv, hanem reáltanodák, erdészeti és gazdasági intézetek, gyógyszerészek és orvosnövendékek, sőt magántanulók és a művelt közönség igényeinek is megfelelni kíván. Innen van, hogy p. o. néhol az egyes szervek ismertetésénél fölemlítve találjuk e munkában azok főbb betegségeit is. Mindenesetre hasznos volna ezt is — bár röviden, már a gymnasiumban megismertetni, ha a heti 3 órán erre is jutna idő. Azonban igen természetes, hogy midőn annyiféle tekintetnek igyekszik hódolni, egynek sem lehet elegendő, s így aztán mint gymnasiumi tankönyv kifogás alá eshetik némileg. De csak csekély részben, ha meg-

gondoljuk, hogy a gymnasium feladata nemcsak szorosan arra irányul, hogy az egyetem tanfolyamra előkészítse növendékeit, hanem hogy másodsorban czélja az általános műveltségre juttatás. És már most ép azért, mivel a gymnasium egyszersmind általános műveltségre előkészítő intézet is, a tudásnak semmi főbb irányát elhanyagolnia nem szabad. Ha még az egyes ember sem vonulhat vissza attól, mi korának civilizatioját jellegzi, mennyivel kevésbé tehetik ezt a tanintézetek?! Korunk pedig kiválóan a természettudomány kora. Azon nagy haladásnak, melyet általában véve a természettudomány és különösen a természettudományi szakok az utóbbi években tettek, oly nagy a hatalma; azon közmeggyőződésnek, hogy e haladás vívmányainak közkinccsé kell lenniök, oly nagy az ereje, hogy naponként hagyják el a sajtót a népszerű természettudományi munkák. Igaz, hogy ezen úton a nagy közönségben inkább csak felületes ismeret, terjed; de épen azért nem kétszeresen kell-e a gymnasiumoknak arra törekedniök, hogy ez ismeretek alapos megszerzésére nyujtsanak alkalmat növendékeiknek, mint a kiknek egykor az általános műveltség zászlóvivőivé kellend lenniök. Ámde a természettudományi ismeret nemcsak az általános műveltségnek kiegészítő része, hanem e mai korban, bátran ki merem mondani, egyik előfeltétele a magasabb studiumoknak. Mert kérdjük meg az antropologust, ethnologust, psychologust, nyelvészt, műveltség- és állam-történészt, nemzetgazdász, jog-, történelem- és vallásbölcsezt, nem lesznek-e kénytelenek bevallani, hogy a tudományozásnak, melyet művelnek, jó része ma már természettudományi lett. Azonban, midőn a természettudományok mellett, ez apologiára engedém magam ragadtatni, nem szeretnék félreértetni, mintha tán „a gymnasiumot természettudományi nevelőintézeté kívánnám alakíttatni“. Csak annyit szeretnék, a mennyit Du Bois Reymond, hogy a gymnasium „szintugy megfeleljen a jövő orvos, építőmester, katonatiszt, mint a jövő bíró, pap, philologus szükségletének.“ E mélyelmű német tudós épen abban leli föl a legjobb biztosítékot az ellen, hogy a realismus szellemi művelődésünket el ne áraszsza, ha annak nagyobb tért engedünk gymnasiumainkban. Mert — a mint mondja — „a megifjult gymnasium, ismét megegyezésben a kor kívánalmaival, fogja csak valóban birni a realismus elleni harcot. A helyett, hogy tanítványait a csömörig jóllakatja klasszikus tanulmányokkal, eltompítja a hellenismus bűbája iránt, pedans, grammatikus kinzással elkedvetleníti a humanismus ellen, és a reájok erőszakolt irány által ellentétbe helyezi őket a körülöttök özőnlő világgal: újabb fölfogás szerinti harmonikus kiképzést fog nekik adni, mely történeti alapokon nyugodván, kellő mértékben a modern művelődés elemeit is fölkarolja. Midőn így a gymnasium némi határok között a realismust magát is befogadja, legjobban fegyverkezik ennek tulkapásai ellen.“ (Magyar tanügy 1877 decz. füzet).

(Folytatása következik.)

Folytatás a mellékleten.

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 34-ik számához.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, 1878 aug. 23.

S zuhan, zuhan az irtó fejsze, csapása alatt görnyedve nyög a rengeteg! ..

Eloltá fáklóját a magyar dicsőség halvány szelleme . . . koronájáról hullnak, pattogzanak az ékkövek.

Balsejtelem!!

Mi pedig szorult kebellet tekintünk végig az elesettek dicső sorain, s remegve kérjük: „vajh! lesz-e még ki titeket pótolandó?”

Adj, oh adj feleletet te, ki előtt a megszűnt századok feltárva állanak, s ki látod a kelő fény sugarát, mielőtt még mi melegét éreznők — te jóságos, bölcs és mindenható!

H o r v á t h Mihály Szentesen született 1809. október 20-án. Az elemi és közép-tanodákat Szegeden végezte, 1825-ben a váci püspöki papnövelőbe lépett s hat éven át tanulta a bölcsészetet, s a hittudományokat; 21 éves korában a pesti magyar királyi egyetemen tett szigorlatok után a bölcsészet tudora lett, és egy évig a püspöki irodában mint levéltárnok lőn alkalmazva. Egy év múlva, ekkor is pápai engedélyvel, pápá szentelték s mint segéd-lelkész előbb Dorozsmán három, azután Kecskeméten két, Nagy-Kátán pedig egy évig működött. Ez időtájt (1839-ben) a fiatal papot a magyar tud. akadémia levelező, két év múlva pedig rendes tagjává választotta. Székfoglalóját 1842-ben tartotta „A magyar honvédelem vázlatá” című értekezésével. E közben a papi foglalkozásához tért vissza. Abonyban lett segédlelkész; majd meg a Keglevich es Erdődy grófnaknál működött mint nevelő. Az irodalom terén szerzett érdemeiért 1844-ben a bécsi Theresianumnál a magyarnyelv s irodalom tanárává neveztetett ki. 1847. a prépostságot nyerte el. 1848. márcz. havában csanádi püspökké lett kinevezve. A szabadságharcban mint a főrendiház tagja tevékeny részt vett. A Szemere-miniszterium alatt a vallás- és közoktatási tárca reá bízott. A világsi gyászos esemény után neki is menekülni kellett hazájából. Kezdetben Párisban és Brüsszelben élt; később Svájcban és Olaszországban tartózkodott, leginkább történelmi munkákon dolgozva. 1865. okt.-ben folyamodott hazatéréseért, de kedvező választ nem kapott; a következő évben az akadémia, különösen Eötvös és király asszonyunk közbevetésére megengedték neki hazajönni. 1867. őszén tért vissza hazájába, ernyedetlen szorgalommal dolgozva nagybecsű történelmi munkáin. Utolsó nagy műve: „A ke-

resztyenség első századainak története“ az idén jelent meg. Az utolsó évtized politikai életében is részt vett, előbb mint szegedi, legutóbb Deák Ferencz halála után, mint budapest-belvárosi képviselő. Horváth M. elnöke volt az akadémia történelmi szakosztályának és a történelmi társulatnak tagja volt, nemkülönbön több külföldi tudományos társulatnak is. Utóbbi időben gyakran betegeskedett és baja ellen orvoslást keresendő Karlsbadba ment, hol néhány nap előtt szélhűdés érte, melynek következtében tegnapelőtt reggel elhunyt.

— Az igazgatótanács mult közelebbi üléséről szóló tudósítás térszúke miatt e számból elmaradt.

— Kegyes garázdálkodás találó czimen egy nem kovéssé boszantó esetet közöl a Prot. Egyh. és Iskolai Lap“, melyet protestans egyházunkra nézve egyformán érdekes és jellemző eset gyanánt mi is jónak látunk közölni. Ugyanis Tornamegyében gyakran előfordul a vegyes házasságokkal szemben a katolikus egyház részéről az 1848 és 1868-ik törvények ellenére is reversalisok kicsikarása. De közelebről félig holt állapotban levő prot. embert kíséreltek meg a katolikus vallásra téríteni. Az esetet Arday Dániel, a közte és az áttérést eszközöző plébános közt váltott levelek közlése mellett a következőképp adja elő: E. évi jun. 30-án a Torna-Ujfaluban tartott bucsun — némely üdvösségért oda zarándokolók — a rend közegeit agyonra verték s szurkálták. Főleg pedig egy rendőrön készsúrás- és kardvágással, több kisebb seb mellett 3 halálos sebet ejtettek, s teljesen eszméletlenül vitetett — az nap este — 8—9 óra közt Tornán lakó családjához. E rendőrt valóságilag a tulzottságig vitt makacs prot. embernek ismerte mindenki. Nyílt dolog volt, hogy gyűlölt mindent, a mi csak katolikus intézmény. És ez erős prot. ember önkakarata nélkül, a katolikus egyház szertartásai szerint temetletett el. Ugyanis: A mint haza vitetett eszméletlen s öntudatlan állapotban, kevés idő multán — a ki által hivatva, nem tudható — a halálos ágyán fekvő beteghez a tornai kat. segédlelkész, küldetve főnökétől megjelent, s az önkivüliségbe jutott szerencsétlent, minden, az 1868 LIII t. cz. 3 §-ában foglalt áttérési formát mellőzve, egyházába bevetette. Arday úr levelet irt Lehocky Antal tornai plébánosnak, melyben megkérdezi tőle, igaz-e, hogy Lehocky Károlyt az utolsókenetben részesíté? Miért követte el ezen közbotrányt keltő vallástérést? Erre Lehocky nyilvánítá, hogy az áttérített a hozzá küldött káplán és sokak előtt áttérési szándékát nyilvánítá, meggyónt és az utolsó kenet szentségével ellátatott. Erre Arday úr, ismervén az áttérített erős protestans meggyőződését, a még életben levő beteghezküldé Lükő Gyula és Vécsey József urakat, hogy tudakolják meg a betegőt, hogy saját akarata volt-e áttérni, s áttér-e? E két úr a következő nyilatkozatot állította ki: „Alólirottak kinyilatkoztatjuk, miszerint tiszt. Arday Janka Dániel zsarnói ref. lelkész úr által felszólítottunk az iránt, hogy tornai lakos Lehocky Károly megyei pandurtól kérdeznénk meg, vajjon f. é. jun. hó 30-án — ő maga — vagy neje — vagy a családhoz tartozó valamelyik tag hivata, vagy hivatta-e a tornai r. kath. lelkész urat a végett, hogy ő az utolsó szentséget felvevén, egyuttal a róm. kath. hitre térjen? Ezen felhívás folytán f. é. jun. hó 30-án személyesen megjelentünk Lehocky Károly lakásán, s hozzá, miután súlyos betegségében minket megismerni s hozzáintézett beszédünket megérteni látszott, következő kérdéseket

intéztük Igaz-e, hogy mult vasárnap este a tornai r. kath. lelkész urat magához hivatta? Igaz-e, hogy szándéka, vagy akarata volt-e a r. katolika hitre áttérni? Mely kérdéseinkre, miután magát szavakban kifejezni képes nem volt, fej- és tagmozdulataival indulatosan tagadólag intett. Továbbá nejétől, s mintegy 8 vagy 10 éves, a családhoz tartozó kis leánytól a hozzájuk intézett hasonló kérdéseinkre azon választ nyertük, hogy ők egyikük sem mentek, vagy küldtek a plébános urért, sőt neje oda nyilatkozott, hogy az egészséges korában oly makacs természetű férjénél az áttérés nem is képzelhető; továbbá határozottan azt nyilvánította, hogy ő fájdalom hatása alatt az időben Stich házánál eszméletlenül feküdt, és hogy az egész dologról tudomással nem birt. Kelt Tornán, 1878-ik évi jul. hó 3-án. V e c s e y J ó z s o f m. k. L ü k ő G y u l a m. k. A megyei főorvos nyilatkozata pedig, ki ez időben gyógykezelte, így hangzik Nyilatkozat. Alólírott mint tornamegyei főorvos nyilvánítom, miszerint f. é. jun. hó 30-án esteli 9 órakor dr. Barlanghy Ferencz, valamint Rombauer Ervin kir. járásbíró ural Lehocky Károly megyei pandurnál megjelentünk, ki életveszélyesen megsértetett levén, ép akkor a tisztelendő tornai káplán úr is oda érkezett, ez alkalommal fennevezett Lehocky Károlyt teljes önkívületi állapotba lenni találtam. Kelt Tornán, 1878 évi jul. 3-an. Dr. S c h u l s z k y A l a j o s megyei főorvos. A plébános hogy tetézzé törvényszegését, a július 10 én elhalt beteget — bár neje előbb tiltakozott az ellen, hogy férje protestans létére katolikus szertartás szerint temettessék el — eltemette. S a mi a legszomorítóbb, említett plébános az Arday lelkész úr által hozzá intézett félhivatalos felhívás után úgy nyilatkozott, tekintélyes egyén előtt, hogy mióta ő tornai plébános, ez az eset a tizenegyedik és még ilyenért eddig gáncs nem érte. Ez esetet közöljük azon óhajással, melyet Arday úr csatol teljesen hitelt érdemlő közleményéhez, hogy a convent az ilyen visszaélések ellen az összes protestans egyház tekintélyével lépjen föl.

— A közoktatási miniszter úr a küszöbön levő tanúvra nézve egy enquette előleges munkálata alapján a tanterven némi változtatásokat léptet életbe. Ugyanis az I. gymn. osztályban a németnyelv tanítása (heti két órá) elesik, a rajztanításra is egy órával kevesebb fordítatik, s az így megnyert 3 óra a magyarnyelvre fog fordíttatni. A VII. osztályból a philosophia propaedeutica a VIII. osztályba téteik át, az így megnyert órák mathessissal és németnyelvvvel fognak betöltetni. Úgyeson részletezve van a németnyelv tananyagának beosztása. A VIII. osztályban az elemző mértán helyén csak a mathesis még hátra maradt része fog taníttatni. E változtatásra ezuttal nem reflectálunk.

— Népiskoláink számára az áll. ig. tanács közrebo-csátotta azon tantervet, utasítást és rendszabályokat, melyeket az 1868—1877-ik év végéig közrebo-csátott miniszteri rendeletek, valamint az erdélyrészi helv. hitv. egyhkerület idevonatkozó szabványainak tekintetbe vételével az 1868 XXVIII. és 1876. XXVIII. t. cz. alapján dolgozott ki a tanügyi bizottság és fogadott el a mult egyhkerületi közgyűlés. E tanterv körülményeinkhez alkalmazva teljesen kivihető és épen azért sikert ígérő, másfelől oly tisztán körülírja, megszabja a legszűkebb közegetől föl a tanfelügyelőig, a községtől fel az egyhkerületig a népnevelés intézésével és végrehajtásával jogosított egyének és testületek jogkörét, hogy föltéve a canonisa visitatiok pontos és lelkiismeretes megtartását és ez ügyre figyelmes eljárását, föltéve továbbá a tanítók lelkiismeretes közreműködését azon szabványok megtartása és azon utasítások buzgó követése körül, melyek minden néptanító kezében lesznek és csekély lehetőség és szorgalom mellett is biztos kalauzolást nyújthat-

nak, népnevelésünk lendületét várhatjuk e törvényerőre emelkedett tanterv, utasítás és rendszabályoknak végrehajtásától. E lapokban egy pár mutatóványt közlünk belőle, e helyen csak a hat ívre terjedő munka tartalmát közöljük, azon megjegyzéssel, hogy teljesen a tanügyi bizottság érdeme a közoktatási törvény által elmulasztott hat táblázatos kimutatás készítése, mely szemmel láthatóan egybefoglalt képet nyújt bármely néptanítónak a különböző tantervekkel ellátott népiskolához képest a tanterv részletes alkalmazhatóságáról. Az említett füzetnek, mely 50 krajczáron megszerezhető, következő tartalma van: Előzmények. Szükséges tudnivalók a tankötelezettségre nézve. A) Tanterv és utasítás. Magyarnyelv, mennyiségtan, történeti, természeti tantárgyak, ezeknek célja, tanmenete osztályonként. Testgyakorlat, célja, tanítandó tárgya. Művészeti tárgyak: a) Éneklés célja, tananyaga s ehhez való utasítás. b) Rajztanítás, célja, a tanítás menete utasításokkal. A tanítás-idő felosztása, szükségessége. a) Az egy tanítóval bíró 6 korosztályú népiskola általános heti óraterve (I. tábla.) b) Az egy tanítóval bíró 6 korosztályú elemi népiskola részletes órarendje (II. tábla) és utasítások. c) A két tanítóval bíró népiskola általános óraterve, a tanítók és a lelkész heti rendszeres óráinak száma (III. tábla.) d) A három tanítóval bíró népiskola általános óraterve (IV. tábla), a tanítók és a lelkész heti rendszeres óráinak száma. e) A négy tanítóval bíró népiskola általános óraterve (V. tábla), a tanítók és a lelkész heti rendszeres óráinak száma. A tanterv, illetőleg tananyag általános áttekintése (VI. tábla.). Tan- és vezérkönyvek. Tanszerek. B) Népiskolai rendszabály. Az egyházközség teendői saját népiskolájára nézve: a) Az iskolai épületek felállítása, felszerelése és fenntartása iránt. b) Az iskolai vagyona és jövedelemre nézve. c) A tanítók ellátására nézve. d) Népiskolai tantárgyakra, szorgalmi idő és szünetekre nézve. A szülők és helyetteseik, gazdák köteleességei a népoktatási törvény rendelete irányában. A tanköteles gyermekek, iparos tanítványok, vagy házi szolgák iskoláztatása; a mulasztók büntetése; a háznál, vagy valamely magánintézetben történő neveltetés lehetősége. Az iskolaszékek szervezete és hatásköre. a) Az iskolaszék teendői az iskola külső ügyeire nézve. 1. Iskolai épületek, felszerelés, iskolai vagyon, tanév rendezése s közvizsgálat körül. 2. A tanköteles gyermekek iskolába járatása és statisztikai adatok összeállítás körül. b) Az iskolaszék teendői az iskola belső ügyeire nézve. 1. A felügyelet gyakorlását illetőleg. 2. Az iskolaszék biráskodását illetőleg. A népiskola belviszonyaira és kormányzatára vonatkozó rendszabályok lelkészek és tanítók számára. a) A lelkészek köteleességei a népiskola irányában b) A tanító jogai és köteleességei a nevelés-oktatásra nézve. 1. Az osztatlan népiskola tanítója. 2. Vezető-tanító és osztálytanítók. c) Az iskolai rendtartásra nézve. d) A fegyelem gyakorlására nézve. Egyházmegyei népiskolai felügyelőség. a) Az esperes teendői. b) Az egyházmegyei tanács, mint iskolai bizottság teendői. c) Az egyházmegyei tanügyi előadó teendői. d) Az egyházmegyei iskola-köri látogatók és azok teendői. A kormány felügyelő közegeinek hatásköre a felekezeti népoktatási tanintézetek irányában. a) A tanfelügyelő eljárása és teendői a hitfelekezeti népoktatási intézetek irányában. 1. A hitfelekezeti iskolai önkormányzati jogait tekintve. 2. A hitfelekezeti iskoláknak az állami és községi iskolákkal közös köteleességeire nézve. b) A közigazgatási bizottságról szóló törvényeziknek a népiskolákra vonatkozó rendeletei.

— Az „Egyh. és isk. Szemle“ közlebbi számában egy tudósítás jelent meg: „Évzáró vizsgálatok az udvarhelyi collegiumban“ czim alatt Zs. jegyű író tollából. A tudósítás minden szépet és dicséretet mond e tanoda vizsgálatain szerzett tapasztalatai alapján. Mi, habár

behatóbb és tárgyilagos bírálatot várunk egy oly írótól, ki iskola ügyvel foglalkozó lapban kér, és természetesen szíves örömet megadott, tért magának, jelezni kívánjuk, hogy szerkesztőségünkhez éles hangon írt bírálat érkezett be egy oly egyéntől, ki szintén közvetlen szemlélet alapján alapított magának véleményt. Nem tartanók ildomos dolognak közleni a czáfolatot, mert akkor a tudósítást is kellene közlünk; de lapunk az ilyenü polemával nem hisz használhatni az általa forrón melengetett köznevelés ügyének. Annyit azonban látatlanul is kimondunk, mint gyöngéd czélzással más alkalommal is érintők: óvakodjunk iskoláink ügyének a tülbuzgó dicséretetek által ártani, mert a beható bírálat kapcsán szemernyi dicséret jobb hatással van, mint megfordítva. Kerüljük az önbámulást, mely épen nem fog emlékeztetni azon felelősségre, mely a nevelés és oktatás ügye körül forgolódo egyénekre hárul. Épen azért, mert igazságosok akarunk lenni: az említett cikkre írt czáfolat íróját kérjük, ne nehezteljen, ha közleményének, elvi álláspontunkból kiindulva helyet nem adhatunk.

— Szikszai József debreczeni polgár s a hely. hitv. egyháztanács tagja legujabban 1000 frt alapítványt tett a debreczeni ref. utczai elemi iskolák tanítói javára oly módon, hogy az alaptőke 5-ös kamata évenként a legkitünőbb tanítónak adassék, jutalmul az egyházi küldöttség által. Ugyan ő maga és neje nevére már korább is tett ezer frt alapítványt a főiskolában elhelyezett elemi iskolák tanítói jutalmazására. E buzdító díj nagyban fokozandja tanítóink szorgalmát, igyekezetét s az elemi tanügy emelkedését. Tisztelet a népoktatás kegyes barátjának. (E. Prot. Lap.)

— A „Religio“ című kath. egyházi s irodalmi folyóirat szerkesztőt cserélt. Br. Hornig Károly eddigi-szerkesztő a szerkesztőségről lemondott, miután a hercegprimás más működési tételre hívta el, mertestergomikanonokká és a primási iroda igazgatójává nevezték ki; helyét Breznay Béla hittudor és m. k. egyetemi tanár foglalta el. E változást a Hornig úr „Végszó“ címen írt elbucszása és a Breznay úr által „Beköszöntésül és tájékozással!“ címen írt cikke tudatja a Religio olvasó közönségével. E lapban, melyet nem szününk meg élénk figyelemmel kísérni, meglepett azon óvatos és mégis kételkedő hang, melylyel megbírálja Apponyi Albert gróf program beszédében a vallás-és közoktatásügyre vonatkozó pár helyet. Hogyan? Még az Apponyiak sem nyujtanak elég biztosítékot a Religionak arra nézve, hogy a vallásszabadságot, melyet „e lap is akar“, az általa kívánt értelemben fogják föl.

— A derék Franklin-társulat jó szolgálatot tesz hazai irodalmunknak, midőn D. Mackenzie Wallace „Russia“ című világhírű művét, Szentkirályi Mór kitünő fordításában, a napokban közrebocsátotta. A két kötetben csaknem 800 lapra terjedő mű kiválóan érdekes és tanulságos világot vet a nagy orosz birodalom beléletének mindazon mozzanataira, melyek e hatalmas és saját állami életünket is veszélylyel fenyegető szláv vezér-népfaj képének megannyi jellemző vonásai. Az első kötet IV-ik fejezetét, mely az orosz falusi pap helyzetét, társadalmi állását, s az orosz nép vallásos életét eleven színekkel tünteti föl, mutatványul jövő számunkban mi is közöljük, s felhívjuk ez érdekes műre olvasóink figyelmét. Ára 4 frt.

**A főtiszt. püspök úr a következő körölvé-
nyeket bocsátotta ki:**

Tudásul.

902 -- 1878. Vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő Nagyméltósága f. évi július 12-ről 16872 szám alatt kelt értesítése nyomán tudatom, hogy Harsányi István, nagy-

csáki majorsági községi iskolatanító, a tanítói pályától véglegesen eltiltatott.

Köröztetnek.

910—1872 Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a m. v. alk. ói lévítai állomás. Fizetése: minden külön kenyeren élő gazdától (jelenben 24) két nagy véka (22 kupás) rostált rozs, két-két szekér fa, szénaváltság czimén 1 frt o. é. Minden szőlős, vagy szőlőt mivelő gazdától 15 liter must; a kinek szőlője nincs, borváltságban 22 kr. — Minden tanköteles gyermektől (van mintegy 20) 23 liter szemes tengeri, minden olvasni tudó növendéktől 40 kr. Can. portio 6 hold; a szántót az egyházhoztség tagjai kétszer megszántják, az adandó maggal bevetik, a terményt behordják, mint szintén a szénát is. Stola énekes temetéstől 30 kr. bucsuztatás 60 kr. A lévítai telken van szép gyümölcsös, melynek évi haszna mintegy 20 frt.

Pályázati határnap szeptember 15-ike. Folyamodványok esperes t. Szabó Pál aához Diószadra (u. p. Sz. Szentkirály) küldendők.

940—1878. Marosi egyházmegyénkben a m. szentannai tanítói állomás. Fizetése: minden egész kepezőtől egy véka (16 kupás) szemes gabona és egy véka csős törökbúza: a kinek 10 kalangya búzájánál több terem, az a szemes gabonát búzával fizeti; egész kepező van 42. Az özvegyek (jelenben 12) ennek felét fizetik. Minden egész kepezőtől egy szekér tűzi fa, félkepezőtől félszekér. Tandij az egyháztól 20 frt. Temetésért egy 15 vékás szántó, melyet az egyház tagjai szántanak. Canonica portio 5 hold, 600⁰ kaszáló; 9 hold szántó legelői illetékben 3 hold 1200⁰, mely felszántva dúsan terem; ház és félszekér széna termő hely. — Pályázati határnap szeptember 24-ike. Folyamodványok t. Vályi Pál esp. aához Ny.-Szent-Benedekre (u. p. Ákosfalva) küldendők.

947—1878 Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a felső sófalvi másodtanítói állomás. Fizetése: 300 o. é. frt. évnegyedes részletekben: lakás az iskolai épületben 3 szoba és pincze; négy köböl tűzifa; első osztályu veteményes kert és a faiskola haszonélvezete. — Pályázati határnap szeptember 10-ike. Folyamodványok esperes. t. Solymosi István aához Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

949—1878 Kolozs-kalotai egyházmegyénkben a m. gy. monostori papi állomás. Fizetése 80 egész bérfizető gazdától két-két nagy véka tavaszbuza, vagy 4 frt: egy-egy nagy véka zab, vagy értéke 50 kr. félszakér havasi széna árán egy-egy frt; egy-egy szekér tűzifa vagy értéke 50 kr. A félbér fizetők (jelenben 40) az egész bérfizetők tartozásának felét. Can. porzio minden fordulóban 20 kis vékás szántó; az egyházhozőség tagjai mivelik, trágyázzák és két étel mellett learatják, behordják; a magot és trágyát a pap adja — E kívül 1 hold 600⁰ első osztályu és 11 hold 270⁰ másod osztályu kaszáló; a falu nyilas pityóka-földjéből 5 vékás föld; a temető fűvét is a pap használja. — Stola: keresztelelésért egy kenyér és egy csirke, vagy 50 kr, esketésért a helybeliek nem fizetnek; idegenek 3 frt. o. é. Temetésért 2 frt. Az egész papi fizetés 715 frt. o. é. becsültetett.

Az egész bérfizetők tartozásait megválthatják évenként 6 frttal, a félbérfizetők 3 frttal a váltásdíj mindenki köteles évenként Szt.-Mihály napig befizetni; azontul a terménybeli kötelezettség marad érvényben.

Pályázati határnap szeptember 15-ke — Folyamodványok t. Szakáts István esperes aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvártt, augusztus 15-én, 1878.

Hirdetés.

STEIN JÁNOS

könyv- és zeneműkereskedésében Kolozsvárt

kaphatók következő újabb egyházi és egyéb jeles művek:

- Illyés Bálint.** Egyházi beszédek. Tartalmaz 26 egyházi és 6 temetési, esketési és keresztemelési beszédet. 1 frt 20 kr.
- Barakonyi Kristóf.** Biblia-magyarzatok a szószéken s függelékül néhány egyházi beszéd. 1 frt 60 kr.
- Fejes István.** Temetési beszédek. I. füzet 1 frt — kr.
- Könyves Toth Kálmán.** A koporsónál. Közönséges és alkalmi halotti imák. Keménykötésben 2 frt 40 kr.
- Nagy papok életrajza.** Irták Liszkay József. dr. Szeberényi Gusztáv, György Vilmos, Makkai Domokos és dr. Bartók György. Tartalmazza Tóth Ferencz, Szeberényi János, dr. Székács József, Antal János erdélyi ref. püspök és Bodola Sámuel erdélyi ref. püspök életrajzát 2 frt 40 kr.
- Kovács Ödön.** A vallás bölcsészeti kézikönyve. Revideálták Dobos János és Fejes István. I-ső kötet: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. II. kötet: A vallás lényege, vagy a vallás és vallásos eszmék bölcsészeti felfogásának története. Mindkét kötetnek ára 5 frt 40 kr. (Külön az I. kötet 3 frt, a II. kötet 2 frt 40 kr)
- Ferencz József.** Egyházzsertartási dolgozatok (ágenda) 1 frt 70 kr.
- Lukács Ödön.** Egyházi beszédek templomi és temetési használatra. 1 frt 80 kr.
- Dr. Schwarz Károly.** Adalékok a legújabb theologia történetéhez. A negyedik kiadás után fordította: Kovács Albert. 5 frt — kr.
- Székács József** összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet 3 frt — kr.
- Fábián Dániel** népszerű egyházi beszédei, egy egész évre 3 frt — kr.
- Fábián Dániel.** Népszerű halotti beszédek. I. kötet 1 frt 40 kr.
- Magyar Lexicon.** Szerkeszti Somogyi Ede. Az egész munka 50 füzetre van tervezve, melyekből eddig nyolcz már megjelent, minden füzet csinosan kiállított koronák, rendjelek, czimerek, vagy térképet ábrázoló mellékletet hoz. Egy füzet ára 30 kr. Postán bérmentes küldéssel 35 kr.
- A természet könyve.** Közérdekű olvasmányok a természettudományok köréből. Bernstein Cz. német műve után. 5 kötet, füzve 10 frt — kr. Ugyanis 21 füzetben, egyenként — frt 50 kr.
- Találmányok könyve.** Ismeretek a kézmű- és műipar mezejéről. A földművelés- ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter megbízásából és az orsz. magy. iparegyesület felügyelete alatt több idevágó munka alapján dolgozta Freesckay János. Megjelenik 40 kros füzetekben. A kötetes kiadásból az I. II. és III. kötet ára 12 frt — kr.
- Egyetemes földrajz,** tekintettel az országok természeti, politikai és társadalmi, ipari, kereskedelmi, közlekedési és közművelődési viszonyaira. Szótárszerű tárgymutatóval ellátott földirati kézikönyv a művelt magyar közönség számára. Irták: Ballagi Károly és Király Pál. 3 kötet 10 frt.
- Népszerű egyházi beszédek.** Irtá Bartók János 1 frt 40 kr.
- Templomi imák.** Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Közisten-tisztelet használatául készítette Borsódi József. Második kiadás. Kötve 2 frt.
- Halotti emlékbeszédek** (orációk) néhány utófohászszal. Irtá Tompa Mihály. 1 frt. 60 kr.
- Egyházzsertartási beszédek.** Készítette Révész Bálint, kötve 2 frt 40 kr.
- Egyházi beszédek** különféle alkalmakra. Irtá Könyves Tóth Kálmán. 1 frt 40 kr.
- Kálvin élete és a kalvinizmus.** Emléklül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulataira irta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetű arcképpel. 2 frt.
- Halotti imák.** Közönséges esetekre és alkalmakra. Irtá Szász Károly. Kötve 2 frt.
- Dr. Kolozsvári Sándor.** Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyház-joga. 3 frt.
- Kovács József.** Húsz ünnepi és alkalmi prédikáció. 1 frt.
- Ferencz József.** Unitárius isteni-tisztelet, melyet október 21-én 1876. Budapesten az ágostai hitvallású főgymnasium nagytermében tartott. 30 kr.
- Fábián Mihály.** Az Isten országa az evangéliumi példázatok szeréntegyházi beszédekben. 1 frt 80 kr.
- Dr. Heiszler József.** Halotti egyházi beszédek. 1 frt 60 kr.
- Gyöngyösi Sámuel.** Magyar protestans egyházi szónoklatok. Ünnepi, alkalmi, közönséges és gyász-esetekre. Első kötet 1 frt 80 kr. Második kötet 1 frt 80 kr.
- Kozma Mihály.** Temetési alapigék az ó- és új-testamentomból összeszedetve. 1 frt.
- Mitrovics Gyula.** Egyháziatlanság és üres templomok. Egyháztársadalmi elmélkedés. 50 kr.
- Szilágyi János.** Egyházi beszédek. Első kötet 1 frt 60 kr. Második kötet 2 frt.
- Ó-testamentomi apokrifus könyvek.** Az eredetiből, görögből fordította Kámory Sámuel. 1 frt.
- Köznapi imák** négy hétre templomi használatul. Irtá Filep Mihály. Csinos bőrkötésben 2 frt.
- Egyházi beszédek.** Irtá Fejes István. 2 füzet. Ara 4 frt.

Az itt elősoroltakon kívül könyvkereskedésben, hol a hittudományi irodalom különös előszeretettel van képviselve, az újabb és jelesebb magyar, nem különben német termékek folyton raktáron vannak s az esetleg meg nem levőket a lehető leg-rövidebb idő alatt megszerzem.

Könyvjegyzékeket az irodalom minden ágából kívánatra ingyen és bérmentve küldök